

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

Постдипломски студии, втор циклус – Правосудна насока 3+2

**Полициска соработка во кривичните предмети
помеѓу Македонија и ЕУ**

- магистерски труд -

Кандидат:

Владимир Игнатов

Ментор:

Доц. д-р Олга Кошевалиска

Штип, април 2017

Полициска соработка во кривичните предмети помеѓу Македонија и ЕУ

Глава 1.....	10
1.Поим и значење на меѓународната полициска соработка	10
1.1.Историски развој на меѓународната соработка за борба против криминал ..	9
1.1.1.Неформална соработка	10
1.1.2.Треви-работни групи	10
1.3.CELAD	12
2.Полициски перспективи	12
2.1.Зголемување на заканата од транснационален криминал	12
3.Заклучок:	15
Глава 2.....	16
1.Билатерална и Европска полициска соработка - ЕВРОПОЛ.....	16
1.1.Организациска структура на Европол.....	18
1.2.Мандат на Европол	22
1.3.Заштита на податоци	25
2.Република Македонија и Европол (размена на лични податоци).....	26
2.1.Доставување на лични податоци од страна на Република Македонија....	28
2.2.Доставување на лични податоци од страна на ЕВРОПОЛ	29
2.3.Услови за доставување на податоци.....	29
2.4.SIENA – Сигурна размена на информации	33
2.5.Резултати од соработка на ЕВРОПОЛ и Република Македонија	35
3.Други соработки и активности.....	38
3.1.Воспоставување на меѓународни координативни единици на органите надлежни за спроведување на законот International Law Enforcement Coordination Unit ILEKU'SS.....	38
3.2.Конвенција за полициска соработка во Југоисточна Европа.....	41
3.Заклучок:	42
Глава 3.....	45
1.Интерпол.....	45

1.1.Историски осврт	45
1.2.Основни цели на Интерпол.....	51
1.3.Организациска структура на Интерпол.....	51
1.4.Патна исправа на Интерпол.....	54
1.5.Улогата на Интерпол во борбата против меѓународниот криминалитет	55
1.6.Улогата на Интерпол во меѓународната потрага	57
1.7.Меѓународна потрага по лица.....	57
1.8.Статус на црвената нота	61
1.9.Обврска на Интерпол да издаде црвена нота	62
1.10.Потрага по украдени предмети	62
1.11.Улогата на Интерпол во борбата против криминалитетот поврзан со моторни возила	63
1.12.Улогата на Интерпол во борбата против кражбите на уметнички предмети	64
1.13.Улогата на Интерпол во борбата против недозволената трговија со дрога	64
1.14.Улогата на Интерпол во борбата против тероризмот	65
1.15.Улогата на Интерпол во борбата против корупцијата и финансискиот криминалитет.....	66
1.16.Други активности на Интерпол.....	69
2.Соработка на безбедносните служби на Република Македонија со Интерпол	69
3.Резултати од соработката на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија со Интерпол со истражувачки период од 2004-2016.....	73
4.Заклучок	74
Глава 4.....	76
1.Закон за меѓународна соработка во кривичната материја	76
1.1.Поим на меѓународна правна помош.....	76
1.2.Форма и содржина на замолницата.....	77
1.3.Начин на поставување.....	77
1.4.Присуство на службено лице при преземање дејствија на правна помош.....	78
1.5.Надоместок на трошоци.....	80
1.6.Привремени мерки.....	80

1.7.Прекугранично набљудување.....	80
1.8.Контролирана испорака.....	82
1.9.Користење на лица со прикриен идентитет	82
1.10.Заеднички истражни тимови.....	83
1.11.Кривична одговорност на овластени лица	83
1.12.Граѓанска одговорност на овластени лица	84
2.Преземање и отстапување на кривично гонење.....	84
2.1.Преземање на кривично гонење во Република Македонија	84
2.2.Издначување на истражни дејствија и одлука за преземање кривично гонење.....	85
3.Отстапување на кривично гонење.....	85
3.1.Отстапување на кривично гонење на странска држава	85
3.2.Одлука за отстапување на кривично гонење.....	86
4.Екстрадиција.....	86
4.1.Начело на специјалност.....	86
5.Постапување кога екстрадиција се бара од Република Македонија	87
5.1.Претпоставки за екстрадиција.....	87
5.2.Политички кривични дела и смртна казна.....	88
5.3.Документи кон барањето за екстрадиција	88
5.4.Основа за притворање поради екстрадиција	89
5.5.Лишување од слобода и поука за правата	90
5.6.Решение за екстрадиција	90
5.7.Извршување на решение и предавање на лице чијашто екстрадиција се бара	90
5.8.Одложено извршување и привремено предавање.....	91
5.9.Одлучување за екстрадиција во случај на барање од повеќе држави	91
6.Постапување кога Република Македонија бара екстрадиција	92
6.1.Постапка пред домашниот правосуден орган.....	92
6.2.Транзит на лице преку територијата на Република Македонија	93
7.Извршување на кривични пресуди.....	93
7.1.Предмет на извршување.....	93
7.2.Донесување пресуди.....	93

7.3.Извршување на странски кривични пресуди.....	94
7.4.Услови за извршување.....	94
8.Трансфер на осудени лица.....	95
8.1.Трансфер на странски државјанин	95
8.2.Трансфер на државјанин на Република Македонија	96
Глава 5.....	97
1.Шенгенската спогодба.....	97
1.2.Шенгенски информативен систем	99
2.Полициска и судска соработка врз основа на спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор	103
2.1.Полициска размена на информации (член 39 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).....	104
2.2.Прекуграничен надзор (член 40 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)	106
2.3.Прекугранични казнувања (член 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)	109
2.4.ФРОНТЕКС	112
3.Либерализација на визниот режим на ЕУ кон Република Македонија	112
3.1.Хронологија на постигнувањето на визната либерализација	112
4.Заклучок	119
Глава 6.....	121
1.Студии на случај.....	121
1.1.Екстрадиција.....	121
2.Општи предуслови за правна помош	121
2.1.Реципроцитет	121
2.2.Заемна казновост и кривично гонење (двојна инкриминација)	122
2.3.Принцип на "специјалност".....	122
3.Договори за екстрадиција и Европскиот налог за апсење.....	123
3.1.Процедури за екстрадиција.....	124
3.2.Престапи подложни и неподложни на екстрадиција	125
3.3.Неекстрадирање на државјани.....	126
4.Смртна казна, доживотен затвор и други основи од полето на човековите права	127
4.1.Реекстрадиција	129

4.2.Грабнување, предавање или истерување	129
5.„Case study“	131
5.1.Полициска акција "Детонатор"	131
5.2.Полициска акција "Планинска бура"	133
5.3.Случај ПМФ и Македонски пошти	136
6.Заклучок:	138
Глава 7	139
Заклучок и предлози	139
Предлози.....	144
Користена литература.....	146

Вовед

Со рапидниот пораст на транснационалниот криминал, паралелно се наметнува потребата од меѓународната полициска соработка. За да се одговори на предизвиците, таквата соработка е неопходно да биде интензивирана од сите засегнати држави.

Меѓународната полициска соработка зазема сè позначајна улога во сферата на меѓународната соработка за спречувањето на криминалот, и тоа како класичните, така и современите облици на криминал. Имено, спречувањето на современите облици на транснационален организиран криминал е назамисливо без координирана акција на полициските служби на повеќе држави во откривањето на делата и извршителите во обезбедувањето докази итн. Во операционализирањето на својата детектирачка и превентивна функција полицијата може најбрзо и најефективно да реагира во случај на бегство во друга држава, а сè поголемата фреквенција на луѓе и стоки ја става во позиција на речиси незаменлив превентивен чинител, чијашто активност се изразува особено како спречување на влегување на територијата на државата на криминалци или внесување на предмети на казниво дело (оружје, дрога). Покрај ефикасното откривање и спречување на казнивите дела и нивните извршители, интензивната меѓународна полициска соработка е неизбежна претпоставка за функционирањето и на другите облици на соработка. Така, меѓународната казнено-поправна помош, што се остварува меѓу правосудните органи, речиси е незамислива без агилен придонес на полицијата (во пронаоѓањето на сведоците, вршењето увид или други дејства). Исто така, во постапката на екстрадиција полицијата презема дејства на откривање и лишување од слобода на лицето за кое се бара екстрадиција и во обезбедувањето докази што им се ставаат на располагање на судот и на другите органи што ја спроведуваат постапката.

Во определени ситуации полициската соработка се јавува како супститут на формалната казнено-поправна помош. Така, кога последнава не е можна од кои и да било причини (елементарна може да биде непостоење на билатерален договор за таква помош меѓу државите), може да се искористи полициската комуникација заради размена на информации со цел спречување на вршење казниви дела или откривање и следење на нивните извршители.

Сферата на меѓународни информации е од значење за превенцијата и репресијата на криминалот, но сепак информациите и податоците со кои располага криминалистичката полиција на секоја одделна држава ни оддалеку не се доволни кога станува збор за организиран транснационален криминал или за откривањето и гонењето за меѓународни злосторства. Нивното успешно сузбивање води кон потребата од развивање методи, организациски, технички и други претпоставки за размена на информациите, како и за нивна систематизација и централизација на меѓународен план.

Мошне плодотворна за спречувањето на криминалот е и полициската соработка што се состои во размена на искуства, стручно усовршување и едукација на кадарот и воопшто унапредување на методите на полициската работа итн. Со исклучок на определени сфери, како што е таканаречениот политички криминал, не постојат никакви отпори од државите на еден таков тренд на сè поширока и поинтензивна комуникација и заеднички настап во превенцијата и во репресијата на криминалот.

Република Македонија како и останатите држави не е имуна на транснационална криминална инфекција. Земајќи ја во обзир географската положба на Македонија, лесно може да се констатира дека нејзината територија ако не друго претставува транзит на илиегални стоки и услуги наменети за европскиот илегален пазар.

Република Македонија соработува со сите круцијални организациски структури кои се борат против транснационалниот криминал. Значајна улога заземаат Европол и Интерпол. Овие полициски организации изобилуваат со стручен и искусен кадар, финансиски средства, информациски системи, логистика и меѓународен углед. Соработката со истите е од исклучителна важност.

За да постои успешна полициска соработка помеѓу државите против транснационалниот организиран криминал, првенствено неопходно е да се преземат низа активности на билатерален или на мултилатерален план: склучување на меѓународни договори, организирање на меѓународни симпозиуми, хармонизација на домицилните легислативи и други чекори во полза на сузбивањето на транснационалниот криминал.

Република Македонија е потписник на Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа, има склучено Договор за оперативна и стратешка соработка со Европол, потписник е на проектот ILEKU'SC, значајно од аспект на соработката помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, исто така Меморандумот за разбирање за воспоставување на безбедна комуникациска врска и Билатералниот договор меѓу РМ и ЕВРОПОЛ за поврзување на компјутерски мрежи и др. Што се однесува до домицилната номенклатура, меѓународната соработка е регулирана во Уставот, Законот за меѓународна соработка во кривичната материја, Законот за полиција, Законот за кривичната постапка и со подзаконски акти.

Овој труд има цел да го проучи поимот на полициската соработка инклузивно со историскиот развој и перспективите, начините на полициска соработка, полициската соработка на Република Македонија и Европската Унија во кривичните предмети и Шенгенскиот информационален систем. При елаборирањето на горенаведеното, покрај разработување на позитивните страни на полициската соработка, ќе се обидам да ги детектирам и образложам пречките кои креираат застој во борбата против транснационалниот криминал, како и искуствата кои Република Македонија ги има стекнато на полето на меѓународната полициска соработка и пракса.

Со обработка на содржините на темата сметам дека ќе се придонесе кон зголемување на интересот за анализа на меѓународното казнено право. Очекувам дека истражувањето во овој сегмент ќе одговара со слични анализи од други високообразовни институции коишто во крајна инстанца ќе бидат од корист за правната наука и практика.

Глава 1

1. Поим и значење на меѓународната полициска соработка

1.1. Меѓувладина соработка во Европската Унија

Меѓувладината соработка на државите членки во областа на внатрешната безбедност се развива и проширува континуирано, но сепак во однос на националните цели за сувереност - многу бавно. Постојано кај државите членки се јавува политичкиот увид дека во поглед на реализирањето на слободниот внатрешен пазар се појавува соработка во областа на правдата и на внатрешната политика од заеднички интерес. Последователно одлучувачките развојни фази од средината на седумдесеттите години ќе трасираат меѓувладина соработка на државите членки на ЕЗ/ЕУ во сферата на сузбивање на криминалот.

1.2. Историски развој на меѓународната соработка за борба против криминал

1.1.1. Неформална соработка

1.1.2. Треви-работни групи

Појавата на политички мотивираниот тероризам во седумдесеттите години и оттука настанатата нова состојба на закана беше повод за државите членки на ЕЗ да постигнат потесна транснационална соработка во областа на кривичното гонење, бидејќи ЕЗ до овој период сè уште немала надлежност за внатрешни и правно-политички прашања, се користела чисто неформална (неинституционализирана) форма на соработка. Европскиот совет од Рим (Собранието на владините шефови на ЕЗ – државите членки) во 1975 год. реагира на тогашните терористички напади преку воведување перманентна неформална соработка помеѓу националните служби во консултациските и работните групи. Тие требало да разменуваат информации и искуства во областа на сузбивањето на тероризмот и да разработуваат заеднички

полициски стратегии. Неформалната соработка во растечките ТРЕВИ¹ – консултациски групи, кои постојано заседаваат, ја премина темата која е третирана од ТРЕВИ I - сузбивањето на тероризмот. Со создавањето на работната група ТРЕВИ II, државите членки реагираат на случувањата во Хејсел – стадионот во Брисел на 29 мај 1985 год., кога биле убиени 39 и повредени повеќе од 400 лица.² Оваа работна група имаше задача да разменува информации за сериозни нарушувања на јавниот ред и мир особено во врска со фудбалското хулиганство. Работното поле на ТРЕВИ II подоцна е проширено на областите – полициска опрема, полициска комуникација, како и прашања за полициската и криминалната техника. Тежиштето на дејствувањето на работната група ТРЕВИ III, која беше основана во 1985 год., лежеше во сузбивањето на меѓународниот организиран криминал, особено во трговијата со наркотични средства, ad hoc работната група ЕВРОПОЛ се занимаваше, како поддршка на ЕЗ – Самитот во Луксембург (1991), со создавањето на евро-криминално-полициска централна служба. Во ad hoc работната група ТРЕВИ 92 се дискутираат мерки за надоместување на отстранувањето на контролите, кое резултирало од имплементацијата на Шенгенскиот договор и безбедносните загуби кои се предизвикани со тоа.

Бидејќи ТРЕВИ–соработката нема правна основа во правото на заедницата, таа не е инкорпорирана во институционалната рамка на ЕЗ. Извесно поврзување на организациската структура на ЕЗ произлегува од тоа дека претседавањето во работните групи е вршено од државата-членка која во согласност со распоредот го води и претседателството со Советот. Во рамките на ТРЕВИ не се разработени правно задолжителни договори, туку само министерски препораки, чијашто имплементација зависи од политичката волја на поединечните држави членки. Преку практикуваната соработка во областа на сузбивањето на криминалот, во работните групи на ТРЕВИ е поставен камен-темелникот за подоцнежната институционализирана соработка на

¹ТРЕВИ претставува меѓувладина мрежа или форум на национални претставници од министерствата за правда и за внатрешни работи, надвор од рамките на Европската заедница, создадена за време на Самитот на Европскиот совет, во Рим 1-2 декември 1975 година во близина на позната фонтана Треви. Во некои француски учебници е наведено дека ТРЕВИ е скратеница од: тероризам, радикализам, екстремизам и меѓународно насилство.

²<http://www.mirror.co.uk/sport/football/news/heysel-football-stadium-anniversary-of-disaster-852138>
Преземено на ден 02.06.2016

државите членки во рамките на третиот столб на Договорот за ЕУ како последица на договорите од Мастрихт (1992) и Амстердам (1997).

1.3. CELAD

Во осумдесеттите години, сузбивањето на криминалот со дроги во повеќето држави членки беше една од најважните теми на криминално политичката агенда. Во 1989 година Европскиот совет го создава CELAD³ – Комитет на национални претставници кои ја имаат задачата да координираат мерки на државите членки и на ЕЗ за сузбивање на зависноста од дрога и криминалот со дрога. Суштински резултат на работата на Комитетот бил изготвувањето на Европски план за сузбивањето на криминалот и злоупотребата на дрога, кој меѓу другото предвидувал основање на Европска надзорна служба за злоупотреба и криминал со дрога. Една таква служба основаше Европскиот совет во 1993 година. Таму се класирале информации за проблематиката со дрогата и со зависноста од дроги; лични податоци не биле предмет на обработка. Собирањето на податоци на надзорната служба служи како емпириски создадена основа за репресивните и превентивните мерки на државите членки. CELAD до денес постои како форма на соработка сместена во сивата зона помеѓу меѓувладината и соработката со правото на заедницата.⁴

2.Полициски перспективи

2.1. Зголемување на заканата од транснационален криминал

Инклинацијата на криминалците да ја преминуваат државната граница и да се инволвираат во транснационалниот криминал секако не е нов феномен - тоа веројатно е исто толку старо колку и самите граници. Границите се етаблирани со цел да се разграничат надлежностите од страна на секоја држава. Преминувањето на државните граници често им обезбедува на криминалците да ги ублажат или да ги избегнат последиците од своите илегални дејствија. Криминалците за да се спасат од органите на прогон често пребегнуваат и се засолнуваат во други држави.

³Comitee Europeen de la lutte Antidroque;

⁴ Бернд Хекер , "Европско кривично право" – Второ, актуализирано и проширено издание 2007 год., стр.182-184

Сепак, и покрај својата историја, постојат силни докази дека транснационалниот криминал денес е сè повеќе распространет и претставува сериозна закана отколку кога било досега, но и сериозен предизвик за државите во борбата за негово сузбивање. Овде на сцена настапува меѓународната полициска соработка како круцијална алатка на земјите против транснационалниот криминал.

Гледано од полициска перспектива, практично одредени поединечни акти на меѓународната соработка константно се потребни за сузбивање на транснационалниот криминал. Првично постои потреба за откривање, документирање и пренесување на основните работни информации за кривични дела, на пример: Што се случи? Кога? Каде? Опис на осомничените? Повреди?; следно, постои потреба за директни акти на помош при истрага, на пример, лоцирање и апсење на осомничените, собирање докази, идентификација и интервјуирање сведоци, како и апсењето и екстрадицијата на осомничените. Конечно, тука континуирано се наметнува потреба за помош во обвинителството, на пример, депонирање сведоци или уредување за нивното појавување во судот, обезбедување присуство на истражниот персонал за сведочење во судот, обезбедување на релевантни информации за осомничениот коишто би биле од полза за судијата при одредување на соодветна казна.

За да се постигне солидна меѓународна полициска соработка, потребно е да се преземат следниве чекори:

- целокупната перцепција за соработка треба да би прифатена од сите засегнати страни (држави) кои се соочуваат со заканата транснационален криминал;

- инволвирање на искусни кадри од државата и странство во процесот, кои би помогнале да се дефинира проблемот и да се предложат практични решенија;

- редовна комуникација и соработка помеѓу професионалците за спроведување на законот (полицијата) и политичките претставници во текот на целиот процес.

Овие услови се од исклучителна важност за напредокот на интернационалната полициска соработка. Првиот услов на заедничка перцепција за соработка не трпи некои сериозни пречки со денешниот свет. Сите држави се на исто рамниште. Но што се однесува до вториот услов, инволвирање на искусни кадри кои би помогнале да се дефинира проблемот и да се предложат практични решенија, често се наоѓаат во костец со политиката. Сите држави изобилуваат со талентирани, искусни и совесни кадри коишто имаат непроценливо практично знаење. Но, за жал, политиката не им дозволува да се инкорпорираат во тој процес на меѓународна соработка (таков проблем постои помеѓу Република Македонија и Грција).⁵ Постојат многу причини за тоа, како на пример: непријателства и ривалства помеѓу државите, суверенитетот, административни пречки итн. За да можат експертите да си ја вршат својата работа во своето поле на експертиза, неопходно е да бидат ослободени од стегите на политиката за доброто на сите засегнати држави.

Што се однесува до третиот услов, добивањето на политичка поддршка во секоја засегната држава е од апсолутно суштинско значење за одржување на полициската меѓународна соработка. Сите такви односи бараат законско овластување - овозможување на соодветна легислатива или барем официјална дозвола, обезбедување финансии и други неопходни ресурси за непречено функционирање на соработката. Сето ова е под хегемонија на политиката. Не е доволно политиката само да ги острани стегите, туку треба да делува проактивно со цел да опреми солиден терен на плодотворна работа. Во таа насока потребни се уште покрупни чекори за усогласување и хармонизација на домицилните правни системи на државите. За жал, тоа е многу сериозен и комплициран потфат кој бара силна волја, многу труд, посветеност,

⁵Спорот за името и индентитетот значително влијае на каква било соработка помеѓу двете држави. Најголем показател за неуспешната соработка помеѓу РМ и Грција е бегалската криза од 2015 година којашто ги засега и двете држави, земајќи го во обзир фактот дека бегалската рута минува низ териториите на истите и носи голема опасност од организиран криминал (шверц на дрога, оружје), тероризам, илегална миграција итн., сепак полициските соработки помеѓу овие држави се наоѓаат на незадоволително ниво.

компромиси и време. Различни држави врз база на нивните традиции и обичаи и национален ментален склоп имаат значително различни правни регулативи.

Меѓународната комуникација исто така е подложна на сериозни проблеми, како на пример: различни временски зони, различни јазици, недостаток на соодветна опрема.

3. Заклучок

Транснационалниот криминал претставува сè поголема закана денес од кога било досега. Перцепцијата за негово сузбивање несомнено врши влијание врз владите да преземаат адекватни чекори за да одговорат на предизвикот. Во меѓувреме постојат многу услови во денешниот свет кој го прават развојот на меѓународната полициска соработкавозможен, за разлика од минатото. Клучни елементи на меѓувладината соработка се: билатералност, законитост, ефикасност и конзистентност, коишто придонесуваат во конкретниот случај за успешна меѓународна полициска соработка.

Сепак, неопходно е надминувања на разликите, компромиси, меѓународни стратегии, потиснување на непријателствата и ривалствата помеѓу државите, како и поинтензивен билатерален или мултилатерален пристап и комуникација на политичарите кон градењето на ефективна меѓународна полициска соработка, и да се потенцира важноста и потребата од истата.

Глава 2

1.Билатерална и европска полициска соработка – ЕВРОПОЛ

Покрај класичните облици на соработка во рамките на Интерпол, како и во рамките на Европската Унија се отворени нови перспективи за заедничка и координирана полициска активност, концентрирана најпрвин на одделни потешки форми на криминал (таква е од 1976 година групата "TREVI" за борба против тероризмот).⁶ Таа е поттикната особено со усвојувањето на Конвенцијата од 1990 година за примена на Шенгенската спогодба (Шенген 2) и Договорот од Мاستрихт 1992 година. Во двата документа содржани се посебни одредби за полициската соработка чии основи се поставени со Шенгенската спогодба склучени меѓу пет земји членки на ЕУ во 1985 година. Во функција на создавање територија без внатрешни граници, во областа на полициската соработка е воспоставен компјутеризиран Шенгенски информациона систем, заснован врз информациите добиени од националните полициски информационални бази, како и општи стандарди за издавање визи и признавање право на азил. Со Шенген 2 е етаблиран специјален информациона систем (SIS), а полициската соработка е издвоена од судската помош и се третира како посебен облик што вклучува: размена на информации, опсервација и следење преку државните граници, соработка во контролата на пратки итн. Со цел спречување на можните злоупотреби на таквите широки полициски овластувања, особено преку користење на резултатите на соработката како формални докази во казнената постапка, предвидено е дека тие можат да се користат како доказ само по претходна согласност на државата чии полициски органи ги прибавуваат информациите, со што на некој начин е внесен принципот на специјалитет во полициската соработка.⁷

Со договорот од Мастрихт, чијашто основна цел претставува отстранување на административните, граничните и други препреки за слободно движење на луѓето во европскиот простор, полициската соработка е подигната

⁶B.Thomas, Structures et Méthodes de la coopération internationale et régionale en matière pénale, RDPC стр. 541 и сл.

⁷B.Baauw, Extradition and the (Additional) Schengen Agreement (On the abolition of) Border-control, RIDP 1991\ 1-2, стр 529

на уште повисоко рамниште низ моделот на Европска полиција (Европол). Основа за овој модел претставуваат веќе постојните облици на соработка (групите TREVI, CELAD, задолжени за спречување на дрогата, GAF, со ингеренции во областа на перењето пари, GAM, за соработка во областа на царините итн.), како и Шенгенскиот информациски систем. Договорот предвидува една нова структура што ја сочинуваат три групи: за тероризам, за соработка на оперативната и криминалистичката полиција и за дроги и организиран криминал.⁸ Пречка за поефикасна соработка претставуваат сепак сè уште постојните разлики во казнените процесни законодавства што активноста на полицијата ја сместуваат во претходната неофицијална фаза. Тоа го остава отворено сè уште тешко решливото прашање - до која граница неформалните полициски активности остануваат во таа претходна оперативна фаза, а кога, пак, преминуваат во мерки на присилба (така, на пример, каде е границата меѓу обичното инвазивно набљудување со употреба на технички средства со кои се задира во приватноста на лицето?).⁹

Конвенцијата за Европол е потпишана на 26 јули 1995 година и стапува на сила во октомври 1998 година по ратификацијата од страна на сите 15 национални парламенти на ЕУ, со што конечно се основа Европска полициска служба (Европол) како меѓународна организација со седиште во ХАГ. По завршувањето на ратификационата постапка, која се одвивала со мало забавување во сите држави членки, Европол – како прва создадена институција во рамките на третиот столб започнува со работа на 1 јули 1999 година. Во согласност со член 261 на Конвенцијата за Европол, Европол е установа на Европската Унија со сопствен правен ентитет. Во организацијата која во меѓувреме се развивала во централна служба за сузбивањето на криминалот во Европа, во 2006 година се активни околу 600 службеници, од кои 100 службеници од канцелариите за врски испратени од националните служби на над 30 држави. Последново е во интерес на државата-членка која ги испраќа во врска со националното право на оваа земја членка и со почитувањето на важечките одредби за установата на Европол. Протоколот за

⁸Nelle, Europa, isierung des Straverfahrens – Strafprozessrecht für Europa?, ZStW 1997\4, стр. 739, Demanet, la cooperation policière ne s'arrête pas aux frontières de Schengen RDPC 1996\9-10, стр. 912

⁹B. поопширно Van de Wungaert and Stessens, Mutual assistance in criminal matters in European Union, Dugard and Wyngaert, стр. 299

имунитети (IP) ги ослободува членовите на органите и персоналот на Европол од секоја јурисдикција во поглед на усните и писмените изјави, како и дејствија кои се преземени при извршувањето на нивната служба (член 41 од Договорот за Европол во врска со член 8 I литера, а од протоколот за имунитети). Заклучно со декември 2015 година организацијата брои 940 службеници. Конвенцијата за Европол е заменета со Одлуката на Советот од 6 април 2009 година за основање на Европската полициска служба (Европол), конвертирајќи ја Европол во формала агенција на ЕУ, како и зголемување на некои од нејзините овластувања. Исто така, Европскиот парламент се стекнува со поширока контрола врз Европол врз основа на одлуката на Советот.¹⁰

Со одлука на Советот во 2000 година е основан Европскиот полициски колеџ составен од највисоки претставници на државите членки и државите кандидати за членство во ЕУ, чијашто задача е поттикнување на соработката помеѓу националните полициски образовни институции заради развивање на индентични едукативни програми за превенција и репресија на криминалот. Договорот, пак, од Ница етаблира потесна соработка помеѓу Европол и Европска правда. Особено е значајна улогата на Европска правда за развивање на својата активност во судската поддршка на Европол заради јакнење на борбата против тешките форми на криминал и обезбедување на високо ниво на заштита на граѓаните во просторот на безбедноста, правдата и слободата.

1.1. Организациона структура на Европол

Највисок орган на Европол е Управниот (административен) совет составен од членови репрезенти на постојните држави членки на Унијата. Советот се состанува најмалку двапати годишно и одлучува со консензус во вршењето на работите од својата надлежност, како што се:

- Предлагање на именување и разрешување на директорот
- Утврдување на организациските и статусните прашања во службата на Европол и
- Финансирање и решавање на евентуални спорови помеѓу државите и Европол, и меѓу самите држави во врска со предвидените активности.

¹⁰¹⁰Бернд Хекер, "Европско кривично право" – второ, актуализирано и проширено издание 2007 год., стр. 195

Директорот е извршен орган на Европол кој има четворица заменици, сите именувани со едногласна одлука на Советот, со мандат од четири години и можност за најмногу едно преименување. Директорот ги именува и разрешува службените лица (агенти) на Европол, по претходно добиено селективно регрутирање од редот на докажани полициски експерти во државите членки (вкупен број околу двесте и педесет, од кои околу педесет офицери за врска). Тие се во постојан професионален однос со Европол, инклузивно со сите имунитети и привилегии на функционерите и со обврски за независно вршење на должноста и чување на службена тајна.

Организацијата на Европол ја сочинуваат и националните тела коишто се должни да ги основаат државите членки, како единствени органи за врска меѓу Европол и другите наднационални полициски структури. Нивниот состав и бројност е препуштен на националните полициски органи, а односите на секоја национална единица на Европол со другите полициски и судски структури во државата се регулирани со национални закони.¹¹

Европол поседува свој сопствен финансиски контролор кој ги ревидира обврската и исплаќањето на издатоците како и утврдувањето и собирањето на приходите. Секоја држава членка именува национална институција за контрола, која треба да гарантира дека предавањето на податоците од државите членки на Европол и активноста на обработка на податоците на испратените национални службеници на канцалариите за врски се правосилни. Заедничката инстанција за контрола, која се состои од претставниците на националните инстанции за контрола и јасно е издвоена од структурите за издавање наредби на управните апарати на државите членки, ја ревидира обработката на податоци од страна на Европол – службениците. За оваа намена, таа има право да бара информации од Европол, и да има увид во сите документи и акти, воедно и пристап кон сите зачувани податоци. Заедничката инстанција за контрола може, како и националната инстанција за контрола, да биде активна на барање на физичко лице.

¹¹ Љупчо Сотирски, „Право на ЕУ, правда и внатрешни работи“, ноември 2011, стр. 88 - 89

Европскиот совет – како централен одлучувачки орган на третиот столб – си задржува за себе важни можности за контрола, откако при менаџирањето на Европол одлучува директорот да го именува со двотретинско мнозинство и да го отпушти како и да ја утврдува процедурата преку укинување на имунитетите. Парламентарната контрола на Европол е слабо изразена. Европскиот совет мора да го сослуша ЕП за важните аспекти на работата на Европол и да го земе предвид неговото мислење. Годишно му се предава на ЕП посебен извештај за активноста на Европол. Европскиот суд на правдата нема компетенции да го контролира функционирањето, ниту, пак, да води постапки по тужби за злоупотреби на полициските овластувања. Непосредната судска ревизија на активноста на Европол не може да се изврши ниту преку европската ниту преку јурисдикцијата на државите членки. Судската можност за контрола, која од државно-правен поглед е високо дефицитарна, дава повод да се размислува за модели на решенија како вклучувањето на Европол во систем на судска одговорност треба да биде гарантирано.¹²

Разрешницата на овој конституционален проблем е побарана во 1998 година и создавањето на посебен комитет за надзор над прибирањето, обработката и користењето на податоците со кои располага Европол, составено од по два претставника на секоја држава членка. Во составот на Европол е формиран и посебен комитет за жалби од поединци кои имаат право да побараат прибраните податоци за нив да бидат избришани од евиденциите, како и комитет за безбедност чијашто елементарна грижа е обезбедување на доверливоста на податоците во нивното користење.

Следната елементарна конституционална слабост на оваа европска полициска структура е нејзиното понатамошно делување. Европол и понатаму останува во подрачјето на дејствување на начелото на интергаверментализам, односно претставува интегрален дел на меѓудржавната полициска соработка. Тоа во значителна мерка ги намалува ефектите на дејствување кои, слично како и Европска правда, се ограничени поради разликите во казнените законодавства, различните решенија во однос на формалните полициски

¹² Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание 2007 год., стр. 196

постапки и истрагите, недовербата помеѓу државите мотивирана со заштитата на националните безбедносни интереси итн.

Наспроти порастот на криминалот и неговите тешки форми, особено наспроти појавата на тероризмот и меѓународните терористички мрежи, воопшто егзистира резервираност на државите кон остварувањето на поинтензивна полициска соработка. Ова е сосема логично, ако се има предвид фактот дека оваа активност задира во најчувствителните подрачја на националниот систем на безбедност (полициски системи и мрежи на соработници, разузнавачки служби итн.).

Оттука, перспективите за јакнење на улогата на Европол се гледаат единствено во јакнењето на федеративната структура на ЕУ, што имплицира востановување и на европски јавен обвинител и судски систем на ЕУ со компетенции на федерално судство. Во рамките на оваа идеја се апострофира значењето на Протоколот усвоен во 1996 година од Советот за толкување, по пат на претходни одлуки, на одредбите на Конвенцијата за Европол од страна на Европскиот суд на правдата. Со протоколот е предвидена можноста секоја држава членка да ја прифати таквата надлежност на судот и да определи национален суд кој може да поднесе барање за прелиминарно толкување.¹³

Каталогот на надлежностите на Европол (член 2 од Договорот на Европол) ги опфаќа следниве криминални области:

- Спречување и сузбивање на тероризмот;
- Сузбивање на нелегалната трговија со дрога;
- Сузбивање на трговија со луѓе;
- Сузбивање на шверцерските организации;
- Сузбивање на нелегалната трговија со фисионен материјал;
- Сузбивање на нелегалната трговија со автомобили;
- Сузбивање на фалсификувањето на еврото;
- Сузбивање на перењето пари во врска со меѓународниот организиран криминал;

¹³ Љупчо Сотирски, „Право на ЕУ, правда и внатрешни работи“, ноември 2011, стр. 90-91

- Сузбивање на одредени тешки форми на меѓународен криминал (на пример, кривични дела против животот и телесна неповредливост против имотот и против животна средина).

1.2. Мандат на Европол

Основна задача на Европол е реализирање на координирана соработка и трансфер на информации помеѓу надлежните органи на државата и Европол, улога на своевиден филтер во однос на доставувањето на такви информации со можност за нивно запирање ако се оцени дека се засегнати релевантни национални безбедносни интереси кои може да ги компромитираат резултатите на истрагата што се води во таа држава. Секоја држава - потписник на Конвенцијата е должна да определи и надлежен орган за надзор над работата на националната единица заради обезбедување на заштита на личните податоци и на правата на граѓаните. Мрежата на Европол инкорпорира и државни офицери за врска, испратени во Европол од страна на националните единици. Офицерите за врска ги именува државата, но по претходна согласност на директорот на Европол и Управниот (административниот) совет, од редот на специјалисти од подрачјето на превенцијата и репресијата на облиците на криминал што се во компетенција на Европол.

На развиената полициска мрежа се поставени мошне амбициозни задачи, со цел да се подобри соработката и ефикасноста на полициските служби на државите членки во борбата против тероризмот, трговијата со наркотични дроги и другите тешки форми на транснационален криминал. Ова насочува на постоење на организирана криминална структура којашто засега две или повеќе држави членки, па така според тежината на облиците на криминал и нивните последици, се налага потребата од заедничка акција (член 2 од Конвенцијата за Европол).

Со тоа е определено широко, речиси безгранично поле на дејствување, ако се земе предвид фактот за изразената динамичност и појавата на нови форми на тежок криминал, како што е фалсификувањето пари, трговијата со луѓе, оружје и радиоактивни материји, кражба на возила од европските држави

и нивна понатамошна дистрибуција во Европа и Африка, трговија со делови од човековото тело, трговија со културни наследства и национални добра и други облици.

Од тие причини, на Советот на министри на ЕУ му е дадено овластување со своја одлука да утврдува и други облици на криминал врз кои треба да се прошират активностите на Европол. Во оваа смисла, со одлука на Советот од 2001 година надлежноста на Европол е проширена на сите казнени дела содржани во посебен анекс на Конвенцијата за Европол. Условите за ангажирање на Европол во превенцијата и истрагите за тешки дела се определени со конвенцијата (член 2), во согласност со основното начело на супсидијаритет и применливост во целата институционално–правна структура на ЕУ.

Врз основа на горенаведеното, неминовно се налага потребата од натамошна истрага за криминална активност и криминална структура или организација, при што поимот "структура" подразбира организација што има елемент на систем кој се одликува со внатрешна кохерентност и перманентност на своите активности, додека поимот "организација" се дефинира како група луѓе здружени заради остварување на некоја криминална цел. Тоа значи дека Европол не може да се ангажира во изолирани криминални случаи на поединци, независно од тежината на делото.

Во пракса ангажирањето на Европол е активно во случаи ако таквите дела засегаат две или повеќе земји членки. Тоа значи делата да се извршени на територија на две или повеќе држави, или една иста криминална организација да ја остварува својата активност во две или повеќе држави. Во оваа смисла, исклучена е интервенцијата на Европол кога се работи за криминална структура на организација што ги остварува своите криминални цели само на територијата на една држава.

Европол нема функции на класична федерална полициска структура (како на пример американското FBI), да врши полициски истраги во конкретни случаи, да применува специјални истражни мерки и да приведува. Во основа

Европол е повеќе центар за трансфер на информации отколку оперативна полициска служба.¹⁴

Но сепак е во состојба преку собирањето на релевантни податоци да достигне ефекти на синергија преку кои националната истражна активност одржливо ќе биде поддржана. Фактички, Европол одамна и често учествува на оперативни интервенции на националните полициски и царински служби, без притоа самиот активно да биде одговорен. Како примери од практиката треба да се споменат: координацијата на контролираните добавувања (полициски набљудувани бизниси со дрога) насекаде низ Европа, поддржаното вклучување во работните групи на соседните држави со Балтичко Море против прекуграничните движења на фалсификувани пари и трансфер на возила, откривање и поддршка при уништување на криминална шверциска мрежа од Африка кон Шведска („Операција Тигар“ 1999 год.), односно извршените тргувања со луѓе помеѓу Литванија, Полска и Данска („Операција Лагос“ 2000 год.).

Улогата на Европол треба да биде проширена и интензивирана во согласност со целите, нормирани во член 30 II литера а – д од Договорот за ЕУ во рок од 5 години по стапувањето во сила на договорот од Амстердам. Долгорочно како понатамошен чекор се зема предвид дека Европол ќе добие целосни самостојни овластувања за истрага. Во Договорот за Уставот за Европа се предвидува дека Европол во иднина смее да преземе "оперативни мерки" сепак само во врска и во договор со службите на државите членки или во рамките на заедничките истражни групи (член III – 276 II 6 ЕУ – Устав).¹⁵

Токму заради ефикасно остварување на мошне обемните и сложени задачи, етаблиран е и компјутерски систем на Европол - Europol Computer system – TECS. Во овој систем се прибираат, се чуваат и се обработуваат податоци што ги доставуваат државите членки и Европол.

Системот на Европол содржи:

¹⁴ Љупчо Сотирски, „Право на ЕУ, правда и внатрешни работи“, ноември 2011, стр. 89-90

¹⁵ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание, 2007 год., стр.198

- База на податоци кон која имаат пристап националните единици, Интерпол или трета држава;
- Досиеја за поединечни случаи, со податоци за жртвите, сведоците или воопшто лицата коишто може да дадат некоја информација за случајот, врз основа на кои може да се вршат општи анализи или оперативни обработки, и индекс на податоци кон кои имаат пристап службите на Европол и офицерите за врска.¹⁶

1.3. Заштита на податоци

Бидејќи тежиштето на активноста на Европол лежи во "работата на интелигенција", односно во собирањето, зачувувањето, пренесувањето и аналитичко–систематската проценка на податоците, заштитата на податоците има големо значење. Член 15 I од Договорот за Европол тргнува начелно од дводелна – национална и европска – концепција на заштита на податоците. Националното право за заштита на податоците наоѓа примена кај дадените податоци од некоја земја членка (на пример, сојузен закон за заштита на податоци).¹⁷ За податоците кои се дадени, обработени и пренесени од Европол наоѓаат примена, од една страна, специјалните одредби од правото за заштита на податоците на Договорот за Европол, на пример член 8 II, 10 од Договорот за Европол, од друга страна прописите на договорот на Советот на Европа за заштита на луѓето при автоматска обработка на податоци, кои се однесуваат на лица од 28 јануари 1981 година¹⁸ (член 14 III од Договорот за Европол). За жалбите на поединци против недозволени барања за информации, променување и бришење на податоци одлучува заедничката институција за контрола (реф. бр. 62) како служба за правен надзор (член 24 VII стр. 5 од Договорот за Европол). Судска ревизија на неговата одлука е исклучена. Дали оваа ограничена правна заштита против Европол сè уште стои во врска со барањата на германското уставно право - изгледа неразјаснето.¹⁹

¹⁶ Љупчо Сотирски, „Право на ЕУ, правда и внатрешни работи“, ноември 2011, стр.90

¹⁷ Сојузен закон за заштита на податоци од 22 мај 2001; Службен весник I 2001.904

¹⁸ Низа од европски договори бр.108; Службен весник II 1985. 538 (Во Германија стапува на сила на 1 октомври 1985; Службен весник II 1985. 1134)

¹⁹ Калиес/ Руферт/ Брехман. Член 30 од Договорот на ЕУ реф.21; Вал, Заштита на податоци стр.79-88; друго мислење Фровајн/ Криш, Журнал за правници 1998. 589

2. Република Македонија и Европол (размена на лични податоци)

Еден од главните приоритети во контекст на процесот на пристапување на Република Македонија во ЕУ, содржан и во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, беше склучување на Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и Европол. Договорот е потпишан по пат на размена на писма на 20.09.2011 година и истиот е ратификуван од Собранието на Република Македонија на 05.12.2011 година и е објавен во Службен весник на Република Македонија број 172/11 од 14.12.2011. Целта на овој договор е зајакнување на оперативната и стратешката соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, преку трансфер на оперативни информации кои сочинуваат лични податоци.

Со овој договор, всушност, се уредува и проширува соработката помеѓу Република Македонија и Европол, со цел поддршка на државите членки на Европската Унија и Република Македонија во борбата против сериозните форми на меѓународен криминал.²⁰

Соработката што се етаблира со овој Договор се однесува на сите области на криминал во рамките на мандатот на ЕВРОПОЛ,²¹ инволвирајќи ги и поврзаните кривични дела.²²

Имплементацијата на Договорот од страна на надлежните органи во Република Македонија е во координација на Одделението за ЕВРОПОЛ како

²⁰ Член 2 од Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, во понатамошниот текст – Договор за соработка помеѓу Европол и Македонија.

²¹ Незаконска трговија со дрога, нелегални активности поврзани со перење на пари, криминал поврзан со нуклеарни и радиоактивни супстанции, нелегален шверц на имигранти, трговија со луѓе, криминал поврзан со моторни возила, убиство, тешка телесна повреда, недозволена трговија со човечки органи и ткива, киднапирање, илегално задржување/држење и земање заложници, расисам и ксенофобија, организиран грабеж, недозволена трговија на културни добра, вклучено антиквитети и уметнички дела, измама и фалсификување, рекетирање и изнуда, фалсификување и пиратерија на производи, фалсификување на административни документи и нивна трговија, фалсификување на пари и средства за плаќање, компјутерски криминал, корупција, недозволена трговија со оружје, муниција и експлозиви, недозволена трговија со загрозувани животински видови, недозволена трговија со загрозувани растителни видови и сорти, еколошки криминал, недозволена трговија со хормонски супстанции и други поттикнувачи на раст;

²² Поврзани кривични дела се кривични дела извршени со цел набавка на средства за извршување на криминалните дејствија, кривични дела извршени со цел олеснување или извршување на такви дејствија и кривични дела заради осигурување неказнивост на такви дејствија – член 3 став 2 од Договор за помеѓу ЕВРОПОЛ и Македонија;

назначена контакт точка за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и националните органи.

Имплементацијата опфаќа и обврска за назначување на офицер за врска на Република Македонија во седиштето на Европол во ХАГ, Холандија. Потпишувањето на оперативниот договор овозможува поефикасна оперативна соработка и директно учество на Република Македонија во аналитичките работни досиеја на ЕВРОПОЛ. Како што веќе наведовме, тоа се базира на податоци за конкретни криминални области, наменети за пообемно собирање на податоци за криминални дејствија кои се под надлежност на ЕВРОПОЛ со цел за нивна анализа и проверка.

Исто така значајно од аспект на соработката помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ е Меморандумот за разбирање за воспоставување на безбедна комуникациска врска и Билатералниот договор меѓу РМ и ЕВРОПОЛ за поврзување на компјутерски мрежи што зависи од решавање на различните позиции во однос на државното име на нашата држава.

Воспоставувањето на овие нови мрежи за комуникациско поврзување е од исклучителна важност за пренесување на стратешките, техничките и оперативни информации кои содржат лични податоци. Во однос на дефинициите, согласно со овој Договор, под поимот "личен податок" се подразбира секој податок кој се однесува на идентификувано физичко лице или физичко лице кое може да се идентификува: лице кое може да се идентификува е лице чиј идентитет може да се утврди директно или индиректно, посебно врз основа на матичниот број на граѓанинот или врз основа на едно или повеќе обележја специфични за неговиот физички, психолошки, ментален, економски, културен или социјален идентитет.²³

Под "обработка на лични податоци" се подразбира секоја операција или збир на операции што се изведуваат врз лични податоци на автоматски или друг начин, како што е: собирање, евидентирање, организирање, чување, приспособување или промена, повлекување, консултирање, употреба, откривање преку пренесување, објавување или на друг начин правење

²³ М-р Кошевалиска Олга „Приватноста versus безбедноста во размената на податоци во кривичните предмети во ЕУ“ – Докторска дисертација - Скопје 2013, стр.225-226

достапни изедначувања или комбинирање, блокирање, бришење или уништување. Под поимот "информација" се подразбира секој личен и неличен податок.²⁴

Република Македонија ги доставува личните податоци на ЕВРОПОЛ преку Одделението за ЕВРОПОЛ во МВР кое ги доставува до ЕВРОПОЛ, на негово барање, сите информации кои се однесуваат на внатрешната организација, задачите и аранжманите за заштита на лични податоци на надлежните органи односно на органите за спроведување на законот во Република Македонија одговорни според националното законодавство за превенција и борба против кривичните дела.²⁵

Одделението на ЕВРОПОЛ и ЕВРОПОЛ се обврзани да си ја овозможуваат размената на податоци 24 часа седум дена во неделата (24/7), без одложување од страна на надлежните органи. ЕВРОПОЛ до Република Македонија доставува само податоци кои се собрани, чувани и пренесени во согласност со релевантните одредби од Одлуката на Советот за ЕВРОПОЛ и нејзините одлуки за имплементација. Република Македонија до ЕВРОПОЛ доставува само податоци кои се собрани, чувани и пренесени во согласност со националното законодавство.²⁶

Субјектите на лични податоци имаат право на пристап до лични податоци кои се однесуваат на нив, што значи дека имаат право да бараат тие податоци да бидат проверени, изменети или избришани доколку постои правна основа за тоа.²⁷

²⁴ Член 1 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Македонија;

²⁵ Надлежните органи во Република Македонија, кои во согласност со националното законодавство се одговорни за превенција и борба против кривичните дела согласно со Договорот за оперативна и стратешка соработка меѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ се: Министерството за внатрешни работи, Министерство за финансии - Царинска управа, Министерство за финансии - Управа за финансиска полиција, Министерство за финансии - Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, член 1 од анекс 3 кон Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и Европол.

²⁶ М-р Кошевалиска Олга „Приватноста versus безбедноста во размената на податоци во кривичните предмети во ЕУ“ – Докторска дисертација - Скопје 2013, стр. 227

²⁷ Член 7 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

2.1. Доставување на лични податоци од страна на Република Македонија

Република Македонија е должна да го извести ЕВРОПОЛ за целта за која ги испраќа личните податоци и за тоа дали овие лични податоци ги врзува со некои ограничувања во однос на користењето или ограничување во однос на пристапот до нив. Исто така Република Македонија е должна да го извести ЕВРОПОЛ и за бришењето или поништувањето на податоците доколку постојат основи за тоа. Доколку некое од горенаведените ограничувања настапи по испраќањето на податоците, тогаш Одделението го известува ЕВРОПОЛ за тоа во моментот кога ќе се појави тоа ограничување. По приемот на податоците, ЕВРОПОЛ веднаш, а најскоро во рок од шест месеци, утврдува дали податоците кои треба да се внесат во системот се во согласност со целта поради која се бараат, дали истите се доволно прецизни или има потреба од нивно допрецизирање и ажурирање. Доколку ова не е случај, тогаш ЕВРОПОЛ го известува Одделението во најкус можен рок дека податоците нема да бидат внесени. Овие податоци се бришат, уништуваат или враќаат во рок од шест месеци од приемот. Во целиот овој период на кореспонденција, одговорноста за заштита на овие податоци паѓа на ЕВРОПОЛ. Тој треба да осигура истите да бидат заштитени и достапни само до соодветно овластени службени лица.²⁸

2.2. Доставување на лични податоци од страна на ЕВРОПОЛ

Доколку се пренесуваат лични податоци по барање на Република Македонија, личните податоци можат да се користат единствено за целта заради која истите се бараат. Доколку не постои посебно барање за нивниот пренос, тогаш мора изречно да биде наведена целта заради која истите се трансферираат и дали нивниот трансфер и внес во системот е врзан за некое од горенаведените ограничувања. Доколку ограничувањето настапи по нивното пренесување, тогаш ЕВРОПОЛ ќе ја информира Република Македонија за ова кога ќе настапи ограничувањето.²⁹

²⁸ Член 8 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

²⁹ М-р Кошевалиска Олга „Приватноста versus безбедноста во размената на податоци во кривичните предмети во ЕУ“ – Докторска дисертација - Скопје 2013, стр. 228

2.3. Услови за доставување на податоци

Доставувањето на податоци од страна на ЕВРОПОЛ, а до Одделението на ЕВРОПОЛ, е врзано за неколку услови.

Во првиот услов Република Македонија се обврзува да одговори најекспедитивно што може, а најдоцна во рок од три месеци (*vice versa* - овој рок за ЕВРОПОЛ е шест месеци) дали податоците кои се доставени до Одделението се потребни, дали се во доволниот обем и дали ја исполнуваат целта за која се бараат. Втор услов е гаранцијата дека Република Македонија нема да ги доставува овие податоци до трети држави и тела без претходно да добие одобрение од ЕВРОПОЛ. Трет услов е во однос на натамошниот пренос на податоци од страна на првичниот примател да биде ограничен само на надлежните органи и под исти услови како првичниот пренос. Четврти услов е доставата да биде потребна за поединечни случаи со цел спречување и борба против кривичните дела. Петти услов е почитувањето на сите услови дефинирани од ЕВРОПОЛ кои се однесуваат на користење на податоците. Шестиот услов се однесува на претходното барање за доставување на податоци за кое се условува изречно да ги содржи целта и причините за кои се бараат податоците. Како седми услов се јавува ограничувањето според кое податоците можат да се користат само за целта заради која се бараат. Осми услов е промената и бришењето на податоците доколку се утврди дека истите се неточни, непрецизни, неажурирани или доколку не постоела основа за нивен пренос. Конечно, како деветти услов се јавува обврската за нивно бришење кога целта поради која се пренесени престанала да постои.³⁰

Освен горенаведените услови и аналогно на обврската што ЕВРОПОЛ ја има во однос на заштитата и безбедноста на податоците, и Македонија има обврска да ги заштити податоците кои ЕВРОПОЛ ѝ ги испраќа, со примена на сите технички и организациски мерки за заштита.

Овие мерки треба да се пропорционални на целта и да бидат наменети за:

- 1) Одбивање на пристап од неовластени лица;

³⁰ Член 9 од Договорот за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

- 2) Спречување на неовластено читање, умножување, менување или бришење на податоците;
- 3) Спречување на недозволено внесување на лични податоци и недозволен надзор, менување или бришење на истите;
- 4) Спречување на употребата на системите за автоматска обработка на податоци од страна на неовластени лица кои ја користат комуникациската опрема;
- 5) Осигурување дека лицата кои имаат пристап до податоците имаат пристап само до податоците за кои имаат овластување;
- 6) Овозможување на евиденција дека пристапот го имаат само оние кои имаат правна основа за тоа;
- 7) Да обезбедат дека е можно подоцна да се потврди и утврди кои лични податоци биле внесувани во системите за автоматски податоци или системите за обработка и кога и од кого биле внесувани личните податоци;
- 8) Спречување на неовластено читање, умножување, менување или бришење на лични податоци за време на преноси на лични податоци или за време на пренесување на медиуми за податоци;
- 9) Обезбедување дека инсталираните системи може веднаш да бидат обновени во случај на прекин;
- 10) Обезбедување дека функциите на системот се извршуваат без грешка, дека појавувањето на грешки во функциите веднаш се пријавува и дека зачуваните податоци не може да бидат оштетени поради неисправноста на системот.

Во согласност со членот 6 од Конвенцијата на Советот на Европа од 28 јануари 1981 година за заштита на лични податоци во однос на автоматската обработка на лични податоци, забранет е преносот на лични податоци кои откриваат расно потекло, политичко или верско или друго уверување или податоци што се однесуваат на здравствената состојба и сексуалниот живот освен ако ваквите податоци не се пренесуваат во неопходни случаи и како прилог на други информации. Во Договорот не е наведено кои се овие неопходни случаи односно што сè може да се смета за неопходен случај. Ова може да подлежи на злоупотреби бидејќи во дадени моменти сè може да се смета за неопходно. Се чини дека оваа одредба е наведена само за начелно

да се декларира почитувањето на членот 6 од горенаведената Конвенција, при што на очигледен начин се дава и неговото истовремено заобиколување.

Следствено и соодветно на сè што досега беше изложено во однос на преносот на лични податоци од страна на ЕВРОПОЛ, а до Македонија, е и одредбата која личните податоци нема да бидат пренесувани од моментот кога нивната заштита нема да може да се гарантира на соодветниот начин. Рокот на чувањето податоци добиени од ЕВРОПОЛ се ограничува на три години од денот кога се случил настанот кој довел до чување на тие податоци. Доколку севкупниот период на чување го надмине овој рок, тогаш потребата од натамошно чување се ревидира на годишно ниво, а за ревизијата се составува записник.³¹

Одделението за ЕВРОПОЛ е должно да го информира ЕВРОПОЛ за секоја промена на ажурирање, допрецизирање или бришење на податоците.

Врската помеѓу ЕВРОПОЛ и Одделението на ЕВРОПОЛ се остварува преку претходно споменатите офицери за врски. Притоа ЕВРОПОЛ е должен да ги обезбеди сите неопходни предуслови (канцелариски простор и телекомуникациска опрема во рамките на просториите на ЕВРОПОЛ), обезбедена архива (која ги инкорпорира сите досиеја, кореспонденција, документи, ракописи, компјутерски досиеја, фотографии, филмови и записи кои му припаѓаат или ги поседува офицерот за врска), а Република Македонија, пак, е должна да обезбеди на офицерите за врска да имаат брз и, каде што е технички возможно, директен пристап до националните бази на податоци што им се потребни за извршување на нивните задачи додека се на служба во ЕВРОПОЛ.³²

Во однос на одговорноста од штетата којашто е предизвикана на физичко лице предизвикана од законски или фактички грешки при размената на податоци со ЕВРОПОЛ, одговорноста паѓа на Република Македонија. Согласно со Договорот, Македонија не може да тврди дека ЕВРОПОЛ ѝ пренел погрешни информации за да ја избегне одговорноста. Доколку овие законски или фактички грешки се случиле како резултат на погрешно пренесени

³¹ Член 9 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија

³² Член 14 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

информации или неисполнување на обврските на ЕВРОПОЛ или на некоја држава членка на Европската Унија или на трета страна, ЕВРОПОЛ се обврзува да исплати, по претходно барање, надомест по добиено барање за тоа, освен ако информациите се користеле спротивно на Договорот. Во случаи кога ЕВРОПОЛ е обврзан да им ја исплати сумата доделена како компензација за оштетувањето на засегнатата страна на земја членка на Европската Унија или на трета страна, и кога штетата е направена поради неисполнување на обврските на Република Македонија од овој договор, Република Македонија се обврзува да ја исплати сумата што ЕВРОПОЛ ја платил како надомест на држава членка на Европската Унија или на трета земја.³³

Во случаите на спор по која било одредба од Договорот, како и секое несогласување меѓу договорните страни во однос на толкувањето или примената на договорот кое нема да биде решено на пријателски начин, надлежна ќе биде арбитража со тројца арбитри за донесување на конечна одлука, на барање на една од договорните страни. Секоја договорна страна назначува по еден арбитер. Третитот, кој е претседавач на арбитражата, го избираат првите двајца арбитри. Арбитражата донесува одлука со мнозинство гласови. Во случај на еднаквост на гласовите, претседавачот има пресуден глас. Одлуката е конечна и обврзувачка за договорните страни во спорот.³⁴

2.4. SIENA – Сигурна размена на информации

SIENA³⁵ е апликација на ЕВРОПОЛ односно алатка за сигурна размена на информации која ја олеснува размената на оперативни и стратешки информации поврзани со криминалот помеѓу државите членки на ЕВРОПОЛ, ЕВРОПОЛ и тројцата партнери на ЕВРОПОЛ, а воедно со истата се поддржува и размената на информации во согласност со шведската иницијатива, за оние земји кои ја применуваат. Тоа е систем кој овозможува брза, сигурна и лесна трансмисија на информации и нивно процесуирање, ажурирање во согласност со мандатот и правилата на ЕВРОПОЛ.

³³ Член 16 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

³⁴ Член 18 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија;

³⁵ Secure Information Exchange Network Application – Апликација за сигурна размена на информации;

Оваа апликација е во примена во ЕВРОПОЛ од 01.07.2009 година и е постојано надоградувана со цел да ги задоволи правилата на заштита на лични податоци и безбедност на класифицирани информации, како и да обезбеди усогласеност со сите други правни барања. Во почетокот таа е дизајнирана со олеснување на комуникацијата помеѓу одделенијата на ЕВРОПОЛ и бироата за врски само на државите членки на ЕУ и ЕВРОПОЛ. Денес истата се користи и од држави кои не се членки на ЕУ, но со кои ЕВРОПОЛ има склучено оперативни и стратешки договори за соработка.

Со потпишувањето на Меморандумот за разбирање за воспоставување на комуникациска врска помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ и Билатералниот договор за поврзување на компјутерски мрежи, кои се во сила од 01.05.2012 година, се создаде законска основа за поврзување и на МВР на Република Македонија со комуникациската алатка на ЕВРОПОЛ за размена на информации – SIENA.

Со етаблирањето на SIENA комуникациската врска на 24.10.2013 година помеѓу ЕВРОПОЛ и Националната контакт точка на ЕВРОПОЛ во Република Македонија и по спроведена обука и добиени сертификати за користење на апликацијата од страна на корисниците, овозможена е директна размена на информации на Република Македонија со сите држави членки на ЕУ и трите партнери за соработка со ЕВРОПОЛ, како и со различни оддели во ЕВРОПОЛ.

Заради усовршување на одредени услуги на оваа апликација, во 2014 година ЕВРОПОЛ реализираше проект за акредитација на телекомуникациската мрежа за размена на информации и подигање на степенот на доверливост при размена на информации преку апликацијата која се спроведе во ЕВРОПОЛ, како и во сите трети земји и меѓународни субјекти кои со ЕВРОПОЛ соработуваат врз основа на оперативни договори за соработка.

Проектот во кој беа вклучени технички лица од Секторот за информатичка технологија, во МВР на РМ се изведуваше во две фази:

инсталирање на нов сигурносен кабинет (Rack) во секторот за меѓународна полициска соработка и промена на постоечкиот локален VPN провајдер.³⁶

2.5. Резултати од соработката на ЕВРОПОЛ и Република Македонија

Во делот на редовната кореспонденција помеѓу РМ со ЕВРОПОЛ, континуирано се координираат барањата и доставените информации за различни области на криминалитетот, во согласност со мандатот на ЕВРОПОЛ.

Од друга страна, пак, Одделението за ЕВРОПОЛ во насока на редовно известување за активностите кои се преземаат од органите надлежни за спроведување на законот во Република Македонија доставуваше до ЕВРОПОЛ информации за реализирани заплени на дрога, оружје и криумчарење на мигранти.

Во рамки на соработката со ЕВРОПОЛ, во 2013 година иницирани се вкупно 22 случаи - од кои 10 на билатерално ниво, а 12 на мултилатерално ниво. Во однос на статистичките податоци, во текот на 2013 година евидентирани се вкупно 154 предмети за размена на информации (стратешки и оперативни помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ). Од вкупниот број на предмети, 127 предмети се доставени од ЕВРОПОЛ до Одделението за ЕВРОПОЛ на МВР, за натамошна достава до надлежните служби, а дваесет и седум барања се доставени од националните органи надлежни за спроведување на законот, главно Оддел за сузбивање на организиран и сериозен криминал при МВР до ЕВРОПОЛ. Во однос на бројот на разменети пораки, разменети се вкупно 1252, од кои примени 821, а пратени 431 порака. Од евидентираниите 127 предмети, барање за оперативни проверки односно размена на информации содржат 81 предмет, 18 предмети се однесуваат на размена на стратешки информации (билтени, извештаи, прашалници, пораки за рано предупредување/известување) и 28 барања се однесуваат на покани за обуки, конференции и семинари.

Доставените барања за оперативни информации од ЕВРОПОЛ кон МВР во 2013 година (81) се однесуваат за размена на информации за недозволена

³⁶ Официјален сајт на МВР: <http://mvr.gov.mk/vest/52> Преземено на ден 11.10.2015 год.

трговија со дрога (23), насилен криминал (15), илегална миграција и трговија со луѓе (21), тероризам (3) и информатички криминал (19).

Доставени барања за оперативни информации од ЕВРОПОЛ кон МВР во 2014 година се вкупно 128, во 2015-та изнесуваат 196 и во 2016 година 226. Разменетите информации се однесуваат за кривични дела кои најмногу се од областа на илегална трговија со дрога и оружје, финансиски криминал (перење пари, компјутерски криминал, финансиска измама, даночно затајување итн.), тероризам, илегална миграција и трговија со луѓе, криминал со моторни возила, насилен криминал и крвни деликти.

Доставените барања за оперативни информации од МВР кон ЕВРОПОЛ во 2013 година (27) се однесуваат на недозволена трговија со дрога (17), трговија со луѓе и илегална миграција (2), финансиски криминал (5) и насилен криминал (3).

Доставени барања за оперативни информации од МВР кон ЕВРОПОЛ во 2014 година се вкупно 6, во 2015 се сročени 5 и во 2016 година - 20. Со оглед на податоците, евидентно е опаѓањето на соработката. Врз таа основа се наметнуваат две прашања: „Дали политичката криза која започна кон крајот на 2014-та и почетокот на 2015-та (аферата со прислушкувани телефонски разговори) во Република Македонија дала свој придонес кон ослабнување на капацитетите на државата односно капацитетите на полициските структури во поглед кон соработката со ЕВРОПОЛ?“ и „Дали Република Македонија ја губи довербата кон европските институции?“

Разменетите информации се однесуваат за кривични дела кои најмногу се од областа на илегална трговија со дрога и оружје, финансиски криминал (перење пари, компјутерски криминал, финансиска измама, даночно затајување итн.), тероризам, илегална миграција и трговија со луѓе, криминал со моторни возила, насилен криминал и крвни деликти.

Покрај наведеното, за одбележување е учеството на Република Македонија како единствена трета земја во заеднички истражен тим (JIT) со Австрија, Германија и Холандија за сузбивање на недозволена трговија со хероин во кој учествуваат и ЕВРОПОЛ и EUROJUST, а координацијата на

барањата и размената на информации во најголем дел се одвиваше преку СМПС – Одделение за ЕВРОПОЛ.

Воедно МВР на Република Македонија учествуваше и во неколку заеднички оперативни акции при кои размената на информации се одвиваше преку ЕВРОПОЛ.

Со цел размена на информации за организирана криминална група која се занимава со криумчарење на мигранти и илегална миграција, во рамки на операцијата FALSE, во текот на 2013 година МВР на РМ одржа неколку оперативни состаноци и вршеше континуирана размена на информации, со цел сузбивање на делувањето на оваа организирана криминална група составена, пред сè, од државјани на Косово кои вршеле транспорт на мигранти од Косово, Србија, Унгарија и Австрија до Швајцарија, Франција и Германија. Информациите се разменуваа преку ЕВРОПОЛ во рамки на проектот FIMATHU.³⁷ Инаку, по покана од МВР на Австрија и Унгарија (носители на проектот), МВР на РМ пристапи во реализација на проектот за илегална миграција - FIMATHU. Проектот е инициран во рамки на циклусот на политики на ЕУ од областа на илегалната миграција. Целта на проектот е спроведување на илегална миграција преку Балканот и последиците од колапсот на граничните проверки на грчко-турската граница.

Во периодот 31.07.2013 - 09.08.2013 година со координација на ЕВРОПОЛ се спроведе операција „Downfall“ за сексуална експлоатација на деца преку интернет. Оперативните активности се однесуваа на собирање информации за лица вмешани во сексуална експлоатација на деца лоцирани во земји членки на ЕУ и трети партнери со оперативен договор со ЕВРОПОЛ.

Во периодот 23 - 28.09.2013 година во рамки на ЕМРАСТ иницијативата се спроведе **Заедничка полициска операција „Европа 2013“** чија цел беше борба против криминалот со крадени возила. Во операцијата која беше координирана преку ЕВРОПОЛ учествуваа земји членки на ЕУ: Италија (носител на активности), Австрија, Унгарија, Словенија, Велика Британија, Белгија, Германија, Романија, во соработка со државите од западен Балкан:

³⁷Facilitation illegal immigration effected Austria/Hungary – Олеснета илегална миграција која влијае врз Австрија и Унгарија;

Хрватска, Србија, Македонија, Црна Гора, БиХ, Косово, а со поддршка на агенциите на ЕУ за спроведување на законот: ЕВРОПОЛ, EUROJUST, FRONTEX и Интерпол. Согласно со договорените заеднички активности, секторот за меѓународна полициска соработка при ЦПС беше определен за национална контакт точка за координирање со операцијата.

Од страна на ЕВРОПОЛ доставена беше официјална покана за учество во операцијата "OPSON",³⁸ која од 2011 година е координирана од ЕВРОПОЛ и Интерпол со цел за сузбивање на криминалот со фалсификување храна и пијалоци. Врз основа на досегашните активности од претходно спроведените операции, утврдено било дека овој вид на криминал носи значителна добивка и за таа цел инвестирани се ресурси за спроведување на недозволени активности, со што се нарушува безбедноста на потрошувачите. Република Македонија назначи контакт-лица од МВР, Државниот пазарен инспекторат и Државниот завод за индустриска сопственост за успешно спроведување на операцијата во декември 2013 година.³⁹

2.6. Други соработки и активности

2.6.1. Воспоставување на меѓународни координативни единици на органите надлежни за спроведување на законот International Law Enforcement Coordination Units ILEKU'S'S

Воспоставувањето и консолидирањето на меѓународни координативни единици на органите надлежни за спроведување на Законот за подобрување на оперативна и стратешка полициска соработка имаше цел постоечките механизми за соработка да бидат усогласени со европските стандарди и легислатива, најдобрите практики на државите членки на ЕУ и релевантните меѓународни прописи и стандарди. На почетокот од проектот беа опфатени: Македонија, Босна и Херцеговина, Албанија, Хрватска, Црна Гора и Србија, а во подоцнежните фази проектот доби географско проширување. Освен нивното воспоставување, проектот имаше за цел и групирање на меѓународните контакт точки во организациска смисла, но и во смисла на географската

³⁸Opson – храна во античка Грција

³⁹ Официјален сајт на: Justicia.mk/ckfinder/files/EVROPOL.PDF, Последен пристап на 18.11.2015;

близина. Овој проект е инициран од ЕВРОПОЛ и ИНТЕРПОЛ. Австриското Министерство за внатрешни работи/ Службата за криминалистичко разузнавање беше одговорна за спроведување на договорот со Европската комисија, а како партнери во спроведување на проектот на австриското Министерство за внатрешни работи се јавија Романија (Министерството за внатрешни работи и административна реформа), Словенија (Министерството за внатрешни работи - Полиција), ЕВРОПОЛ и ИНТЕРПОЛ, додека кон поддршката за воспоставување на ILEKU'S'S активно придонесуваат и EUROJUST, EUROPOL, FRONTEX, INTERPOLAF, SECI и германското ВКА. Во Република Македонија Секторот за меѓународна полициска соработка во МВР функционално ја презема улогата на ILEKU'S единица во РМ, со што се овозможи унапредување на меѓународната полициска соработка и поефикасно координирање и спроведување на активностите со меѓународните криминалистички полициски служби. Во меѓуресорската работна група за имплементација на проектот ILEKU'S со свои членови застапени се: Министерството за внатрешни работи, Дирекцијата за заштита на лични податоци, Царинска управа, Управа за финансиска полиција, Министерството за правда и Јавното обвинителство. Глобално гледано, најзначајниот придонес на оваа иницијатива во смисла на развивање на организациска структура е подобрување на прекуграничната соработка и борбата против организираниот криминал, продолжување на напорите во регионалната борба против организираниот криминал и унапредување на соработката помеѓу Јавното обвинителство и полицијата. Во организациска смисла, пак, придонесот е во воспоставување на национални контаток точки во сите 6 целни држави во однос на: контакт точки за ЕВРОПОЛ, НЦБ - ИНТЕРПОЛ контакт точки за SECI, контакт точки за странските офицери за врски, контакт точки за ШЕНГЕН, канцеларија за SIRENE, контакт точки за царинска управа, контакт точки за европска судска мрежа, контакт точки за гранична полиција и соработка со FRONTEX и OLAF.

На овој начин се придонесува за севкупно подобрување на концептот „Меѓународна полиција“ преку истовремено насочен напредок во процесите на приспособување кон европските стандарди за 6 држави кориснички, што подразбира:

- Подобрување на меѓународната размена на информации при спроведување на меѓународни истраги;
- Олеснување на соработката на контакт точките на оперативно ниво;
- Подобрување на состојбата во однос на човековите права;
- Зајакнување на одредбите за заштита на лични податоци;
- IT центри кои овозможуваат техничка достапност 24/7 и ги координираат на национално ниво сите технички аспекти поврзани со работата на меѓународни координативни единици на органите надлежни за спроведување на законот;
- Јакнење на поефикасно постапување во смисла на ефикасни судски постапки;
- Подобрување на капацитетите на органите надлежни за спроведување на законот на државите кориснички преку забрзување на постапките и квалитетот на истрагите.

Главните активности на проектот збирно можат да бидат прикажани во 2 фази, и тоа прва фаза која опфаќа: Подготовка и иницирање на проектот, Подигање на свесноста на проектот, Анализи на лице место, Студиски престои, Обуки и изработка на 6 посебни акциски планови (за секоја држава корисник), и втора фаза која опфаќа: Започнување со мерки за промени во целните држави - обука за спроведување, Надзор за време на спроведување, Стратешки план за понатамошни активности (дополнителни активности и предлози за последователни проекти). Како резултат на сите овие активности, на 29.09.2009 година Владата на Република Македонија ја усвои информацијата за Акциониот план за ILEKU'S, го прифати акциониот план за имплементација на проектот и ги задолжи надлежните институции (МВР, Царинска управа, Управа за финансиска полиција и Министерство за правда) и работната група да го имплементираат проектот, а на Јавното обвинителство и Дирекцијата за заштита на лични податоци им препорача да ги преземат потребните мерки за реализација на активностите од акцискиот план, со цел имплементација на проектот ILEKU'S.

Како резултат на имплементација на ILEKU'S проектот, а потоа и на DET ILEKU'S II (Проектот IPA 2008, Полициска соработка: Борба против

организираниот криминал, фокусиран на трговија со дрога и превенција од тероризам), соработката на РМ со меѓународните институции се интензивира.

Во февруари 2013 година Службата за криминалистичко разузнавање на Австрија (ВК) започна нов проект: Зајакнување на правните принципи и доброто владеење во Југоисточна Европа (ILEKU'S,III) во период на траење од 30 месеци. Целта на овој проект е подобрување и унапредување на националната, меѓународната и регионалната соработка против транснационалниот организиран криминал, односно зајакнување на правната сигурност во целните земји со стабилизација и проширување на мрежата на ILEKU'S и имплементација на заеднички ЕУ стандарди. Овој проект има за цел соработка и со обвинителството, како и со останатите проекти и иницијативи во регионот кои содржат комплементарни цели. Држави кориснички на овој проект се: Република Македонија, Молдавија, Црна Гора, Србија, Хрватска, Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Грузија и Украина.⁴⁰

2.6.2. Конвенција за полициска соработка во Југоисточна Европа

Во делот на полициската соработка посебно значаен инструмент е Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа која по нејзиното донесување во мај 2006 година во Виена се наметна како еден од лидерските инструменти за полициска соработка во регионот на Југоисточна Европа. Законот за ратификација на Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа на РМ е донесен на 14.06.2007 година и стапува на сила 22.06.2007 година. Пристапувањето кон истата на членките на Европската Унија - Република Бугарија, Сојузна Република Австрија и Унгарија претставува дополнителна потврда за нејзиниот вистинскиот курс. Она што ја прави Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа посебна, а истовремено и универзален инструмент за ефикасна полициска соработка е тоа што нуди можности за примена на широк спектар на модерни методи и техники (организирање на потраги, прекугранично набљудување, спроведување контролиран транспорт, прикриени операции, воспоставување заеднички истражни тимови) коишто претставуваат своевидна рефлексција на современата полициска работа и најдобрата пракса на полициите на државите

⁴⁰Официјален сајт на МВР: <http://mvr.gov.mk/vest/52> Преземено на ден 20.02.2017 год.

од Европската Унија. Примената на наведените методи и техники во секојдневното полициско работење од страна на државите потписнички на Конвенцијата придонесува за јакнење на стабилноста и безбедноста, односно ефикасно справување и спречување на заканите по јавниот мир и безбедност во регионот. Во досегашната историја на конвенцијата направени се повеќе значајни чекори во функција на практична имплементација на нејзините одредби, пред сè во насока на изготвување на текстовите, преговарањето и потпишувањето на договорите за имплементација помеѓу страните учеснички, во согласност со членот 34 од Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа. Имајќи го предвид изнесеното, Република Македонија во изминатиот период посвети големо внимание на процесот на склучување на билатерални имплементациони договори со своите соседи кои воедно се и договорни страна на Конвенцијата, како и на практичната имплементација на овие договори. Во таа смисла, одржувањето на редовни состаноци помеѓу претставниците на граничните служби на национално, регионално и локално ниво, изведувањето на мешани патроли долж државната граница и соработката во заеднички контакт центри за полициска соработка како форми на конкретна полициска соработка од доменот на Конвенцијата, како пракса што во изминативе години во перманентност ја реализираат полициските службеници на министерставата за внатрешни работи на Република Македонија, Република Србија и Република Бугарија во голема мера придонесуваат за јакнење на сигурноста и безбедноста на државните граници, односно за спречување на сите видови на транснационалниот организиран криминал.⁴¹

3. Заклучок

Европол (Европска полициска агенција) е агенција за криминалистичко разузнавање на Европската Унија. Официјално како ден на основање се смета први јули 1999 година. Основањето на Европол било договорено во 1992 година со Договорот од Мاستрихт, официјално познат како Договорот на Европската Унија (ДЕУ), кој стапил во сила во ноември 1993 година. Агенцијата

⁴¹ М-р Гордана Јанкуловска „Современи методи во сузбивањето на транснационалниот економско-финансиски криминал“ – Докторска дисертација – Скопје 2015, стр. 292-293

започнала ограничени операции на трети јануари 1994 година, како Одделение за дрога на ЕВРОПОЛ. Во 1998 година Конвенцијата за ЕВРОПОЛ била ратификувана од сите држави членки и стапила во сила во октомври. ЕВРОПОЛ започнал со своите активности на први јули 1999 година. ЕВРОПОЛ ги распределува своите ресурси (околу 625 вработени од овие, околу 120 офицери за врска на ЕВРОПОЛ) од своето седиште во Хаг. Големината на ЕВРОПОЛ е во согласност со фактот дека се во перманентна конекција со стотици различни организации за безбедност, од кои секоја има поединици или групи, здружени за помагање на операциите на ЕВРОПОЛ. ЕВРОПОЛ ги инкорпорира сите држави членки на Европската Унија се со цел ефикасно и ефективно да се бори против меѓународниот организиран криминал. ЕВРОПОЛ соработува со голем број партнери - држави или институции, како што се: Албанија, Австралија, Босна и Херцеговина, Канада, ЦЕПОЛ, (Европскиот полициски колеџ), Колумбија, ЕВРОПРАВДА, Европската централна банка, Европската комисија, Европскиот мониторинг центар за дрога и зависности од дрога, Република Македонија, ФРОНТЕКС, Исланд, ИНТЕРПОЛ, Молдавија, ОЛАФ (Европска канцеларија за спречување измама), Норвешка, Србија, Швајцарија, Руската федерација, СитЦен (Заеднички центар за ситуации на ЕУ), Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал, САД, Турција, Светската царинска организација. Надворешната стратегија на ЕВРОПОЛ ја дефинира рамката во која ЕВРОПОЛ треба да ги развие своите активности во однос на трети партнери. Европската полициска агенција е формирана како полноправна агенција на ЕУ на први јануари 2010 година. Со тоа добива зголемување на овластувањата да собира информации за криминал, а Европскиот парламент има повеќе контролни механизми врз активностите и буџетот на ЕВРОПОЛ.

Република Македонија заедно со ЕВРОПОЛ имаат воспоставено меѓународна полициска пракса, и тоа: операцијата FALSE, во текот на 2013 година, со цел сузбивање на организирана криминална група која се занимава со криумчарење на мигранти и илегална миграција, проектот FIMATHU - инициран во рамки на циклусот на политики на ЕУ од областа на илегалната миграција, во периодот 31.07.2013 - 09.08.2013 година со координација на ЕВРОПОЛ се спроведе операција "Downfall" за сексуална експлоатација на

деца преку интернет, во периодот 23 - 28.09.2013 година во рамки на ЕМПАСТ иницијативата се спроведе **Заедничка полициска операција** „Европа 2013“ чија цел беше борба против криминалот со крадени возила; од страна на ЕВРОПОЛ беше доставена официјална покана за учество во операцијата "OPSON",⁴² која од 2011 година е координирана од ЕВРОПОЛ и Интерпол со цел за сузбивање на криминалот со фалсификување храна и пијалоци – Р. Македонија назначи контакт-лица од МВР, Државниот пазарен инспекторат и Државниот завод за индустриска сопственост за успешно спроведување на операцијата во декември 2013 година.

Доставени барања за оперативни информации од ЕВРОПОЛ кон МВР во 2014 година се вкупно 128, во 2015-та изнесуваат 196 и во 2016 година - 226.

Доставени барања за оперативни информации од МВР кон ЕВРОПОЛ во 2014-та се вкупно 6, во 2015-та се срочени 5 и во 2016 година - 20.

Разменетите информации се однесуваат за кривични дела кои најмногу се од областа на илегална трговија со дрога и оружје, финансиски криминал (перење пари, компјутерски криминал, финансиска измама, даночно затајување итн.), тероризам, илегална миграција и трговија со луѓе, криминал со моторни возила, насилен криминал и крвни деликти.

⁴²Opson – храна во античка Грција

Глава 3

1. Интерпол

1.1. Историски осврт

Првичното иницирање на меѓународната полициска соработка се поврзува со една анегдота. Имено, за време на престојот на една гостинка кај принцот од Кнежевство Монако, Алберт I, бил украден скапоцен накит. Кражбата на накитот го инспирирала принцот во 1914 година да го организира Првиот меѓународен конгрес на судската полиција, на кој учество зеле правници и полицајци од 14 земји.⁴³

Позната е уште една анегдота од подоцнежната историја на Меѓународната комисија на криминалистичката комисија која е претходничка на сегашната Меѓународна организација на криминалистичката полиција – ИНТЕРПОЛ. Настанот се случил во Југославија, која била домаќин на XII Собрание на Меѓународна комисија на криминалистичката полиција што се одржало во Белград од 25 до 28 мај 1936 година. Потоа, за делегатите на Собранието била организирана едnodневна туристичка програма, во рамките на која ги посетиле градовите: Сараево, Дубровник, Загреб и Љубљана. Посетата на Сараево засекогаш им се врежала во сеќавањето на делегатите (меѓу кои доминирале полициски шефови и други врвни светски криминалисти од тоа време). Имено, гостите на закуска ги поканил еден сараевски адвокат, кој со организаторите на посетата се договорил да ги тестира видните криминалисти, "најмувајќи" познат сараевски џепчија за да ги "ограби" во згодна прилика. Џепчијата, дотеран како другите гости, одлично си ја завршил работата, така што за време на послужувањето од џебовите на дваесет криминалисти "украл" паричници, часовници, табакери и други вредни предмети, кои веднаш по кражбата му ги предал на адвокатот - домаќин на свечениот прием. Потоа, постапувајќи според договорот, еден од упатените за ваквата "операција" како божем случајно посегнал во сопствениот џеб и панично извикал: „Ми го нема паричникот!“ Речиси сите гости махинално

⁴³ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (117-118)

брцнале во своите џебови за да проверат дали и тие се жртви на "џебна кражба". Дваесет од нив (меѓу кои и директорот на „Скотланд јард“) констатирале дека се ограбени. Веднаш потоа домаќинот ја објаснил "операцијата" и на секој оштетен му го вратил украдениот предмет. Ваквиот настан имал широк одек во јавноста, така што за него пишувал и влијателниот белградски весник „Политика“ на 03.05.1936 година.⁴⁴

Имено, почетоците на меѓународната полициска соработка се врзуваат за одделни меѓународни конвенции од почетокот на XX век, како што е Конвенцијата за трговијата со бело робје од 1904 година, со која е предвидена размена на полициски информации. Како формален почеток се смета, сепак, одржувањето на првиот меѓународен полициски конгрес во Монако, во 1914 година, на кој е расправано за следниве теми: проблемите на лишувањето од слобода, идентификацијата и екстрадицијата на меѓународните престапници и проблемите врзани со создавањето централна меѓународна евиденција.⁴⁵

Задоволни од резултатите на овие дискусии, делегатите се договориле повторно да се состанат во Букурешт во 1916 година, со намера тогаш да предложат создавање меѓународен орган со централизирани криминалистички податоци. Првата светска војна, која отпочнала само три месеци по конгресот во Монако, го оневозможила ова собрание. По неколку неуспешни обиди, во 1923 година на иницијатива на директорот на виенската полиција, Јохан Шобер (Шобер се смета за основач на Интерпол; кариерата ја почнал во виенската политичко–административна служба, но набргу преминал во полицијата. За време на Првата светска војна бил шеф на виенската политичка полиција. Интересно е тоа што Шобер поканил за учество на вториот конгрес на судската полиција и испратил лично покани на полициските шефови на одделни градови, а не на држави) во Виена (Австрија) се одржал Вториот меѓународен конгрес на судската полиција, на кој учество зеле делегати (131) од 19 земји и од Ријека која тогаш била слободна територија. На конгресот делегатите се согласиле да основаат Меѓународна комисија на криминалистичката полиција со седиште во Виена. Донесен е статут кој содржал 10 члена. На конгресот делегатите својата работа ја концентрирале на истите цели што доминирале

⁴⁴ Бабовиќ, Б., Интерпол, Мит или стварност, Загреб, 1986 (170-172)

⁴⁵ Владо Камбовски, Организиран криминал, Скопје, 2005 (331)

на првиот конгрес во Монако. Виена е избрана за седиште на секретаријатот на Меѓународната комисија на криминалистичката полиција бидејќи Австрија понудила да го финансира нејзиното работење. Д-р Јохан Шобер бил назначен за претседател на извршниот комитет, а д-р Оскар Дреслер, адвокат и шеф на Федералната комисија на Австрија, за секретар на Меѓународната комисија на криминалистичката полиција. Со тоа Австрија станала лулка на Интерпол.

На Второто генерално собрание на Меѓународната комисија на криминалистичката полиција, кое се одржало во Берлин – Германија, 1926 година, е сугерирано секоја земја членка на МККП да формира централна полициска единица за меѓународна соработка во рамките на националните полициски служби. Ова се смета за почеток на формирањето на сегашните национални централни бироа (НЦБ) кои се единствени централни полициски служби за соработка на земјите членки со модерната МОКП – Интерпол. Резолуцијата за основање на НЦБ е донесена 1927 година.

На Генералното собрание, одржано во Антверпен – Белгија во 1930 година, започнува организационата независност преку гласање на делегатите на конгресот за избор на членови во Извршниот комитет (кои претходно по автоматизам се бирале од редот на високите полициски функционери на федералната полиција на Австрија). Во Секретаријатот се основани неколку специјализирани оддели: Меѓународно централно биро, Канцеларија за меѓународни полициски евиденции и Биро за фалсификувани патни исправи.

Во 1932 година Шобер починал. По неговата смрт се направени измени во статутот на МККП. Востановена е функцијата генерален секретар на Секретаријатот на МККП (на која е избран комесарот на полицијата на Австрија, Михаел Скубл).

Во 1935 година е воспоставена меѓународна радио мрежа за размена на полициски информации.

Во 1938 година во Букурешт е одржано последното собрание на МККП пред Втората светска војна. Истата година нацистите го смениле генералниот секретар Скубл и на негово место го назначиле шефот на полицијата на Австрија, Ото Штајнхаус. Слободните земји го прекинале своето членство во МККП, што значело престанок на нејзиното функционирање како меѓународна

организација. Во 1942 година седиштето на МККП е префрлено во Берлин со што потпаѓа под целосна контрола на нацистичка Германија.⁴⁶

По Втората светска војна, новиот дух на меѓународна солидарност и блискост на интересите на победничките сили, како и на новоослободените земји ја реформира и потребата од интензивна полициска соработка и нејзино институционализирање. Во 1946 година, на иницијатива на Florent Louwage (белгиски криминалист кој дотогаш бил потпретседател на МККП, а во текот на Втората светска војна бил генерален инспектор на Белгиската служба на државна безбедност) Белгија по дипломатски пат свика меѓународна конференција одржана во Брисел (3 - 5.06.1946 година, 15 Генерално собрание на МККП) во присуство на делегати на деветнаесет/дваесет држави. На конференцијата е обновена работата на Меѓународната комисија, донесен е нов статут и одлука за пренесување на нејзиното седиште во Париз.⁴⁷

Франција е избрана како најзгодна земја за седиште на МККП поради местоположбата, телекомуникациските капацитети и околноста што во тоа време Европа била интересна локација за меѓународните криминалци.

Најеклатантен пример за тоа е следниот: опиумот од југоисточна Азија, транспортиран од Американците со авионите на компанијата Air America во сопственост на ЦИА; следувало негово прифаќање од страна на Корзиканците од Марсеј и на нивните сицилијански сојузници. Опиумот се преработувал во рафиниран хероин. Корзиканците и нивните сојузници во Марсеј станале главни играчи и голем дел од хероинот се дистрибуирал во САД преку јужноамериканска врска која по војната ја основал гангстерот од Марсеј, Аугусто Рикорд.⁴⁸

Франција како земја домаќин го финансирала работењето на Секретаријатот. На Конгресот се направени измени во статутот. Востановена била демократска постапка при изборот на делегати за членови на Извршниот комитет (во тоа време Извршниот комитет се состоел од 5 члена избирани на 5 години, и тоа: претседател, генерален секретар и тројца потпретседатели).

⁴⁶ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“ Скопје, 2007 (118-120)

⁴⁷ Владо Камбовски, Организиран криминал, Скопје, 2005 (332)

⁴⁸ Џо Дарден - Смит, „Мафија - комплетна историја на организираниот криминал“, стр. 76

Седиштето на Генералниот секретаријат е сместено во Париз – Франција. Кратенката "Интерпол" е телеграфска адреса. Во 1949 година Организацијата на ООН на МККП ѝ го гарантира статусот на невладина организација. Истата година се усвоени правилата за меѓународна радио комуникација. Комисијата за наркотици при Организацијата на ООН ги предлага каналите на МККП како канали за размена на полициски информации во врска со недозволената трговија со наркотици. На 25 Генерално собрание на МККП, одржано во Виена – Австрија, во 1956 година, е донесен сегашниот статут, со што и името на организацијата е променето во МОКП – Меѓународна организација на криминалистичката полиција (ICPO – International Criminal Police Organization – Интерпол). НЦБ биле официјално признаени со членовите 32 и 33 во новиот статут на организацијата. На ова Генерално собрание организацијата постанува автономна бидејќи е усвоен нов начин на финансирање преку собирање годишна членарина од земјите членки. Висината на членарината зависи од економската моќ на земјата членка. Во 1960 година за прв пат Генералното собрание е одржано надвор од Европа (во Вашингтон – САД). На Генералното собрание одржано во 1965 година се утврдени методите за работа на НЦБ. Следната година седиштето на Генералниот секретаријат од Париз е префрлено во Сент Клод – Франција.⁴⁹

Советот на Европа во 1958 година заклучи дека Интерпол не е невладина организација, додека, пак, економскиот и социјалниот совет на ООН во 1971 година склучи специјален договор за соработка, со кој Интерпол се третира како меѓувладина организација.

Со ова е констатиран статусот на меѓународна организација, што овозможи двонасочен трансфер на информации, техничка соработка, документи, појавување на официјални набљудувачи на седниците на Генералното собрание и поднесување пишани извештаи и предлози за точките од дневниот ред.

Посебен договор е потпишан во 1972 година и со француската Влада, со кој на организацијата ѝ се признава својство на правно лице, а на нејзините

⁴⁹ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (120 -121)

функционери им се признаваат определени привилегии и имунитети. Според тоа, Интерпол е меѓународна организација *Sui generis*.⁵⁰

Во 1985 година е донесена одлука да се изгради нова зграда за седиште на Генералниот секретаријат на Интерпол во Лион - Франција. Истовремено со градењето на зградата направена е комплетна реорганизација на внатрешната структура на службите на Генералниот секретаријат. Во 1989 година претседателот на Република Франција, Франсоа Митеран, свечено го предал во употреба новото седиште на Интерпол во Лион. Последните 10 години од минатиот век се исклучително значајни за Интерпол на полето на телекомуникациските сервиси за размена на информации. Имено, во 1990 година е инициран комуникацискиот систем X 400, кој овозможува размена на податоци по електронски пат меѓу земјите членки и со Генералниот секретаријат. Овој систем за размена на информации го прави Интерпол исклучително оперативен. За многу краток временски интервал од неколку секунди техничките служби на Генералниот секретаријат или на кое било НЦБ веќе имаат можност да проследат порака до сите земји членки со инсталирана ваква опрема. Речиси сите земји во следните неколку години ја имале ваквата техничка можност. Во Република Македонија X 400 е инсталиран во 1995 година. Во 1992 година е воведен систем за автоматско пребарување на податоци. Овој систем овозможувал далечинско пребарување на податоци во датотеките на Интерпол во Лион од кое било НЦБ. Во 1998 година е креиран систем за автоматска обработка на податоци во Генералниот секретаријат. Во 2000 година за Генерален секретар на МОКП Интерпол е избран д-р Роналд Нобл од САД. Во 2002 година е воведен нов систем за телекомуникации базиран на интернет протокол I - 24\7 со што е подобрена пристапноста на НЦБ до бројните електронски датотеки што содржат широка лепеза на полициски информации. Со ова е заменет претходниот комуникациски систем X 400 кој не овозможувал интерактивен пристап во телекомуникациите.⁵¹

⁵⁰Lambois стр.557

⁵¹ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (121-122)

1.2. Основни цели на Интерпол

Основните цели на Интерпол се етаблирани во неговиот Статут, и тоа: развивање на реципрочна помош на сите органи на криминалистичката полиција и во рамките на законите на посебните држави и во склад на Универзалната декларација за правата на човекот, како и востановување и развивање на сите институти што можат ефикасно и ефективно да придонесат во превенцијата, а воедно и во репресијата на општите казниви дела. Што се однесува на правниот статус, организацијата ја чинат службени органи на полицијата, определени од матичните држави. Земајќи во обзир дека државите не се членки на Интерпол, се поставува прашањето дали е тоа "меѓувладина организација". Во полза на поставеното прашање зборуваат повеќе аргументи: органите на полицијата не може да земаат учество во активностите на Интерпол без согласност на нивните влади, котизацијата се исплаќа од државните буџети, шефовите на делегациите што учествуваат во работата на Генералното собрание ги именува односната влада итн.⁵²

1.3. Организациска структура на Интерпол

Организациската структура на Интерпол ја сочинуваат: генералното собрание; извршниот комитет; претседателот; генералниот секретаријат и националните централни бироа.

Највисок орган е **Генералното собрание**, што го сочинуваат делегати на земјите членки. Заседава еднаш годишно и своите одлуки ги донесува во форма на резолуции. Генералното собрание ги определува основните принципи на дејствување и мерките за остварување на целите на организацијата, донесува програми за работа и упатува препораки до членките за прашања што се во надлежност на организацијата. Генералното собрание избира Извршен комитет, со кој претседава претседателот на Организацијата, избран исто така од Генералното собрание, за време од 4 години. Извршниот комитет се состанува по правило два пати годишно и го контролира извршувањето на одлуките на Генералното собрание и работата на Генералниот секретаријат.⁵³

⁵²Lambois стр.557

⁵³В. Полициска соработка во Европа, Безбедност, 1984/2 (187)

Извршниот комитет, согласно со член 15 од статутот на Интерпол, се избира на Генералното собрание. Имено, извршниот комитет го сочинуваат: претседател, тројца потпретседатели и девет делегати од различни региони на Интерпол.⁵⁴ Африка, Азија и американските континенти обезбедуваат по двајца делегати, а Европа делигира тројца делегати. Во зависност од тоа од која географска област е избран претседателот на Извршниот комитет, од останатите географски области се бираат потпретседателите. Претседателот се избира на четиригодишен, а делегатите на тригодишен мандат. Актуелен претседател е Миреј Балестрази. Извршниот комитет по правило се состанува три пати годишно (во октомври и ноември), а седниците ги закажува и оркестрира претседателот на организацијата. Надлежноста на Извршниот комитет (според член 22 од статутот на Интерпол) се состои во: а) надледување на извршувањето одлуки донесени од Генералното собрание; б) подготвување дневен ред за седници на Генералното собрание; в) Вршење надзор врз работата на генералниот секретар на администрацијата со која тој раководи.⁵⁵

Перманентните оперативни активности во **Генералниот секретаријат** ги остварува генералниот секретар, административниот и техничкиот персонал на Секретаријатот. Генералниот секретар, кој раководи со Секретаријатот, е именуван од Генералното собрание за време од пет години, со можност за повторен избор. Генералниот секретар и персоналот на Секретаријатот, според статутот, се независни од владите на државите што ги делегираат и не смеат да се советуваат со нив или да работат по нивни инструкции. Обемот на работа на Генералниот секретаријат е мошне широк и сложен и покрива различни активности: спроведување на одлуките на Генералното собрание и на Извршниот комитет, дејствување како меѓународен центар во борбата против општиот криминал, комуникација со националните и со меѓународните органи и тела во однос на истражувањето на криминалот, размена на документација и информации, издавање оперативни, научни и стручни публикации (*Revue internationale de police criminelle*). Активноста на

⁵⁴ Поради административни причини Интерпол ги групира своите земји членки во следниве четири региони: Африка, Азија, американските континенти (Јужна, Средна и Северна Америка) и Европа.

⁵⁵ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (123 – 125)

секретаријатот се остварува со помош на извонредно развиената техничка инфраструктура: непрекинатата радио-телетип врска со националните бироа, користење на телефото уреди на компјутерска мрежа, богата криминалистичка евиденција (абecedна картотека со над два и пол милиони картони, дактилоскопска збирка и со над сто и педесет илјади фиши, богата картотека на фотографии на меѓународни криминалци), најсовремена електронска обработка на податоци. Улогата на генералниот секретар е дефинирана со членовите 28, 29 и 30 од статутот на Интерпол, а постапката за негов избор или реизбор е опфатена со членовите 42, 43 и 44 од статутот.⁵⁶ Актуелен генерален секретар е Јирген Сток.

Национални централни бироа (НЦБ) се националните канцеларии на Интерпол. Тие служат за етаблирање на контакти помеѓу националните полициски служби во матичната земја, помеѓу две или повеќе НЦБ и помеѓу НЦБ и Интерпол. Без разлика на географското пространство, економската сила, нејзиното уредување (унитарно, федерално) и сл., секоја држава членка на Интерпол е претставувана од едно НЦБ, како единствена полициска служба за меѓународна соработка на определена земја. Ваквиот начин на меѓународен трансфер на информации овозможува ефикасна размена на податоци, а се избегнува и колизија при полициското функционирање на меѓународен план. Секое национално централно биро на Интерпол функционира според два основни принципи:

а) почитување на суверенитетот на другите учесници во меѓународната криминалистичка соработка;

б) почитување на легислативата на сопствената држава.

НЦБ претставуваат посредници и координатори во извршувањето на меѓународната соработка за борба против транснационалниот криминал и друг криминалитет со што е овозможен висок степен на ефикасност во трансферот на релевантни криминалистички информации. НЦБ имаат повеќеслојна улога, така што тие:

⁵⁶ В. Полициска соработка во Европа, Безбедност, 1984/2 (187)

- 1) водат централна криминалистичка евиденција за меѓународни деликвенти и за меѓународни кривични дела;
- 2) Пренесуваат странски барања за меѓународна соработка до полициските служби во сопствената држава;
- 3) Преку соодветните НЦБ пренесуваат барања за меѓународна соработка од полициските служби на сопствената земја до такви служби на други земји секаде ширум светот;
- 4) Воспоставуваат и одржуваат контакти со други земји и со Генералниот секретаријат на Интерпол;
- 5) Спроведуваат препораки на Интерпол;
- 6) Во својата земја иницираат разгледување актуелни практични криминалистички проблеми за кои е неопходно да заземе став и Интерпол;

Во меѓусебната комуникација сите земји членки, со исклучок на Франција, го употребуваат името на седиштето на националното централно биро. Само НЦБ на Франција, поради тоа што седиштето на Интерпол е позиционирано во Лион - Франција, го користи насловот НЦБ - Франција. Република Македонија како телеграфска адреса го користи следното име: НЦБ - Скопје. Седиштата на НЦБ се наоѓаат во главните градови на државите членки. Има и исклучоци, каков што е случајот со НЦБ - Визбаден, кое е седиште на Интерпол на СР Германија. Што се однесува до интерната организациона структура на НЦБ, не постои унификација, туку секоја држава поединечно ја уредува својата структура. Ова обично зависи од големината на државата членка, нејзиното политичко уредување, од начинот на кој се организирани нејзините безбедносни служби и сл.⁵⁷

Советниците се експерти од различни сфери (претежно од финансиската сфера). Нив ги определува Извршниот комитет на Интерпол, а ги потврдува Генералното собрание. Нивниот мандат трае три години, со можност за неограничен повторен избор.⁵⁸

⁵⁷ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (125-128)

⁵⁸ <http://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance>; Последен пристап на ден 18.03.2015

1.4. Патна исправа на Интерпол

Патната исправа се издава на Интерпол-службеници со цел непречено да патуваат во државите членки. Тие се наменети за олеснување на патниот процес поради експедитивно делување во борбата за сузбивање на криминалот.⁵⁹

Патните исправи се состојат од Е пасош, книшка и Е – лична карта за идентификација на носителот, како офицер на Интерпол, односно им се одобрува посебен емиграциски статус при службено патување во државите членки.⁶⁰

Предлогот на Интерпол за патна исправа беше одобрен од страна на Извршниот комитет во март 2009 година и беше едногласно ратификувана од страна на земјите членки на Интерпол на 79-тото Генерално собрание во Доха, ноември 2010 година.⁶¹

1.5. Улогата на Интерпол во борбата против меѓународниот криминалитет

Срцевината на функционирањето на Интерпол како меѓународна организација се состои во размена на полициски информации за криминални дејанија што излегуваат од границите на една суверена држава. Имено, една држава за да иницира размена на податоци за одреден кривичен настан треба да егзистира можност сторителот на кривичното дело или последицата од делото да засегнат територија и суверенитет на некоја држава членка на Интерпол. Соработката помеѓу државите членки се операционализира на доброволна база. Дали одредена држава ќе постапи или нема да постапи по некое барање за меѓународна криминалистичка или кривично правна помош и за размена на информации зависи од нејзината одлука. Соработката се спроведува помеѓу најмалку две држави членки со непосредна комуникација, при што со содржината на информацијата може да биде запознаен и Генералниот секретаријат на Интерпол; помеѓу државите членки групирани во одредени зони, како и на глобален план кога информацијата може да биде доставена до сите држави членки.

⁵⁹Belknap Kelly (13 октомври 2009) „Interpol cops to travel without visas“ ABS News

⁶⁰The Interpol travel document initiative, information Leaflet, Интерпол, декември 2010

⁶¹Interpol travel document initiative - 2013

Полето на меѓународна соработка е регулирано со статутот на Интерпол и е лимитирано во членот 3. Овој член од статутот строго забранува инволвирање на организацијата во активности кои имаат политички, воен, религиозен или расен карактер, така што тој претставува "совест" на Интерпол. За сето ова да биде возможно, неопходно е да постојат бази на криминалистички податоци складирани на национално (националните, безбедносните структури) и на интернационално ниво (во Генералниот секретаријат), како и ефикасен телекомуникациски информативен систем во рамките на организацијата и во НЦБ.

Прогресот на ефикасен и ефективен телекомуникациски и информациски систем отсекогаш претставувал приоритетна активност на Интерпол. Интерпол во 2002 година мошне солидно ја организирал оваа активност со воведувањето електронски комуникациски систем 1-24/7. Електронски систем за обработка на податоци во рамките на Генералниот секретаријат е воведен во 1998 година и тој е познат под името Interpol Criminal information system (ICIS).

ICIS овозможува синхронизирано, аналитично и прецизно раководење на базите на податоци во сите области од дејствувањето на Интерпол. Имено базите на податоци се систематизирани според линискиот принцип на криминалистичко работење, и тоа: потрага по лица и предмети, тероризам, недозволена трговија со деца и бело робје, недозволена трговија со наркотици, корупција, финансиски криминалитет, сајбер криминалитет (компјутерски), еколошки криминалитет итн. Електронскиот комуникациски систем 1-24/7 овозможува 24-часовна комуникација на принципот на интернет. Системот овозможува непосредни комуникации, и тоа најмалку помеѓу две држави членки или помеѓу сите држави членки на глобален план. Воедно овој систем овозможува непосредна комуникација на кое било НЦБ со ICIS електронските бази на податоци предводени од страна на Генералниот секретаријат. Имено преку компјутерската станица инсталирана во НЦБ може да се пребарува во која било база на податоци од ICIS, како и да се депонираат податоци за лица или предмети што подоцна ќе им бидат на располагање на сите земји членки. Така, на пример, НЦБ за краток временски период може да провери дали некое патничко моторно возило е објект на меѓународна потрага распишана од друга држава; националната потрага што ја води сопствената земја преку овој систем

може да ја пренасочи на меѓународен план до сите држави членки или, пак, до одредена зона на Интерпол.

1.6. Улогата на Интерпол во меѓународната потрага

Уште на Првиот меѓународен конгрес на судската полиција централна тема за дискусија на делегатите била меѓународната потрага односно нејзината стандардизација и унапредувањето на техниките за оперативно заживување во праксата. Меѓународната потрага по лица и предмети зазема главно улога во работата на Интерпол како систем за меѓународна соработка.

Меѓународната потрага може условно да се подели на потрага по лица и потрага по предмети.⁶²

1.7. Меѓународна потрага по лица

Една од најважните задачи на Интерпол е да им асистира на националните полициски служби на државите членки при размена на информации, за што се користи системот за меѓународни потерници и објави познати како ноти на Интерпол. Размената на информации се однесува на: лица што се бараат за екстрадиција поради извршено потешко кривично дело; лица што треба да издржуваат повисока затворска казна; исчезнати лица; неиндентификувани трупови; украдени предмети; можни закани, како и податоци за *Modus operandi*. Со започнување на работата на судовите за поранешна Југославија и Руанда, таканаречени црвени потерници се користат за пронаоѓање и лишување од слобода на лица замешани во вршење кривични дела против меѓународното право и човековите права. Интерпол овие ноти ги издава на барање на НЦБ и на Хашкиот суд, и тоа на сите четири службени јазици на Интерпол: англиски, арапски, француски и шпански. Нотите кои се однесуваат на дистрибуција на МОС податоци можат да бидат издадени и на иницијатива на службите од Генералниот секретаријат на Интерпол. Заради поефикасно остварување на овие активности нотите се означуваат со различна боја, и тоа со: црвена, жолта, зелена, сина, црна и портокалова.

Потрагата по лица се врши со потерница односно нота, означена со црвена боја. **Црвената нота** ја комплетираат следниве елементи:

⁶² Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007 (128-130)

1. податоци за утврдување на идентитетот на лицето на коешто таа се однесува;
2. податоци за физичкиот изглед на лицето;
3. Фотографија и отпечатоци од папиларни линии доколку тие му се достапни на НЦБ што побарало да се издаде потерница;
4. Релевантни информации за лицето (професија, кои јазици ги говори, исправи за идентификација и нивните сериски броеви);
5. Судски информации за кривичното дело или за санкцијата што треба да ја издржува бараното лице.

По пронаоѓањето, лицата се апсат и се екстрадираат.

Жолтата нота се користи за пронаоѓање исчезнати лица (посебно малолетници), како и за да асистира при идентификација на лица кои не се способни сами да се идентификуваат.

Сина нота се користи за обезбедување на дополнителни информации за идентитет на лице или криминален настан.

Црна нота се користи за утврдување идентитет на непознати трупови.

Зелена нота се користи за предупредување и за давање на криминалистичко релевантни податоци за лице кое извршило кривични дела а се претпоставува дека може да ги повтори на територијата на други држави.

Портокалова нота се користи за предупредување на полицијата и на останатите државни органи или меѓународни организации за можна закана кон нив со скриено оружје, поштенски бомби и други средства.

Виолетова нота се користи за обезбедување информации за модус операнди, процедури, објекти, уреди или засолништа користени од страна на криминални групи.

Специјална нота за потрага по сторители на терористички акти ја издава Интерпол по иницијатива на Советот за безбедност на Обединетите нации.⁶³

⁶³Interpol fact sheet – International notices system

Со цел да се забрза потрагата, а земајќи во обзир дека издавањето на црвена нота наметнува подолг временски период од 1990 година (кога за прв пат е воведен електронскиот комуникациски систем x 400), потерницата по лице кое се бара заради екстрадиција НЦБ може да ја распишат по такавикана "дифузија", односно со електронска пишана порака која може да биде испратена до сите држави членки или до одредена област. Ваквата потерница ја сочинуваат сите погоре наведени компоненти, како и црвената нота, со исклучок на фотографија и папиларни линии. НЦБ кое распишало ваква "дифузија" може од Генералниот секретаријат директно да побара да се издаде црвена нота со приложување на фотографија и папиларни линии. Првата црвена нота е издадена во 1946 година, а првата нота за исчезнато дете е издадена само три години подоцна.

Во текот на 2002 година Интерпол издал околу 1300 црвени ноти и околу 7450 нови "дифузии", а во тој момент активни биле околу 30 000 црвени ноти и "дифузии". Во тековната 2002 година повеќе од 1200 лица се уапсени врз база на распишани црвени ноти и "дифузии".⁶⁴

Во текот на 2003 година Интерпол издал вкупно 2122 ноти, од кои: 1207 се црвени, 167 жолти, 133 црни, 266 зелени и 159 сини. Истата година (1960) криминалци по кои била распишана црвена нота се уапсени со цел за екстрадиција. Истата година биле активни 11 779 ноти.⁶⁵

Во текот на 2011 година Интерпол издал околу 26 500 ноти и дифузии, и тоа:

Црвени	Сини	Зелени	Жолти	Црни	Портокалови	Виолетови	Interpol-UN	Diffusions
7,678	705	1,132	1,059	104	31	8	30	15,708

⁶⁴ Овие статистички податоци се извлечени од говорот што генералниот секретар на Интерпол, д-р Роналд Ноблс го одржал на Универзитетот Тафт во САД на 01.03.2002 година.

⁶⁵ Податоците за 2003 година се преземени од официјалната интернет-страница на Интерпол.

На крајот од 2011 година евидентирани се 40 836 ноти и 48 310 дифузии, а 7958 лица се уапсени врз основа на ноти или дифузии.⁶⁶

Во текот на 2012 година Интерпол издал околу 32 750 ноти и дифузии, и тоа:

Црвени	Сини	Зелени	Жолти	Црни	Портокалови	Виолетови	Interpol-UN	Diffusions
8,136	1,085	1,477	1,691	141	31	16	78	20,130

На крајот од 2012 година евидентирани се 46 994 ноти и 66 614 дифузии.⁶⁷

Во текот на 2013 година Интерпол издал околу 34 820 ноти и дифузии, и тоа:

Црвени	Сини	Зелени	Жолти	Црни	Портокалови	Виолетови	Interpol-UN	Diffusions
8,857	1,691	1,004	1,889	117	43	102	79	21,183

На крајот од 2013 година евидентирани се 52 880 ноти и 70 159 дифузии. Во 2013 година врз основа на ноти уапсени се 7958 лица.⁶⁸

Во текот на 2014 година Интерпол издал околу 17 328 ноти и 21 922 дифузии:

Црвени	Сини	Зелени	Жолти	Црни	Портокалови	Виолетови	Interpol-UN	Diffusions

⁶⁶Interpol fact sheet – International notices system, јануари 2012

⁶⁷Interpol Annual Report 2012

⁶⁸Interpol Annual Report 2013

10,718	2,355	1,216	2,814	153	29	75	72	21,922
--------	-------	-------	-------	-----	----	----	----	--------

На крајот од 2014 година евидентирани се 60 187 ноти и 74 625 дифузии. Во 2014 година врз основа на ноти уапсени се 2336 лица.⁶⁹

Кога станува збор за црвените ноти, неопходно е да се даде одговор на следниве две прашања: Каков е легалниот статус на црвената нота? и Дали Интерпол може да го одбие барањето на НЦБ за издавање на црвена нота?

1.8. Статус на црвената нота

Покрај тоа што црвената нота создава добри резултати во случаите поврзани со лишувањето од слобода на лица коишто на некој начин успеале да го избегнат кривичниот прогон од сопствената држава, таа нема статус на меѓународна потерница поради фактот што не постои унифицирано меѓународно кривично право. Легалниот статус на црвената нота се разликува во зависност од националното кривично законодавство на државата членка. Што се однесува до ова, во праксата се разграничиле два пристапи.

Според првиот пристап црвената нота се третира како налог за провизорно апсење на лицето. Имено, голем број земји, а воедно и случајот со Република Македонија, доколку на својата територија фатат лице по кое е издадена црвена нота, истото го апсат, му одредуваат притвор во времетраење од 40 дена и ја известуваат државата нарачател на нотата дека во тој рок го очекуваат формално правниот акт односно потребната документација за екстрадиција на лицето. Доколку во рок од 40 дена формалното барање за екстрадиција не пристигне, лицето лишено од слобода се ослободува. Република Македонија ваков статус дава на Интерпол "дифузијата" за потрага по лица.

Според вториот пристап црвената нота значи само барање за затекнатото лице да биде детектирано односно лоцирано и притоа се известува земјата што го бара и од неа се очекува да го достави формалното барање за екстрадиција. Ваков пристап кон црвената нота има Швајцарија.

⁶⁹file:///C:/Users/user/Downloads/283_COM_2014AnnualReport%20EN%20LR.pdf Преземено на ден 23.05.2016

Од погоре образложеното е сосема јасно дека првиот пристап е поефикасен. Вториот пристап на лицето на некој начин му обезбедува навреме да дознае дека против него е покрената ваква постапка и да побегне од земјата каде што е дознаено дека престојува. Со воспоставувањето на интернетот како глобално средство за комуникација, по претходна согласност на одделните НЦБ, на официјалната интернет-страница на Интерпол се објавуваат дата базите за потрага по лица (црвените ноти), базите на издадени жолти ноти по исчезнати лица и деца, како и објавите за украдени предмети од уметничка и историска вредност.

1.9. Обврска на Интерпол да издаде црвена нота

Со одлука донесена од Генералното собрание, Генералниот секретаријат е ограничен во издавањето црвена нота во случај кога земјата членка што побарала издавање на ваква нота не ги доставила неопходните податоци. Во ваков случај Генералниот секретаријат ќе побара од државата членка да ги обезбеди бараните податоци. Во пракса конкретните случаи се доста ретки поради тоа што за пополнување на барањето за издавање црвена нота се користат посебни обрасци изготвени од Генералниот секретаријат. Генералниот секретаријат има право да го одбие барањето за издавање црвена нота доколку тоа е спротивно на членот 3 од статутот на Интерпол (според кој се забранува каква било активност поврзана со случаи кои имаат политички, воен, верски или расен карактер). Доколку се земе предвид фактот дека нотите што ги издава Генералниот секретаријат најчесто се однесуваат на терористи или други насилни криминалци, се покажало дека е потребно скратување на времето за издавање на нотите, па за таа цел Генералниот секретаријат развива стратегија за скратување на ова време, што е овозможено со воведувањето на новиот телекомуникациски систем: е 1-24/7 (кој овозможува и електронска трансмисија на фотографии и папиларни линии). Со ова комплетната нота по електронски пат може да биде дистрибуирана до сите земји членки.

1.10. Потрага по украдени предмети

За неконвенционалниот криминалитет границите на државите не претставуваат сериозна пречка. Поголем дел од кривичните дела се разгрануваат на територијата на две или повеќе држави. Организираниот

имотен криминалитет, особено кражбите на моторни возила, кражбите на предмети со уметничка и историска вредност, како и фалсификувањето пари и исправи, се солидно профитна и не којзнае колку ризична активност на меѓународно организираните криминални групи.

1.11. Улогата на Интерпол во борбата против криминалитетот поврзан со моторни возила

Што се однесува до криминалитетот, не станува збор само за кражбите на моторни возила, туку и на недозволена трговија со украдени возила или возила кои не можат да бидат предмет на легализација поради неисполнување на одредени законски прописи за регистрација, инклузивно и фалсификувањето на документација неопходна за управување и за докажување на сопственоста на возилото. Генералниот секретаријат на Интерпол е активно вклучен во борбата против овој тип на криминалитет преку координирање на интерактивна електронска база на податоци за моторни возила (АЦФ-СМВ)⁷⁰ украдени од државите членки на организацијата. Конкретната база е интерактивна поради тоа што државите членки преку телекомуникацискиот систем на Интерпол, односно преку работната станица инсталирана во НЦБ, сами внесуваат податоци за украдени моторни возила за кои сметаат дека националната потрага треба да прерасне во меѓународна. Секоја држава членка самостојно ги создава критериумите за тоа која национална потрага ќе стане меѓународна, што главно зависи од вредноста и староста на возилото. Освен внесувањето податоци за возила украдени на национална територија, државата членка има право и обврска преку оваа база да ги проверува возилата за кои има сомнение дека се крадени, а кои се предмет на контрола на нејзините национални безбедносни служби. Европските држави, инклузивно и Република Македонија, ја употребуваат оваа база за проверка на автентичноста и легалноста на возилата купени од "втора рака" при постапката на регистрацијата. Имено, пред издавањето на сообраќајна дозвола за возилото од страна на управните органи задолжени за регистрација, НЦБ врши контрола во ASF-SMV за тоа дали моторното возило е

⁷⁰Кратенката од ASF-SMV е изведена од целото име на базата Automatic Search Facilities, Stolen motor and Vehicles

предмет на потрага. Освен оваа база на податоци, Интерпол на државите членки им ги обезбедува на располагање следниве прирачници:

- 1) Прирачник што содржи национални прописи и правила за враќање на украдени возила;
- 2) Прирачник за изгледот на: документи за регистрација на моторни возила, регистарски таблички и возачки дозволи.

1.12. Улогата на Интерпол во борбата против кражбите на уметнички предмети

Кражбите на предмети со уметничка и историска вредност, како и недозволената трговија со артефакти им овозможуваат висока криминална добивка на извршителите на ваквите видови на кривични дела. Според статистиките на Интерпол, Франција и Италија се најзагрозени земји на овој план доколку се земе предвид обемот на културното наследство со кое тие располагаат. Република Македонија, која е голем извор на вакви предмети, исто така е потенцијален извор на овој тип на криминалитет. Интерпол издава објави и ноти по ваквите предмети. Првата нота за украден предмет со културна вредност е издадена во 1947 година. Ирак поради воената криза, како и поради неизмерното богатство со археолошки и други вредни предмети, во моментот се диференцира како најекспонирана актуелна жртва на ваков вид криминалитет. Со цел да им помогне на националните полиции, Интерпол периодично издава компакт-диск на кој се внесени ваквите предмети на барање на НЦБ. Исто така, Интерпол издава постери со најбарани украдени предмети со уметничка или историска вредност. За секој предмет, доколку е достапна, се внесува и фотографија со детален опис. Официјалната интернет-страница на Интерпол секој корисник на интернет може да ја посети и да ја погледа селективно и определените најбарани предмети од ваков карактер. Целата база на податоци, внесена на компакт-диск, може да се купи преку интернет-страницата на Интерпол.

1.13. Улогата на Интерпол во борбата против недозволената трговија со дрога

Доколку се земе предвид дека трговијата со дрога е класичен вид на меѓународно организиран криминалитет со кој се занимаваат добро организирани меѓународни криминални организации, тогаш ројата на Интерпол во борбата против оваа девијантност зазема водечка улога. Во рамките на Директоратот за борба против недозволена трговија со дрога функционира специјализиран поддиректорат на Интерпол. Суштинската улога на овој поддиректорат е:

- 1) Собирање;
- 2) Спроведување;
- 3) Анализирање и дисперзирање на податоци за недозволена трговија со наркотици;
- 4) Контрола и следење на ситуацијата во врска со злоупотребата на наркотични средства на глобален план;
- 5) Координирање на меѓународните истраги;
- 6) Одржување врски со ООН и со нејзините специјализирани агенции, како и со останатите меѓународни и регионални организации вклучени во борбата против недозволената трговија со дрога.

Една од неговите најважни карактеристики е како главен извор да ги користи професионалните и техничките совети поврзани со дрогата за потребите на Генералното собрание, Извршниот комитет на Интерпол и на НЦБ. Поддиректоратот за борба против недозволената трговија со дрога организира работни состаноци помеѓу експерти за борба против недозволената трговија со дрога на две или повеќе држави членки за тие да се охрабруваат на меѓусебна соработка и за трансфер односно размена на информации. Разменувањето на ваквиот вид полициски информации може да даде солидни резултати во спречувањето на злоупотребата на дрога. Поддиректоратот за борба против недозволената трговија со дрога, исто така, организира редовни или повремени регионални и глобални состаноци на кои се дискутира за најновите техники на истрага на случаи поврзани со дрога, со цел да се јакне довербата за размена на податоци.

1.14. Улогата на Интерпол во борбата против тероризмот

Кога станува збор за тероризмот и за неговиот третман од страна на Интерпол, може да се помисли дека ќе се создаде колизија во работата на Интерпол поради несомнената политичка природа на тероризмот и постапувањето според одредбите на членот три од статутот. Сепак поради тешките последици што ги предизвикуваат разните терористички акти (кои често земаат човечки животи) на 53 Генерално собрание, одржано во Вашингтон во 1985 година е донесена одлука за формирање специјална група во рамките на тогашната дивизија за полиција (сегашен директорат специјализиран за криминалитет). Сегашниот поддиректорат за јавна безбедност и за тероризам работи во областите поврзани со:

- 1) тероризам;
- 2) огнено оружје и експлозиви;
- 3) напади и закани врз цивилна авијација;
- 4) пиратство на море;
- 5) оружје за масовно уништување.

Основната улога на Интерпол во борбата против тероризмот е размена на информации на глобален план, како и охрабрување на националните полициски служби да разменуваат ваков тип на информации. Освен ова, Интерпол одржува врски со голем број меѓународни организации што се борат против ова современо и мошне опасно зло. Интерпол организира и различни работни состаноци и симпозиуми на експерти вклучени во борбата против тероризмот.

1.15. Улогата на Интерпол во борбата против корупцијата и финансискиот криминалитет

Финансискиот криминалитет остварува значителен пораст на глобален план и перфидно им наштетува на националните економски системи. Одделот за борба против финансискиот криминалитет во Генералниот секретаријат го прифати предизвикот за борба против оваа девијантна појава на меѓународен план. Како и кај другите типови на криминалитет, ролјата на Интерпол е во

обезбедувањето помош при спроведување истраги за извршен финансиски криминалитет на меѓународно или регионално ниво. На полето на спречување на финансиски криминалитет, мерките и активностите што се преземаат од страна на Интерпол се систематизирани по следниве области:

- 1) Перење пари;
- 2) Фалсификување пари;
- 3) Криминалитет против интелектуалната сопственост;
- 4) Фалсификување на кредитни картички.

На полето на борбата против перењето пари во последните дваесет години од страна на Интерпол се донесени повеќе резолуции со кои се охрабруваат земјите на меѓусебна соработка и на размена на информации во разбивањето на добро организирани меѓународни криминални организации.

Што се однесува до корупцијата, неопходно е склучување квалитетни билатерални договори за соработка со земјите со коишто нè поврзува овој вид високо софистициран криминал, како и негување и развивање понепосредна интерагенциска соработка преку одржувањето на неформални комуникации со странските специјализирани служби и меѓународните полициски организации какви што се: Интерпол, Европол итн., за што секако е потребно перманентно учество на сите меѓународни конференции, симпозиуми и семинари што се организираат за оваа високо приоритетна проблематика со меѓународни размери.⁷¹

Што се однесува до фалсификувањето на пари, Интерпол зазема важна улога во борбата против ваквите криминални активности што ги контаминираат националните економии. Интерпол до сите земји членки дистрибуира прирачници со оригиналниот изглед на парите од сите држави во светот, како и со детали за заштита на парите од фалсификување. Исто така, Интерпол располага со модерна криминалистичко-техничка лабораторија за идентификација на фалсификувани банкноти и за можно констатирање на потеклото, односно на регионот во кој е изработен фалсификатот.

⁷¹ Доц. д-р Миодраг Лабовиќ, „Власта корумпира“, Скопје, 2006, стр. 456

Улогата на Интерпол во заштита на авторските права е од поново време односно откако ваквиот вид на криминалитет започна да предизвикува штети мерени во милионски суми за националните економии. Музичкото и филмското пиратство, пиратеријата со компјутерски софтвер, фалсификувањето медицински и други технички препарати и апарати и повредата на други многубројни авторски права беа причина Интерпол да ја организира првата конференција за заштита на авторските права во 2001 година во седиштето на Генералниот секретаријат. Во јули 2002 година е формирана работна група за заштита на интелектуалните права. Нејзината улога се фокусира на следниве задачи:

- 1) Организирање на обука;
- 2) Селектирање на најинтересни случаи од праксата;
- 3) Организирање на база на информации и нивна размена;
- 4) Воспоставување контакти и запознавање на јавноста за ваквиот вид криминални активности.

Современите текови на финансиското работење сè повеќе ја нагласуваат употребата на безготовински средства за плаќање со што се намалува употребата на банкноти и монети. Улогата на Интерпол во борбата против фалсификувањето и злоупотребата на платежни картички се огледа во:

- 1) Следење на светските трендови на овие криминални активности;
- 2) Организирање на бази на податоци и нивна размена за ваквиот вид криминалитет

Во октомври 1994 година Интерпол ја организира Првата меѓународна конференција за измами со платежни картички. Во 1999 година Интерпол потпиша договор за соработка во борбата против овој тип на криминалитет со неколку водечки компании што работат со платежни картички.

Интерпол активно се инволвира во борбата против корупцијата во април 1998 година, кога во Лион ја организира Првата меѓународна конференција за борба со криминалитетот поврзан со корупција. За време на конференцијата е препорачано (што подоцна е реализирано) формирање на Интерпол за борба против корупцијата. Интерпол, заедно со Независната комисија за борба против корупцијата учествуваше во организирање на Меѓународната

конференција за борба против корупцијата, одржана во јануари 2003 година во Хонг Конг - Кина.

Како и кај борбата против финансискиот криминалитет, интенцијата е да се следат трендовите на развојот на ваквите криминални подвизи, да се документираат најинтересни случаи од криминалистичката пракса, да се стимулира размената на информации помеѓу државите членки, како директно, а воедно и индиректно преку Генералниот секретаријат на Интерпол итн.

Интерпол исто така игра агилна улога во борбата против кривичните дела кои ја загрозуваат животната средина (односно против еколошкиот криминалитет), потоа против компјутерскиот криминалитет, како и на полето на криминалистичката анализа.

1.16. Други активности на Интерпол

На полето на криминалистичко-техничките експертизи, во рамките на Интерпол постојат работни групи за:

- 1) Дактилоскопија ДНА - идентификација на жртви во големи катастрофи.
- 2) Службено гласило на Интерпол - списанието *Revue Internationale de police criminelle* кое еднаш месечно излегува на француски, англиски и германски јазик. Во него се обработува проблематика поврзана со борбата против криминалитетот.⁷²

1.17. Соработка на безбедносните служби на Република Македонија со Интерпол

Соработката на безбедносните служби на Република Македонија во периодот од Втората светска војна до денот на осамостојувањето на земјата (08.09.1991 година) се одвивала во рамките на тогашната СФРЈ преку НЦБ Интерпол - Белград. Повеќето источноевропски (во тоа време социјалистички) држави во периодот на Студената војна го прекинале своето членство во Интерпол. Во тоа време од земјите со социјалистичко уредување само

⁷² Парафразирано врз основа на Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007

Југославија и Романија останале членки на Интерпол. Република Македонија има едногодишен вакуум во соработка со Интерпол, и тоа во периодот од нејзиното осамостојување (од септември 1991 год.) до септември 1992 година, кога на 62 Генерално собрание во Аруба - Аруба станува рамноправна членка на Интерпол. Со приемот на Република Македонија во Интерпол започнува и фазата на организирање национален сервис за соработка со Интерпол. До 1995 година меѓународната размена на информации се реализира преку тогашниот Инспекторат за потраги што спаѓал во склопот на Управата за криминалистичка полиција.

Во 1995 година во рамките на Секторот за општ криминалитет при Службата на криминалистичка полиција се формира Одделение за потраги и соработка со Интерпол. Во рамките на Одделението за прв пат е систематизирано и работно место офицер за врски со Интерпол. Праксата демонстрирала дека сведувањето на делокругот на активностите од областа на меѓународната криминалистичка соработка само во рамките на Секторот за општ криминалитет (доколку се земе во обзир дека со Интерпол се разменуваа информации и за недозволена трговија со дрога, економски криминалитет и др.) е претесно. Затоа тогашното Одделение за потраги и за соработка со Интерпол, во почетокот на 1999 година, со натамошната реорганизација на МВР прераснало во самостојна Управа за Интерпол, која продолжила да функционира во рамките на службата за криминалистичка полиција при МВР. Со ваквиот реформски потфат се отвориле поволни услови за работа на НЦБ Интерпол - Скопје во вистинска смисла на зборот. Така, тогаш за прв пат во работењето на Интерпол - Скопје е етаблиран линискиот принцип на криминалистичко работење; востановен е административен дел за следење на работењето и за водење на евиденции од делокругот на меѓународната полициска соработка; создадена е централна картотека за работењето на Управата и др. Истата година поставена е интерна компјутерска мрежа во Управата, а бил инсталиран и нов модерен софтверски систем за автоматска обработка на податоци (кој од страна на експерти за информатика на Генералниот секретаријат на Интерпол бил оценет солидно). Во октомври 1999 година името на Управата за Интерпол било заменето со ново име: Управа НЦБ-Интерпол - Скопје. Во рамките на оваа реорганизација за прв пат

било систематизирано работно место офицер за телекомуникации и информатика, што е еден од стандардите на Интерпол. Истата година е издаден првиот регистар на барани лица со меѓународен налог за потврда, односно со црвени ноти. Неопходно е да се потенцира дека поради персонални и технички ограничувања во издавањето на регистарот на потерници издадени според црвени ноти и "дифузија" е имплементиран селективен пристап во нивното регистрирање и издавање. Имено, поради непостоење техничка можност регистарот да се дистрибуира по електронски пат, во него биле внесувани само лица кои биле барани и потекнувале од некоја од соседните држави на Република Македонија. Истата година е издаден и првиот регистар на крадени патнички и моторни возила. Во рамките на целокупната реорганизација на државната Управа, во 2000 година Управата НЦБ-Интерпол - Скопје не претрпела суштински организациони измени, само што добила ново име: Сектор НЦБ-Интерпол - Скопје. Истата година во рамките на проект за процена на работењето на НЦБ спроведен од страна на независни меѓународни комисии било утврдено дека Интерпол - Скопје ја извршува својата дејност на многу високо ниво. Секторот НЦБ-Интерпол - Скопје не исполнувал само 3 од 19 европски стандарди за работа на НЦБ во Европа. Овие три стандарди не биле исполнети од објективни причини, односно поради недоволен број вработени лица. Во 2002 година се извршени нови измени во организационата структура на НЦБ-Интерпол - Скопје. Според најновото организационо реструктурирање, оваа организациона единица функционира како самостоен Сектор за меѓународна полициска соработка, кој се состои од три сегменти (одделение за Интерпол; одделение за администрација и телекомуникација; како и офицери за врски со СЕКИ, Европол и Шенген). Од 01.12.2003 година Република Македонија стана една од 56 земји (од вкупно 180 држави членки што имаат свои претставници меѓу 400 вработени лица во седиштето на Интерпол во Лион - Франција.

Имено, криминалистичко-технички експерт од МВР на Република Македонија е избран на работно место офицер-специјалист за идентификација на жртви во масовни катастрофи, со што е вклучен во работата на поддиректоратот за форензична поддршка и за специјални дата бази на МОКП Интерпол.

Во 2004 година во НЦБ Интерпол - Скопје е инсталиран новиот систем за телекомуникации 1-24/7, со што е заменет претходниот телекомуникациски систем познат како x 400.⁷³

НЦБ Интерпол - Скопје е составен од повеќе од 10 вработени и структуриран околу следните области на криминалот (актуелен раководител на националното централно биро во Скопје е Дамјан Галевски):

- Јавна безбедност и тероризам;
- Организираниот криминал;
- Дрога и оружје;
- Финансиски и високо технолошки криминал;
- Трговија со луѓе;
- Украдени моторни возила;
- Бегалци.

Со цел да се зајакне националната безбедност, Интерпол - Скопје за Одделот на организиран криминал има обезбедено директен пристап до спектар на кривични бази на податоци на Интерпол (Одделот на организиран криминал се состои од неколку единици вклучувајќи и финансиски криминал, насилнички криминал, трговијата со луѓе, дрога и оружје, криминолошки науки). Пристап исто така е доделено на регионални одделенија кои се занимаваат со прашања за миграцијата како и за националните гранични премини. Постојат планови да се продолжи со проширувањето на пристапот до базите на податоци на Интерпол.⁷⁴

За време на посетата на генералниот секретар во седиштето на Интерпол – Лион, Франција, во септември 2014 година, директорот за јавна безбедност на Република Македонија, Митко Чавков, ја потенцирал посветеноста на Република Македонија во поглед кон меѓународната полициската соработка. На состанокот со генералниот секретар на Интерпол, Роналд Нобл, господинот Чавков бил запознаен со последните глобални алатки и услуги кои се достапни со цел да се помогне при справувањето со главните закани на криминал со кои се соочува една земја, со фокус на

⁷³ Методија Ангелевски, „Вовед во криминалистиката“, Скопје, 2007, стр. 143-146

⁷⁴ www.interpol.int- Members countries, последен пристап на 12.04.2015 година

граничното управување, трговијата со нелегална стока и организираниот криминал. Транснационалните кривични дела претставуваат своевидна закана за глобалниот мир и безбедност и не можат да бидат сузбиени од страна на една држава, туку за тоа е неопходна интензивна колаборација помеѓу државите. Генералниот секретар Нобл ја истакнал улогата на Република Македонија во борбата против недозволената трговија. Република Македонија учествуваше во операцијата „Белиот Меркур“ за борба против шверцот на нелегална стока и фалсификати во Источна Европа, како и учеството во операцијата на Интерпол – Европол: "Opson" за таргетирање на криминални мрежи кои стојат зад нелегална трговија со фалсификувани и нерегулирани пијалоци и храна. Што се однесува до проектот „Пинк Пантери“ (криминална група активна во грабежи на скап накит), Република Македонија е исто така активна кон иницијативите на Интерпол во нивно сузбивање.⁷⁵

2. Резултати од соработката на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија со Интерпол со истражувачки период 2004-2016

Вкупен број на предмети за кои македонската полиција побарала податоци од странски полиции (Интерпол) за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во Република Македонија со инволвираност на странски државјани или наши државјани кои побегнале или престојуваат во странство за период 2004-2016 година е 10 749, со следнава дистрибуција по години.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Број на предмети	720	653	667	693	775	830	803	785	786	918	945	1163	1011

Табела 1: Број на предмети за кои македонската полиција побарала податоци од странски полиции (Интерпол) за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во Република Македонија со инволвираност на странски државјани или наши државјани кои побегнале или престојуваат во странство за периодот 2004-2016 година. Извор: Извештаи за работа на Сектор за меѓународна полициска соработка www.mvr.gov.mk

Вкупниот број на предмети за кои странски полиции (Интерпол) побарале податоци од македонската полиција за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во странство од страна на македонски

⁷⁵www.interpol.int – News and media, последен пристап на ден 12.04.2015 година

државјани или странски државјани кои криминално делувале во Република Македонија за период од 2004-2016 година е 15 138, со следната дистрибуција по години.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Број на предмети	1021	1018	1053	1357	1253	1208	1103	1226	1183	1144	1093	1151	1328

Табела 2: Број на предмети за кои странски полиции (Интерпол) побарале податоци од македонската полиција за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во странство од страна на македонски државјани или странски државјани кои криминално делувале во Република Македонија за период од 2004-2016 година. Извор: Извештаи за работа на Сектор за меѓународна полициска соработка www.mvr.gov.mk.

Горенаведените разменети информации со Интерпол се однесуваат за кривични дела кои се казниви според македонскиот кривичен закон. Најмногу се од областа на илегална трговија со дрога и оружје, финансиски криминал (перење пари, компјутерски криминал, финансиска измама, даночно затајување итн.), тероризам, илегална миграција и трговија со луѓе, криминал со моторни возила, насилан криминал и крвни деликти.

Република Македонија продолжува да ја надградува својата техничка опрема со цел да им овозможи на полициските службеници на терен инклузивност и на граничните премини непосреден пристап до глобалните бази на податоци на Интерпол. Физичките граници не претставуваат сериозен пречник за одвраќање на криминогените појави, па токму затоа од клучно значење е соработката помеѓу државите, првенствено во размената на прецизни и навремени информации

3. Заклучок:

Меѓународната организација за криминалистичка полиција – ИНТЕРПОЛ е најголемата меѓународна полициска организација, во која членуваат 190 држави од светот (по бројот на членство е втора најголема светска организација, после ООН). Формирана е во 1923 година, со цел да ја олесни меѓународната полициска соработка, како и да им даде поддршка и асистенција на сите организации, служби и сервиси чија задача е превенција и борба против меѓународниот криминал. Визијата на ИНТЕРПОЛ е поврзување на полициите за побезбеден свет, односно визијата на ИНТЕРПОЛ е свет во кој

сите службеници кои работат на спроведување на законот да можат преку ИНТЕРПОЛ безбедно да етаблираат комуникација, да споделат и добијат круцијални полициски информации, секогаш кога е неопходно, обезбедувајќи ја безбедноста на граѓаните во светот. ИНТЕРПОЛ перманентно обезбедува и промовира иновативни и современи решенија за глобалните предизвици во полициското делување и безбедноста. Мисијата на ИНТЕРПОЛ е превенција и борба против криминалот, преку интензивна соработка и иновација во полициските и безбедносните активности. ИНТЕРПОЛ ја олеснува широката можна меѓусебна помош помеѓу криминалистичките служби. Осигурува дека полициските служби ширум светот можат да комуницираат безбедно како и директен пристап до полициски податоци и информации на глобално ниво. Обезбедува оперативна поддршка во специфични сфери на криминалот. Континуирано работи на подобрување на полициските капацитети во превенција и борба против криминалот и развој на вештини потребни за ефективно и ефикасно меѓународно полициско делување.

Република Македонија и Интерпол учествуваат во заедничките операции „Пинк Пантери“ (криминална група активна во грабежи на скап накит), операцијата „Белиот Меркур“ за борба против шверцот на нелегална стока и фалсификати во Источна Европа, операцијата на Интерпол-Европол "Opson" за таргетирање на криминални мрежи кои стојат зад нелегална трговија со фалсификувани и нерегулирани пијалоци и храна.

Вкупен број на предмети за кои македонската полиција побарала податоци од странски полиции (Интерпол) за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во Република Македонија со инволвираност на странски државјани или наши државјани кои побегнале или престојуваат во странство за период 2004-2016 година е 10 749.

Вкупниот број на предмети за кои странски полиции (Интерпол) побарале податоци од македонската полиција за криминалистичко истражување на кривични дела сторени во странство од страна на македонски државјани или странски државјани кои криминално делувале во Република Македонија за период од 2004-2016 година е 15 138.

Глава 4

1. Закон за меѓународна соработка во кривичната материја

Домашен надлежен орган е Министерството за правда, домашен правосуден орган или прекршочен орган што постапува по барањата за меѓународна соработка во РМ.

Странски надлежен орган е орган на странска држава кој според законодавството на странската држава, односно според меѓународен договор е надлежен за меѓународна соработка.

Домашен правосуден орган е суд или јавно обвинителство кои со закон се надлежни за меѓународна соработка во РМ.⁷⁶

1.1. Поим на меѓународна правна помош

Меѓународната правна помош опфаќа:

- извршување процесни дејствија како што се доставување на списи, писмени докази и предмети што се во врска со кривичната постапка во државата молител,
- доставување на спонтани информации,
- размена на определени информации и известувања,
- привремен пренос на лица лишени од слобода,
- прекугранично набљудување,
- контролирана испорака,
- користење на лица со прикриен индентитет,
- заеднички истражни тимови,
- следење на комуникации,
- испитување по пат на видео конференција,

⁷⁶ Законот за меѓународна соработка во кривичната материја Собранието на Република Македонија го донесе на седница одржана на 14 септември 2010 година, а прогласен е на 20.09.2010, Службен весник бр.124.

- испитување по пат на телефонска конференција,
- претрес на простории и лица,
- привремено обезбедување на предмети, имот или средства кои се во врска со кривичното дело,
- привремено замрзнување, заплenuвање и задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или приноси од кривично дело,
- конфискација на имот и имотна корист,
- одземање на предмети,
- заштита на личните податоци,
- кривична и граѓанска одговорност на функционерите и
- доставување на изводи од казнена евиденција.⁷⁷

1.2. Форма и содржина на замолницата

Соработката помеѓу државите се започнува со замолница. Замолницата задолжително се поднесува во писмена форма. Истата ги содржи следниве елементи: назив на органот што ја составил и назив на органот до кој е упатена, правна основа за давање на меѓународна правна помош, опис на дејствијата и причината за поднесување на замолницата, законски назив на стореното кривичното дело и краток опис на фактичката состојба, лични податоци и државјанство на лицето во врска со кое се бара меѓународната правна помош, својство на лицето во конкретната постапка и назив на списокот што се доставува и име и адреса на примателот во случај на достава на судски и други списи. Замолницата и списите е неопходно да бидат потпишани, а истовремено и заверени со печат на правосудниот или друг надлежен орган од кој се доставуваат. Доколку податоците содржани во замолницата, а исто така и приложените списи не се доволни од органот што ги доставил, може да се побараат дополнителни податоци и списи во разумен рок од денот на добивањето на замолницата.⁷⁸

1.3. Начин на постапување

⁷⁷ Член 15 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁷⁸ Член 16 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Домашниот надлежен орган ќе постапи на начин кој е означен во замолницата. По замолницата на странскиот надлежен орган се решава без одлагање. Кога домашниот надлежен орган ќе оцени дека не е во состојба да постапи по замолницата во посебно определениот рок, а од друга страна земајќи во обзир дека секое одлагање би довело до значително нарушување на постапката пред странските надлежни органи, домашниот надлежен орган без одлагање ќе го извести странскиот надлежен за времето неопходно за постапување по замолницата, исто така ќе го извести за начинот по кој може да се постапи и причините поради кои не може да се постапи во целост по замолницата.⁷⁹

Домашниот надлежен орган не може да ја одбие замолницата за сторени кривични дела против човечноста и меѓународното право и обиди за сторување и соучесништво во извршување на таквите кривични дела.⁸⁰

Кога во ситуации при давање на меѓународна правна помош потребно е да се повикуваат лица, поканата не содржи предупредување за приведување.⁸¹

Лице со живеалиште во странство кое на покана на домашен правосуден орган ќе дојде во Република Македонија во својство на вештак или сведок во кривична постапка, не може да биде гонето, притворено, ниту пак подложено на какво било ограничување на неговата лична слобода за дела или пресуди кои не се наведени во поканата, а кои потекнуваат пред неговото доаѓање. Заштитата на лицето нема да се примени доколку лицето по напуштањето на територијата на Република Македонија повторно се врати на истата или територијата на Република Македонија не ја напушти во рок од 8 дена од денот на испитувањето.⁸²

1.4. Присуство на службено лице при преземање дејствија на правна помош

По замолницата од страна на странски надлежен орган странско службено лице да присуствува при преземање дејствија што се однесуваат за

⁷⁹ Член 17 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸⁰ Член 18 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸¹ Член 19 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸² Член 21 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

меѓународна правна помош пред домашен правосуден орган, домашниот правосуден орган без одлагање ќе го извести странскиот надлежен орган дали се согласува со барањето. Доколку домашниот правосуден орган се согласува, го известува странскиот надлежен орган за датумот и местото на преземање активности на соработка. Претставници на странскиот надлежен орган и лица кои партиципираат во кривичната постапка, по согласност на домашниот правосуден орган можат да присуствуваат за време на преземање дејствија за меѓународна правна помош. Доколку лицата не се во можност да остварат присуство, тие имаат право да достават прашања во писмена форма.⁸³

Доколку странскиот надлежен орган за потребите на истрагата или, пак, кривичната постапка која е во тек во странска држава, достави покана притвореното лице или лицето кое се наоѓа на издржување казна затвор во Република Македонија да биде испитано од позиција на сведок или, пак, заради соочување, Република Македонија може привремено да го предаде на странската држава. Одлуката за привремено предавање на побараното лице ја донесува кривичниот совет на надлежниот суд по претходно мислење од страна на јавниот обвинител. Лицето кое го бара странскиот надлежен орган ќе биде привремено предадено, доколку истиот странски орган даде гаранции во однос на неговата заштита и под услов да биде вратено во рок определен од страна на Република Македонија. Домашниот правосуден орган може да го одбие привременото предавање доколку: лицето лишено од слобода не даде согласност за неговото привремено предавање на странскиот надлежен орган на записник, поради привремено предавање на лицето лишено од слобода дојде до продолжување на неговото лишување од слобода и постојат други причини што се спротивни на неговото привремено предавање. Привременото предавање може да се одложи доколку присуството на лицето коешто е лишено од слобода е неопходно во кривичната постапка што се води пред домашните правосудни органи. Привременото предадено лице за потребите на постапката пред странскиот надлежен орган останува во притвор во странската држава до неговото враќање во Република Македонија. Во ситуација кога трета држава треба да предаде на друга држава притворено лице или лице кое се наоѓа на издржување казна затвор преку територијата на Република

⁸³ Член 22 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Македонија, доколку тоа лице не е државјанин на Република Македонија, неговото спроведување ќе биде одобрено од министерот за правда на Република Македонија.⁸⁴

1.5. Надоместок на трошоци

Сведокот или, пак, вештакот што се јавил на поканата на домашниот правосуден орган има право на надоместок за дневни и патни трошоци во согласност со домашната легислатива. Во поканите на лицето се наведува правото на надоместок на трошоците, а по нивно барање им се дава аванс. Вештачењето може да се услови со претходно полагање на аванс од домашниот правосуден орган пред кој се води постапката и тој паѓа на товар на странската држава. Домашниот правосуден орган нема да бара надоместок на трошоци за вештачење: за награда за извршено вештачење и други трошоци што ќе настанат во врска со вештачењето и за трошоци за привремено предавање на лицата лишени од слобода, заради сведочење или соочување во државата молител.⁸⁵

1.6. Привремени мерки

Привремени мерки за собирање на доказниот материјал и за обезбедување на веќе собраните докази или за заштита на загрозени правни интереси се преземаат од страна на домашниот правосуден орган по барање на странскиот надлежен орган. Домашниот правосуден орган по барањето може да постапи делумно или извршувањето на замолницата да го ограничи временски.⁸⁶

1.7. Прекугранично набљудување

Доколку во текот на истражната постапка во странска држава предмет на набљудување е лице кое се товари дека учествувало во извршување на кривично дело или, пак, лице за кое постојат цврсти причини да се верува дека може да асистира во идентификација на лице за кое има сомневање дека партиципирало во извршување на кривично дело за кое согласно со одредбите на Законот за кривичната постапка може да се применат посебни истражни

⁸⁴Член 23 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸⁵Член 24 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸⁶Член 29 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

мерки, странската држава има право да побара од надлежното јавно обвинителство на Република Македонија да дозволи службени лица на странската држава да продолжат со набљудувачките активности на територијата на Република Македонија. Врз база на претходно уредно поднесено барање за меѓународна правна помош, надлежното јавно обвинителство на Република Македонија дава овластување да се продолжат набљудувачките активности. Исто така овластени службени лица од домашни надлежни органи имаат право да бараат од странските надлежни органи да одобрат односно да дозволат продолжување на започнатото набљудување на територијата на странската држава, во околности кога истражната постапка се операционализира во Република Македонија. Кога поради итни околности не може да се обезбеди претходното овластување од надлежното јавно обвинителство во Република Македонија, овластени службени лица на странската држава може да ги продолжат набљудувачките операции под следниве услови: за преминување на границата државата молител веднаш да го информира надлежното јавно обвинителство на чија територија продолжуваат набљудувачките активности, барањето за меѓународна правна помош во кое се етаблирани причините за преминување на границата без претходно овластување дополнително да се достави без одлагања. Доколку странската држава не го извести надлежниот јавен обвинител на Република Македонија за преминувањето на границата, набљудувањето се запира веднаш; исто така најдоцна во рок од пет часа по преминот на границата доколку овластувањето не е добиено, набљудувачките активности запираат. Овластените службени лица на странскиот надлежен орган во текот на набљудувањето на територијата на Република Македонија треба да поседуваат документ со кој се докажува дека им е обезбедено овластување и треба да бидат во можност во секое време да го докажат своето службено делување. Овластените службени лица на странскиот надлежен орган кои преземаат набљудувачки операции на територијата на Република Македонија можат да го носат нивното службено оружје во текот на набљудувањето освен доколку поинаку не одлучиле домашните надлежни органи, а употребата на оружјето е забранета, освен во околности на самоодбрана. Исто така

странските овластени лица не смеат да влегуваат во живеалишта и места кои не се достапни за јавноста.⁸⁷

1.8. Контролирана испорака

По барање на јавниот обвинител на Република Македонија или, пак, од него означен јавен обвинител, надлежен судија на претходна постапка може да дозволи со наредба пристапување кон контролирана испорака на предмети и лица од странска држава на територијата на Република Македонија во рамките на кривична истрага, за кривични дела за кои според законските одредби за кривичната постапка можат да се применат посебни истражни мерки. Наредба за пристапување кон контролирана испорака, надлежниот јавен обвинител на Македонија за секој случај донесува посебно, во корелација со домашното законодавство. За управувањето, дејствувањето и за контролата на операциите за контролираната испорака како надлежни се назначени правосудната полиција и други службени лица овластени од надлежниот јавен обвинител на Република Македонија или, пак, од надлежниот судија на претходната постапка. При контролираната испорака заради документирање за кривични дела според законските одредби за кривичната постапка може да се применат посебни истражни мерки, односно може да се применуваат техничките средства во согласност со домицилната легислатива. Надлежниот јавен обвинител на Македонија може да побара од странски надлежни органи на нејзината територија да биде организирана контролирана испорака на предмети и лица.⁸⁸

1.9. Користење на лица со прикриен идентитет

Надлежниот јавен обвинител на Република Македонија може да побара асистенција, но и да овозможи асистенција на странска држава во операционализирање на кривични истраги на лица со прикриен идентитет. За секој одделен случај од страна на надлежниот јавен обвинител на Република Македонија или судијата на претходна постапка, се носи наредба, во корелација со домашната легислатива, при што двете страни се договараат за траењето на користење на лица со прикриен идентитет, за условите и за правниот статус на соодветните лица со прикриен идентитет. Користењето на

⁸⁷ Член 35 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁸⁸ Член 36 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

лицата со прикриен идентитет се извршува во согласност со домашното законодавство како и законодавството на државата на чија територија се спроведува кривичната истрага. Република Македонија и странската држава соработуваат со цел остварување на подготовки и надгледување, како и за преземање безбедносни мерки за лицата со прикриен идентитет.⁸⁹

1.10. Заеднички истражни тимови

Домашните надлежни органи за откривање и гонење на организиран криминал и корупција можат да бидат дел од заеднички истражен тим со странски надлежни органи, создаден за определена задача и со ограничен временски период, како и можност за негово продолжување кога постои спогодба од државите кои го создале. Истражниот тим се формира на територија на една од државите и со договор го определуваат составот на истиот. Заедничкиот истражен тим може да се формира кога во рамките на истражната постапка треба да се спроведат комплексни истражни дејствија заради мобилизација на значителни средства, како и кога е потребно координирано и хармонизирано делување на заинтересираните страни поради тежината на случајот. Своите активности заедничкиот истражен тим ги спроведува согласно со легислативата на државата на чија територија се преземаат. Одговорно лице на истражниот тим е претставник на надлежниот орган инволвиран во кривичната истрага на државата на чија територија тимот оперира. Неопходните организациски услови за делување на тимот ги обезбедува државата на чија територија истиот работи. Во ситуација кога заедничкиот истражен тим има потреба од помош од држава што не партиципирала во создавање на тимот, барање за правна помош може да биде испорачано и до таа држава.⁹⁰

1.11. Кривична одговорност на овластени лица

Овластените службени лица од странската држава на чија територија не се преземани активности, се израмнуваат со овластени службени лица во Република Македонија каде што се преземале дејствијата во однос на делата

⁸⁹ Член 37 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹⁰ Член 38 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

кога тие се жртви или кога тие ги сториле, освен ако Република Македонија и странската држава поинаку не се договорени.⁹¹

1.12. Граѓанска одговорност на овластени лица

Кога овластените службени лица на странска држава се наоѓаат на задача во Република Македонија, странската држава од каде што тие потекнуваат е одговорна за штетите што тие ќе ги создадат во текот на нивните операции. Исто така Република Македонија во целост го надоместува износот на штетата во ситуации кога е причинета од страна на нејзините овластени лица кои извршуваат операции на територија на странска држава, освен доколку со ратификуван меѓународен договор поинаку не е уредено.⁹²

2. Преземање и отстапување на кривично гонење

2.1. Преземање на кривично гонење во Република Македонија

Барањето од страна на странскиот надлежен орган во Република Македонија да преземе кривично гонење против државјанин на Република Македонија или, пак, на лице коешто има живеалиште односно престојувалиште во Република Македонија за кривично дело сторено во странство, заедно со кривичните списи се упатува до надлежниот јавен обвинител на подрачјето каде што лицето има живеалиште односно престојувалиште. За одбивањето да се преземе кривично гонење вклучително и за правосилната одлука произлезена од кривичната постапка домашниот надлежен орган го известува странскиот надлежен орган што го упатил барањето.⁹³

2.2. Преземање на кривична постапка

Кривичната постапка се презема во ситуација кога кривичното дело за кое се побарува кривично гонење е кривичното дело според домашната легислатива. Доколку кривичната постапка е преземена, истата се извршува

⁹¹ Член 39 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹² Член 40 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹³ Член 42 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

според домашната легислатива. Законот на странската држава во однос на видот и висината на кривичната санкција се применува само доколку е поблаг за обвинетиот во кривичната постапка. Во отсуство на обвинетиот кривичната постапка не може да се води.⁹⁴

2.3. Изедначување на истражните дејствија и одлука за преземање кривично гонење

Секое истражно дејствие што го преземал странскиот надлежен орган се изедначува со адекватно истражно дејствие во кривичната постапка според домашната легислатива. Без одлагање, надлежниот јавен обвинител го разгледува поднесеното барање и веднаш донесува одлука за истото. Надлежниот јавен обвинител за донесената одлука без одлагање преку Министерството го известува странскиот надлежен орган и му доставува заверена копија од одлуката.⁹⁵

3. Отстапување на кривично гонење

3.1. Отстапување на кривично гонење на странска држава

Доколку на територијата на Република Македонија изврши кривично дело странец кој има живеалиште во друга држава, на странската држава можат надвор од вообичаените услови да ѝ се дозволат односно да ѝ се отстапат сите докази и кривични списи поради кривично гонење и судење, доколку странската држава не се противи на тоа. Во прилог со барањето за отстапување на кривично гонење се доставуваат оригинали или заверени преписи на кривични списи. Доколку обвинетиот се наоѓа во притвор, од странскиот надлежен орган се побарува најдоцна во рок од 30 дена од денот на поднесување на барањето да се достави известување дали го презема гонењето.⁹⁶

⁹⁴Член 43 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹⁵Член 44 и 45 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹⁶Член 46 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

3.2. Одлука за отстапување на кривично гонење

До влегувањето во правна сила на обвинителниот акт, одлуката за отстапување на кривично гонење ја донесува јавниот обвинител. По влегувањето на правна сила на обвинителниот акт, а до започнување на главната расправа, одлуката по предлог на надлежниот јавен обвинител ја донесува судскиот совет во согласност со одредбите од Законот за кривична постапка. По започнувањето на главната расправа по предлог на надлежниот јавен обвинител одлучува надлежниот совет на судот во согласност со одредбите на Законот за кривична постапка. Отстапувањето може да се дозволи за кривични дела за кои е предвидена казна затвор од 10 години, како и за кривични дела загрозување на јавниот сообраќај. Доколку оштетениот е државјанин на Република Македонија, отстапувањето на кривично гонење не е дозволено доколку тој му се противи на отстапувањето, освен ако е дадено обезбедување за остварување на неговото имотно-правно барање.⁹⁷

4. Екстрадиција

Екстрадицијата на лице врз база на распишана меѓународна потерница се дозволува за кривични дела за кои според домашната легислатива е пропишана казна затвор од најмалку една година. Екстрадицијата се дозволува поради извршување на правосилна изречена казна затвор, доколку лицето кое се бара има да доиздржи казна од најмалку 4 месеци. Екстрадицијата се дозволува доколку делото за кое се бара е казниво според Кривичниот закон на Република Македонија.⁹⁸

4.1. Начело на специјалност

Екстрадираното лице не може да биде гонето, судено или подложено на казна или, пак, на која било друга мерка на ограничување на слободата или екстрадирано во друга држава за кое било кривично дело извршено пред

⁹⁷ Член 47 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

⁹⁸ Член 50 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

екстрадицијата, а кое не е предмет на екстрадиција, освен во следниве околности: надлежниот орган овозможи одобрение за екстрадиција и ги достави неопходните документи заедно со изјава на записник од екстрадираното лице или екстрадираното лице, иако имало можност во рок од 45 дена од денот на неговото пуштање на слобода, не ја напуштило територијата на државата во која е екстрадирано или доколку по напуштањето на нејзината територија повторно се вратило.⁹⁹

5. Постапување кога екстрадиција се бара од Република Македонија

5.1. Претпоставки за екстрадиција

Претпоставки за одобрување на екстрадицијата се: лицето чијашто екстрадиција се бара да не е државјанин на Република Македонија, да е утврден идентитетот на лицето чија екстрадиција се бара, делото поради кое се бара екстрадицијата да не е извршено на територијата на Република Македонија, против неа или против нејзин државјанин, делото поради кое се бара екстрадиција да е кривично дело и според домашната легислатива и според легислативата на државата во која е извршено и која бара екстрадиција, да не настанала застареност на кривичното гонење или застареност на извршувањето на казната, лице чијашто екстрадиција се бара да не е осудено поради истото кривично дело од домашен суд или за истото кривично дело да не е правосилно ослободено од домашен суд или против него да не е правосилно запрена кривичната постапка или обвинението правосилно да е одбиено или за истото дело да не е поведена постапка во Република Македонија или против неа или против државјанин на Република Македонија освен доколку не е дадена гаранција за остварување на имотно-правното барање на оштетениот, да има доволно докази за основано сомневање дека лицето чијашто екстрадиција се бара извршило одредено кривично дело или, пак, дека постои правосилна пресуда, лицето чија екстрадиција се бара да го извршило кривичното дело по наполнети 14 години и лицето чијашто екстрадиција се бара да е судено во отсуство, а засегнатата

⁹⁹ Член 51 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

странска држава барател да даде гаранција дека на лицето ќе му биде судено во негово присуство.¹⁰⁰

5.2. Политички кривични дела и смртна казна

За политички кривични дела или дела поврзани со тоа екстрадицијата не се одобрува. Атентат на шеф на државата или на некој член на неговото семејство не се подведува како политичко кривично дело, како и тероризмот и кривичното дело меѓународно злосторство. Доколку за кривично дело за кое се бара екстрадиција е пропишана смртна казна, екстрадицијата се дозволува ако странската држава овозможи доволно гаранција дека истата нема да се изрече.¹⁰¹

5.3. Документи кон барањето за екстрадиција

Кон барањето се приложуваат следниве документи: податоци за утврдување на идентитетот на лицето чијашто екстрадиција се побарува (опис, фотографија, отпечатоци од прсти и сл.); уверение или други податоци за државјанство; обвинение, пресуда или одлука за притвор или на некој друг акт со исто правно дејствие, во оригинал или заверен препис во кој треба да биде назначено името и презимето на лицето чијашто екстрадиција се побарува; опис на делото, законскиот назив на кривичното дело и докази за основано сомневање и препис од одредбите на Кривичниот законик на Република Македонија кој треба да се примени или е применет спрема лицето чијашто екстрадиција се бара, а доколку делото е извршено на територијата на трета држава, тогаш е неопходен и препис од одредби на кривичниот законик од таа држава. Барањето за екстрадиција Министерството го доставува до надлежниот домашен правосуден орган со превод на македонски јазик и неговото кирилско писмо.¹⁰²

¹⁰⁰ Член 52 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹⁰¹ Член 53 и 55 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹⁰² Член 58 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

5.4. Основа за притворање поради екстрадиција

Врз база на распишана меѓународна потерница, односно врз база на барање за екстрадиција, а се исполнети основите за определување притвор согласно со одредбите на Законот за кривичната постапка, надлежниот јавен обвинител му предлага на судијата на претходната постапка определување мерка притвор. Судијата на претходна постапка без одлагање одлучува по предлогот на надлежниот јавен обвинител. По решението донесено од страна на судијата на претходна постапка, лицето чијашто екстрадиција се побарува, неговиот бранител и надлежниот јавен обвинител имаат право на жалба во рок од 24 часа од часот на предавањето на решението до кривичниот совет на судот. Жалбата не го одлага извршувањето на решението. Врз база на претходно распишана меѓународна потерница, овластени службени лица од Министерството за внатрешни работи можат да го лишат од слобода лицето чијашто екстрадиција се побарува согласно со одредбите на Законот за кривична постапка и без претходно донесено решение за одредување мерка притвор ако постои опасност дека лицето може да се сокрие или побегне. Странскиот надлежен орган барањето за екстрадиција го доставува до Министерството за правда како домашен надлежен орган или по дипломатски пат. Доколку барањето за екстрадиција ги инкорпорира релевантните документи, судијата на претходна постапка по предлог на надлежниот јавен обвинител донесува решение спрема странецот да се одреди мерка притвор доколку постојат сериозни причини за одредување, во согласност со одредбите на Законот за кривичната постапка, освен ако од самото барање е очигледно дека не постои основа за екстрадиција. Рокот за екстрадиција на лицето чијашто екстрадиција се бара не може да биде подолг од 180 дена од денот на неговото притворање. Судијата на претходна постапка, ако тоа го оправдуваат посебни причини, наместо притвор може да одреди друга мерка за обезбедување присуство на лицето чијашто екстрадиција се бара согласно со законот.¹⁰³

¹⁰³ Член 60 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

5.5. Лишување од слобода и поука за правата

При лишување од слобода на лицето чијашто екстрадиција се бара, полициските службеници од Министерството за внатрешни работи веднаш мора да го поучат дека не е должно да дава изјава, а воедно и има право на бранител и без одлагање да го известат надлежниот јавен обвинител кој поднесува предлог за определување притвор поради екстрадиција. Полициските службеници од Министерството за внатрешни работи најдоцна во рок од 24 часа се должни лицето лишено од слобода да го изведат пред судијата на претходна постапка. Домашниот надлежен орган е должен за лишувањето од слобода на негово барање без одлагање да го извести дипломатско-конзуларното претставништво на државата чиј државјанин е лицето лишено од слобода.¹⁰⁴

5.6. Решение за екстрадиција

Министерот донесува решение со кое се дозволува или не се дозволува екстрадиција. Екстрадиција не се дозволува доколку на лицето коешто се бара му било судено во отсуство, а државата барател не достави силни гаранции дека на истото ќе му се овозможи повторно судење во негово присуство во кое ќе бидат почитувани права на одбраната. Министерот исто нема да дозволи екстрадиција ако постојат сериозни причини на сомнение дека лицето коешто се бара може да биде подложено на мачење и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или, пак, изрекување на смртна казна. На предлог на министерот, Владата на Република Македонија може да одлучи да не се дозволи екстрадиција, доколку за тоа постојат посебно оправдани интереси за државата.¹⁰⁵

5.7. Извршување на решение и предавање на лице чијашто екстрадиција се бара

Странскиот надлежен орган за решението со кое се дозволува екстрадицијата се известува по дипломатски пат или преку домашниот надлежен орган. Решението се доставува до Министерството за внатрешни работи кое со странските надлежни органи се договара во однос на местото, времето и начинот на предавањето на лицето чијашто екстрадиција се

¹⁰⁴ Член 61 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹⁰⁵ Член 66 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

побарува. Предавањето на лицето чијашто екстрадиција е одобрена мора да биде извршено најдоцна во рок од 180 дена од денот на притворувањето. Кога станува збор за виша сила поради која предавањето не може да се реализира, по барање на странската држава може да се договори нов датум за предавање на лицето.¹⁰⁶

5.8. Одложено извршување и привремено предавање

Доколку поради друго кривично дело кај домашен правосуден орган е во тек кривична постапка против лицето чијашто екстрадиција се бара или затоа што лицето се наоѓа на издржување на казна затвор во Република Македонија, министерот може да донесе решение да се одложи екстрадицијата. Министерот исто така може да донесе решение лицето чиешто предавање е одложено да се предаде на странската држава поради извршување на итни процесни дејствија доколку тоа нема да предизвика сериозни последици за кривичната постапка што се води пред домашните правосудни органи, ако странската држава овозможи гаранција дека лицето би останало во притвор во текот на престојот на истата, како и дека би го вратила во Република Македонија во рокот одреден од Министерството.¹⁰⁷

5.9. Одлучување за екстрадиција во случај на барање од повеќе држави

Доколку истовремено повеќе држави бараат екстрадиција, поради исти или различни кривични дела, по претходна одлука на судот за исполнетост на законските претпоставки за секое од поднесените барања, министерот одлучува на која држава би се екстрадирало лицето. Ако истовремено повеќе држави бараат екстрадиција за исто лице, при донесувањето на одлуката на која држава би ѝ се предало, министерот ги зема предвид: тежината на кривичното дело, местото на сторување на кривичното дело или на чија територија е сторен поголемиот дел од инкриминираните дејствија во случај на продолжено кривично дело, чиј државјанин е или на чија територија организаторот има живеалиште во случај на кривично дело од организиран криминал, датумите на одделните барања за екстрадиција и дали тие се

¹⁰⁶ Член 68 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹⁰⁷ Член 69 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

поднесени поради водење на кривична постапка или заради извршување на казната.¹⁰⁸

6. Постапување кога Република Македонија бара екстрадиција

Доколку против лице кое се наоѓа во друга држава се води кривична постапка во Република Македонија или кое е осудено од домашен суд, министерот поднесува барање за екстрадиција. Барањето се поднесува до странскиот надлежен орган или по дипломатски пат и кон него се приложуваат потребните документи. Кога постои опасност дека лицето чијашто екстрадиција се побарува би побегнало или би се сокрило, министерот може да бара против лицето да се преземат законски мерки заради негово привремено притворање. Во барањето за привремено притворање се конкретизираат податоците за идентитетот на лицето чијашто екстрадиција се бара, видот и називот на кривичното дело, бројот на одлуката, датумот, местото и називот на органот што го определил притворот односно податоци за правосилноста на пресудата.¹⁰⁹

6.1. Постапка пред домашниот правосуден орган

Домашниот правосуден орган кој распишал меѓународна потерница, целокупните документи во оригинал или заверени копии заедно со барањето за екстрадиција ги доставува до Министерството. Кога против лицето чијашто екстрадиција се побарува во тек е кривична постапка пред домашен правосуден орган, органот пред Министерството доставува: официјално барање за екстрадиција, наредба за спроведување на истражна постапка, обвинителен предлог или обвинителен акт, решение за притвор, наредба за издавање на меѓународна потерница и извод од текстот на Кривичниот законик на Република Македонија.

¹⁰⁸ Член 71 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹⁰⁹ Член 74 и 75 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Кога лицето чијашто екстрадиција се побарува правосилно е осудено, надлежниот суд или казнено-поправната установа до Министерството треба да достават: барање за екстрадиција, правосилна судска пресуда, налог за упатување на издржување на казната затвор или упатен акт, наредба за издавање на меѓународна потерница и извод од текстот на Кривичниот законик на Република Македонија.¹¹⁰

6.2. Транзит на лице преку територијата на Република Македонија

Доколку екстрадиција побарува странска држава од друга странска држава, а лицето чијашто екстрадиција се побарува потребно е да се спроведе низ територијата на Република Македонија, спроведувањето се дозволува со решение од страна на министерот, ако лицето не поседува македонско државјанство и ако екстрадицијата не се извршува за политичко или воено кривично дело. Барањето за спроведување на лице низ Република Македонија треба да ги содржи сите релевантни документи како и одлуката со која е одобрена екстрадицијата. За одлуката Министерството го известува странскиот надлежен орган што барал транзит и Министерството за внатрешни работи кое го следи транзитот на лицето преку македонска територија. Трошоците за транзит под заемен услов паѓаат на товар на Буџетот на Република Македонија.¹¹¹

7. Извршување на кривични пресуди

7.1. Предмет на извршување

Домашниот надлежен суд по барање упатено од страна на странски надлежен орган извршува правосилна кривична пресуда во однос на санкцијата која е изречена од странски или меѓународен суд, со пресуда со која ќе изрече санкција според Кривичниот законик на Република Македонија и соодветна санкција што ја изрекол странскиот суд, но не може да изрече построга санкција од санкцијата што е изречена од страна на странскиот суд.¹¹²

7.2. Донесување на пресуда

¹¹⁰ Член 76 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹¹¹ Член 79 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹¹² Член 82 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Во изреката на пресудата домашниот надлежен суд ја внесува во потполност изреката и називот на судот од странската пресуда. Во образложението на пресудата се наведуваат причините според кои домашниот надлежен суд се раководел при изрекувањето на санкцијата. Домашниот надлежен суд донесува пресуда во советот на судот согласно со одредбите од Законот за кривичната постапка. За седницата на советот се известува надлежниот јавен обвинител и бранителот на осудениот. Доколку видот и висината на санкцијата што ја има изречено странскиот надлежен суд не се во согласност со домашната легислатива, домашниот надлежен суд изрекува санкција според домашната легислатива што е предвидена за исто кривично дело за кое пресудата е донесена. Времето поминато во притвор и издржувањето на санкцијата во странската држава се засметува во изречената санкција од домашниот надлежен суд. Против пресудата жалба можат да поднесат надлежниот јавен обвинител, осудениот или неговиот бранител согласно со одредбите од Законот за кривичната постапка.¹¹³

7.3. Извршување на странска кривична пресуда

Санкцијата изречена со правосилна пресуда на странски надлежен орган се извршува во согласност со домашната легислатива за извршување на санкции. Доколку во странската држава во која е изречена санкцијата настапила застареност за извршување или е укинато извршувањето, извршувањето на странската кривична пресуда се прекинува. Одлуката за помилување или амнестија донесена во странска држава во однос на лицето за кое е преземено извршување на санкцијата се применува и на територијата на Република Македонија. Одлуката за повторување на кривичната постапка ја носи странскиот надлежен орган. Доколку се извршува само одлуката за трошоците, на странскиот надлежен орган му се враќа преостанатиот износ по одбивањето на настанатите трошоци под услов на заемност. Одлуката за трошоците на странскиот надлежен орган се презема и извршува доколку тие трошоци се плаќаат во странска држава.¹¹⁴

7.4. Услови за извршување

¹¹³ Член 83 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹¹⁴ Член 85 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Странската кривична пресуда се извршува доколку е правосилна и извршна, кривичното дело е предвидено како кривично дело и во согласност со домашната легислатива, донесена е во присуство на осудениот и не настапила застареност за извршување на санкцијата согласно со домашната легислатива.¹¹⁵

8. Трансфер на осудени лица

8.1. Трансфер на странски државјанин

Осудено лице кое не поседува македонско државјанство, а се наоѓа на издржување на казна затвор на македонско тло врз база на пресуда на домашен првостепен суд, може да поднесе барање за доиздржување на казната во државата чиј државјанин е. Барањето може да го поднесе осуденото лице до управата на казнено-поправната установа во која ја издржува казната, до домашниот првостепен суд или до Министерството. Домашниот првостепен суд што ја донел пресудата во прв степен или пак управата на казнено-поправната установа во која осуденото лице ја издржува казната затвор се должни да го запознаат осуденикот со можноста казната да ја доиздржи во државата чиј државјанин е. Барањето може да го поднесе и државата чиј државјанин е осуденикот. Тоа се зема во обзир само доколку лицето кое е осудено даде согласност да биде преместено во неговата држава. Кон барањето за трансфер се доставуваат: заверен препис од правосилната пресуда со која е осудено лицето, законските одредби што се применети, податок за траење на веќе издржаниот дел од казната и информација за притвор или други релевантни податоци за издржување на казната и изјава со согласност на осуденото лице за трансферот. Барањето за трансфер и списите се доставуваат до Министерството, кое за тоа ја известува државата чиј државјанин е, заради продолжување на издржувањето на казната затвор и спроведува постапка за преместување на осуденото лице врз база на меѓународен договор или врз база на заемност. По барање на домашен надлежен орган, странската држава ги доставува сите дополнителни информации и списи и обратно.¹¹⁶

¹¹⁵ Член 86 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

¹¹⁶ Член 92, 93, 94 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

8.2. Трансфер на државјанин на Република Македонија

Лице осудено, кое поседува државјанство на Република Македонија и се наоѓа на издржување казна затвор во странска држава може да биде преместено во Република Македонија заради доиздржување на казната затвор. Барањето за трансфер на државјанин на Република Македонија заедно со списите преку Министерството се доставуваат до стварно надлежниот суд на признавање. Во постапката за признавање на странската кривична пресуда, стварно надлежниот суд е обврзан со видот и висината на казната, која може да биде иста или адекватна, но не и построга од казната во странската пресуда, ниту да го надмине максимумот кој е предвиден во кривичниот законик за тие дела. Во ситуација на замена на казната, стварно надлежниот суд се раководи од: констатираните факти инкорпорирани во пресудата, казната за лишување од слобода не може да ја замени со парична казна, одбивање во потполност на времето во кое осуденото лице го поминало во затвор. Откако стварно надлежниот суд во пресуда ја признава странската кривична пресуда, преку Министерството ја доставува на осуденото лице кое е државјанин на Република Македонија. По правосилноста на пресудата на стварно надлежниот суд со која се признава странската кривична пресуда, предавање на осуденото лице поради доиздржување на казната затвор може да се реализира во согласност со странската држава што ја изрекла казната и Министерството.¹¹⁷

¹¹⁷ Член 97 од Закон за меѓународна соработка во кривична материја

Глава 5

1. Шенгенската спогодба

Едно од основните човекови права врз кое се заснова Европската Унија е правото на слободно движење. Сепак ваквото право довело до несогласување помеѓу државите членки. Така некои држави членки сметале дека ваквото начело би требало да се примени само врз државите членки на Европската Унија, а други, пак, се залагаат за слободно движење на сè, што би значело крај на внатрешната гранична контрола.

Во текот на 1980-тите се отвори дебата за значењето на концептот на слободно движење на лица во Европа. Некои држави членки имаа став дека ова треба да важи само за граѓаните на ЕУ, што подразбираше одржување на внатрешните гранични проверки со цел да се направи разлика меѓу граѓаните на ЕУ и недржавјани на ЕУ. Спроведувањето на Шенгенската спогодба од 1985 година, во нејзиниот најважен дел (член 7), со кој се укинува контролата на луѓето и поместувањето на надворешните граници и овозможува премин преку заедничките граници на сите места без гранична контрола, било предвидено најдоцна до 01.01.1990 година. За да се спроведе истата, било потребно да се подготват низа мерки таканаречени "мерки за усогласување", со кои требало да се надомести укинувањето на граничната контрола во внатрешните граници на државите потписнички на Спогодбата. По 5-годишно договарање, петте држави потписнички на Договорот од 1985 година ги утврдија и потпишаа мерките на усогласување на 19.06.1990 година во Шенген, со што е создадена „Конвенцијата за спроведување на Шенгенската спогодба“, често нарекувана „Втора Шенгенска спогодба“. Истата стапува во сила на 01.09.1993 година, но нејзините одредби не можеле практично да се применат сè додека не се осигураат техничките и правните предуслови. Во практична смисла Конвенцијата стапува во сила на 26.03.1995 година.

Основните цели на Конвенцијата се: укината гранична контрола помеѓу државите потписнички, воспоставување заеднички надворешни граници, изградба на единствена имиграциона политика и усвојување додатна

процедура која ќе овозможи спроведување на овие цели. Процедурите подразбираат воспоставување на контролни механизми на заедничките надворешни граници, стандарди за издавање виза и блиска соработка на органите надлежни за гранична контрола. Оваа слобода на движење во Шенген зоната беше исто така придружена со компензаторни мерки со цел да се задржи на високо ниво на безбедност без внатрешните гранични контроли. Овие компензаторни мерки вклучуваат формирање на заедничка визна политика за престој до три месеци (визите за повеќе од три месеци се решени на национално ниво), подобрување на координацијата меѓу полицијата, царината, судството и преземање дополнителни чекори за борба против тероризмот и организираниот криминал. Покрај ова, секоја држава потписничка се согласи за повторно воведување на контрола на меѓусебните граници, но само во посебни околности (општо сериозна закана за јавната политика или јавната безбедност) како и во случај на временна основа. На основа на Шенгенскиот договор државјаните на државите потписници стекнале право на слободно движење преку границите на државите потписници без какви било идентификациони документи на граница. Шенгенската зона без граници во моментот вклучува вкупно 25 држави: 22 од 27 членки (со исклучок на Бугарија, Кипар, Ирска, Романија и Обединетото кралство), инклузивно Исланд, Норвешка и Швајцарија кои не се членки на Европската Унија. Притоа, Ирска и Велика Британија не се дел од Шенген зоната, но тие учествуваат во одредени сегменти од Шенген врз основа на таканаречен “opt in” режим. Согласно со овој режим овие држави можат да избираат кои од правилата на Шенген ќе важат и за нив. Тие не земаат учество во некои аспекти на Шенген (на пример полицијата и судската соработка) и не гласаат за овие прашања во рамките на советот, не учествуваат во Шенген правилата за слободно движење на лица, надворешните гранични контроли и визната политика и не гласаат за нив. Ирска и Велика Британија ги задржаа своите гранични контроли и имаат билатерален договор за слободно движење.

За имплементацијата на договорот од Шенген, државите членки се договориле да се укинат внатрешните граници и контролата на истите, но во исто време имаат обврска за засилена контрола на надворешните граници на ЕУ и лицата кои влегуваат на територија на Унијата тоа е можно врз основа на

заедничката база на податоци на државите членки, таканаречен Шенгенски информативен систем (кратеница од англиски јазик - SIS). Овој систем им овозможува на граничната и полициската контрола, на органите надлежни за издавање визи, на царинските и правосудни органи на ЕВРОПОЛ и ЕВРОПРАВДА да имаат пристап до податоците за лицата, предметите и моторни возила.

1.2. Шенгенски информативен систем

И информацискиот систем на Шенген зоната се состои од два оперативни системи - Шенгенски информациски систем (SIS веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa information System – VIS).

Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица, државјани на трети држави на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на "непожелни поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела". Целта на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската конвенција и има задача да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност како и националната безбедност на државите членки. Овие информации за личности и предмети се приложени од страна на државите членки. Тој е составен од централниот информационен систем во Стразбур (SIS) и националните информативни системи во поединечни држави членки кои се потписнички на Шенгенската спогодба (N-SIS). Целите на Шенгенскиот информационен систем се наведени во член 93 од Конвенцијата за спроведување на Шенгенскиот договор според кој: шенгенскиот информационен систем има за цел на суверено подрачје на договорните страни да им помогне со информации како и обезбедување на јавна сигурност и ред. Со создавањето на автоматската мрежа на податоци се овозможило и пристап кон податоци за точно определени поединци или возила и предмети кои се изгубени или украдени. SIS е составен од национални информациски и мултилатерални единици кои се наоѓаат во Стразбур. Самиот систем оперативно функционира од 28.03.1995 година. Во размената на податоци најпрвин учествуваа седум држави (Германија, Белгија, Шпанија, Франција, Португалија и Луксембург), а по 1997 година на нив се придржуваат и Австрија,

Грција и Италија. Во 2000 година се приклучуваат Данска, Финска, Исланд, Норвешка и Шведска.

Во овој систем имаат пристап околу стотина тела. Степенот на пристап на овие тела е различен за различни категории на податоци. Информациите во SIS ги внесуваат полициски и правосудни работници.

Во член 94 од Спогодбата се наведени деталните категории на податоци кои можат да се внесуваат во системот. Категориите се однесуваат на лица, предмети и возила. Податоците врзани со лица опфаќаат: брачна состојба, можни соработници и кои било други карактеристики за лицето. Исто така податоците можат да опфаќаат и оценки за тоа дали личноста е насилна, дали поседува оружје, па дури и препораки како да се однесуваат органите кои ќе го пронајдат ова лице. Во системот не смеат да се внесуваат податоци коишто се ранжирани како чувствителни, како на пример расно, верско, политичко или друго уверување на лицето, или пак информации поврзани со неговото здравје или неговата сексуална ориентација.

Во SIS можат да се внесат и предупредувања за лица, без оглед на нивната националност, а од следниве причини: апсење за извршување на екстрадиција (член 95), утрдување на местото на живеење на исчезнатите лица малолетници или лица чиешто задржување е наредено од страна на надлежните органи (член 97), апсењето заради обезбедување присуство во судска постапка или ако лицето е осомничено или е сведок, како и по барање на судските органи, а во врска со истрагата за кривични дела или заради извршување на судска пресуда (член 98), дискретен надзор и посебни проверки, закана за јавната безбедност и националната безбедност (член 99).

Предупредување за лица можат да бидат пишани во SIS и во ситуациите кога се во прашање странци односно за личности кои не се државјани на некоја држава членка на Европската Унија од следниве причини: кога за овие лица постои забрана за влез во Шенген територија, врз основа на одлука од страна на надлежните административни или судски тела, а во согласност со националното законодавство или одлука базирана на ризици за националната безбедност или јавниот ред или одлука врз основа на фактот дека тоа лице ги прекршило националните одредби за влез и престој во зоната. Базата на

податоци на Шенгенскиот информационален систем содржи: информации за лица кои треба да се апсат или да се предадат поради распишана потерница или информации за лица за кои е потребна екстрадиција, информации за државјани на трети држави за кои е забранет влез и излез на Шенгенското подрачје, информации за исчезнати лица, информации за лица по кои се трага поради судски процес или за лица кои се повикани на издржување казна или имаат статус на сведок во кривичната постапка, информации за лица и предмети кои се под надзор, информации за предмети кои можат да бидат заплени или употребени како доказ во кривична постапка.

SIS обезбедува и посебни информации за органите на прогон како што се следниве: лица кои се осудени на протерување од државите членки, странци кои се на листата на лица за забрането влегување во државите членки, лицето или лицата кои имаат потреба од привремена полициска заштита, сведоци и оние кои се поканети на судење пред судски органи, лицата кои се предмет на посебен надзор поради информација за подготовка на кривично дело или поради тоа што претставуваат закана за јавната безбедност.

Пристап до Шенгенскиот информационален систем имаат полициската и граничната контрола, кои претставуваат органи кои се надлежни за издавање на виза, и царинските и правосудните органи кои се надлежни за издавање на сообраќајни дозволи, и Европол и Европранда.

Шенгенскиот информационален систем е составен од главен компјутер кој се наоѓа во Стразбур и централно биро во секоја држава членка, SIRENE, кои ја градат допирната точка со националните системи на потрага. Иницирањето на шенгенската потрага се одредува согласно со националното право на државите членки. Органот кој распишува потерница ја сноси одговорноста за легитимноста на потерницата.

Секоја држава членка може да распише потерница за еден ист осуденик само еднаш. Потерницата може да се измени. Во случај на "погодок", криминалистичка служба ги известува сите служби кои на национално рамниште трагаат по бараното лице. Потоа се усогласува постапката за

екстрадиција. Повеќекратни потерници од различни држави се можни под одредени предуслови.

Според ова SIS служи за потрага по лица и предмети во рамките на државите членки на Конвенцијата за спроведување на Шенгенската спогодба.

Европскиот простор во текот на својата историја бележи големи радикални промени во поглед на граничниот режим и улогата на границите. Наместо некогашниот ригорозен граничен режим и управување, како и надзорот на границите, за влез во просторот на Источна и Западна Европа во современи услови доаѓа до либерализација на истите.

Заокружувањето на законската рамка, институционализацијата и имплементирањето на Шенгенската спогодба довела до низа контрадикции и проблеми при практичната примена. Така со трансформацијата на режимот на управување со надворешните граници на Шенгенскиот простор и истовремено укинување на внатрешните граници помеѓу државите потписнички на Шенгенската спогодба, настана и недоразбирање за концептот на управување на надворешните граници, посебно од страна на новопримените држави членки во однос на основачите на ЕУ. Проблем претставуваат и финансиските средства кои се потребни за имплементација на новиот систем на управување со границите бидејќи за новите и економски слаби држави членки овие барања претставуваат голем предизвик. Исто така и темелното потпирање на современата технологија и механичката типизација на државите членки би можело да доведе до кршење на основните човекови права и низа други злоупотреби од страна на надлежниот службеник, особено ако неговата стручност и етичност не се на потребно ниво кое се бара од службите и службениците.

Ова претставува предизвик со кој би можело да се загрози не само имплементацијата на новиот систем на управување со надворешните граници, туку и целиот демократски и правен концепт врз кои се базира Европската Унија.

Почитувањето на човековите права во Конвенцијата за имплементирање на Шенгенскиот договор е скоро задоволително. Во Конвенцијата е предвидено

дека човековите права ќе се остваруваат во согласност со одредбите од Конвенцијата и во согласност со националното законодавство на договорните страни. Во таа смисла правото на пристап до информации и размената на информации (член 109) предвидува дека секој човек има право на пристап до информации кои се чуваат во SIS а се однесуваат на него. За остварување на ова право секој може во кое било време да поднесе барање до кој било надлежен орган на договорните страни. Објавувањето информации може да биде одбиено ако постои можност тоа да ги загрози целите наведени во налогот, или ако тоа е од суштинско значење за заштита на правата и слободите на трети лица. Исто така секој има право да бара сите неточни информации во врска со него да бидат коригирани или избришани. Секое лице има право да бара од надзорниот орган да се проверат податоците складирани во SIS, кои се однесуваат на него, и начинот на кој овие податоци се користат.¹¹⁸

2. Полициска и судска соработка врз основа на спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор

Каталогот за потесна полициска и судска соработка, нормирани во спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, кој му служи на превентивното сузбивање и на разјаснувањето на казнивите дејства, ги имплицира следниве мерки:

- Полициска размена на информации (член 39 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Прекуграничен надзор (член 40 од спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Прекугранични казнувања (член 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Еднаквост на службениците (член 42 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Директна комуникација (член 44 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).

¹¹⁸ М-р Кошевалиска Олга „Приватноста versus безбедноста во размената на податоци во кривичните предмети во ЕУ“ – докторска дисертација - Скопје 2013, стр.101-108

- Превентивни спонтани информации (член 46 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Делегација на службеници од канцелариите за врски (член 47 од спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Доделување правна помош надвор од Европската спогодба за правна помош (член 48-49 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Директно препраќање на судски документи (член 52 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Непосредно предавање на барања за правна помош од судска служба на судска служба (член 53 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Размена на информации надвор од државите (член 57 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Олеснување на екстрадицијата (член 59-66 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Предавање на извршувањето на кривични пресуди (член 67-69 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Основање заеднички работни групи за сузбивање на криминалот со наркотични средства (член 70 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).
- Контролирано доставување при недозволена трговија со наркотични средства во поединечен случај врз основа на антиципирано одобрение на соодветните држави потписнички (член 73 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).¹¹⁹

2.1. Полициска размена на информации (член 39 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)

Неофицијалната полициска размена на информации (член 39 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор) му служи на превентивното сузбивање на кривичните дела (превентивно полициска област) како и разјаснувањето на кривичните дела (кривично гонење). „Полициската

¹¹⁹ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание 2007 год., стр.185-186

правна помош“ согласно со член 39 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор е склучена кога барањето или неговото исполнување им е доделено на судските служби според националното право, како и исполнувањето на барањето кое налага преземање принудни мерки (на пример апсење, истрага, конфискација и прислушување телефонски разговори). Според германското право доаѓаат предвид следниве мерки за давање помош: земање отисоци од прсти и фотографирање, синхронизација на податоци, утврдување на идентитетот, краткотрајно набљудување, разјаснување на подготвеноста за давање изјава на сведоците, полициско сослушување на сведоците и обвинетите, информации од достапни документи и регистар на жители како и утврдување на сопствеништвото. Член 39 II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор го нормира ограничувањето за искористување на доказниот материјал. Според тоа, пишаните информации кои се предадени од земјата потписничка, која ги побарала, според член 39 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор можат да бидат искористени како доказно средство во кривична постапка само со согласност на надлежните судски служби на државата потписничка, која ги побарала од страна на државата потписничка која ги овозможува.

Пример: француското судство смее да искористи полициски протокол за сослушувањето на обвинетиот кој бил испратен во рамките на размената на информации согласно со член 39 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор од германската полиција на француските колеги како доказно средство во кривична постапка водена против сослушуваниот, само кога се согласува надлежната германска судска служба.¹²⁰

Начелно давањето на полициската правна помош е извршено преку "надлежната централна служба" - во Германија значи преку сојузната криминалистичка служба. Непосредна размена на информации помеѓу полициските служби кои партиципираат е допуштено само во ситуацијата на брзање (член 39 III 2 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор). Според член 39 V од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор,

¹²⁰ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание 2007 год., стр.186

понатамошните билатерални договори помеѓу државите потписнички, кои имаат заеднички граници, остануваат сепак недопрени. Овде припаѓаат договори кои СРГ ги потпишала со Белгија, Франција и Австрија и кои дозволуваат непосредни бизнис трансакции помеѓу одредени полициски служби.¹²¹ Комисијата го претставува на 12 октомври 2005 предлогот за рамковна одлука на Советот за размена на информации според начелото за достапност.¹²² Ако овој предлог за рамковна одлука, кој е даден врз основа на член 30 I литера б од Договорот за ЕУ, би требало да биде прифатен од Советот, државите членки би биле обврзани кон тоа, одредени типови на информации, кои им стојат на располагање на нивните служби, да им ги дадат на располагање на еднаквите служби на другите држави членки, доколку овие служби имаат потреба од овие информации за исполнување на законските задачи во поглед на превенција, откривање и истрага на кривични дела.¹²³

2.2. Прекуграничен надзор (член 40 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)

Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор овозможува спроведување на прекугранични политички мерки кај кои се врши влијание на суверената власт на една држава потписничка на територијата на некоја соседна држава потписничка. Според член 40 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, службениците на една страна потписничка, кои во рамките на истражната постапка во нивната држава набљудуваат лице поради сомнеж за учество на кривично дело, за кое може да се изврши екстрадиција, се овластени да ја продолжат опсервацијата на суверената област на друга држава потписничка, ако таа се согласува на прекугранична опсервација врз основа на претходно поднесено барање за правна помош. Под опсервација се подразбира подолго тајно набљудување на лица од страна на полициски служби каде што контакт помеѓу опсервираните лица и опсервирачките службеници начелно не се предвидени. Пред стапувањето на сила на Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор германските службеници смееја да бидат активни само во германската

¹²¹ Хекер Јан „Европско право“, 2001 год., стр. 826-830

¹²² ЕК (2005), 490

¹²³ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание, 2007 год., стр. 186-187

суверена област. „Класичната“ правна помош предвидува само опсервацијата на границите на службениците да биде предадена на државата, која го бара тоа. Во член 4 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор се разјаснува нов концепт на транснационално кривично гонење, имено надлежноста на службеникот на една шенген држава да биде активен со соучество на суверената власт на територијата на соседна држава. Според член 40 I страна 3 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор опсервацијата на барање на државата потписничка треба да се предаде на службениците на таа држава потписничка, на чијашто суверена територија се случува опсервацијата.

Прекуграничната опсервацијата е во согласност со член 40 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор поврзана на следниве предуслови кои кумулативно мора да постојат:¹²⁴

- Водена истражна постапка во државата на излез,
- Поради кривично дело за кое може да се изврши екстрадиција (се води според екстрадициско-правните договори помеѓу државите учеснички),
- Против опсервирано лице ("лице - цел") во (за прекугранична опсервација) државата - барател и
- Согласност на државата давател ("државата - цел") врз основа на претходно поднесено барање за правна помош.

По исклучок, при посебна потреба може да успее прекугранична опсервација без претходна согласност. Тогаш важат посебни услови и одредби, кои се наведени во член 40 II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор:

- Предусловите на член 40 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор,
- Посебна потреба која не дозволува при барање на правна помош да се заобиколи претходната согласност на државната цел,

¹²⁴ Шомбург/Глес, Меѓународна правна помош за кривични предмети, член 40 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, реф. бр.8

- Опсервираното лице стои во сомнеж за учество во кривично дело, кое е споменато во член 40 VII од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор (каталог за кривично дело),
- Преминување на границата, неодложно, уште за време на опсервацијата треба да биде соопштено на службите споменати во член 40 V од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор,
- Барање за правна помош според член 40 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор неодложно треба да се враќа, каде треба да се соопштат причините кои оправдуваат премин на границата без претходна согласност,
- Опсервацијата треба да се прекине доколку државата потписничка на чијашто суверена територија се случува опсервацијата го бара ова или кога согласноста не е дадена во рок од пет часа по преминувањето на границата.

Применливоста на прописот, кој се однесува на брзи случаи во член 40 II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор може да биде под сомнение.¹²⁵ Можно е да дојде до ситуација каде несигурното заокружување на идеите за суверенитет може да води кон нови сиви зони. Незадоволителното е и тоа дека опсервацијата на контакт-лицето, поврзано со опсервацијата на осомничениот за кривично дело може да остане нерегулирана.¹²⁶

Во член 40 III литера а-х од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор се нормирани понатамошни општи услови за допуштеноста за прекугранична опсервација според член 40 I односно II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор.¹²⁷ После преминувањето на границата опсервираните службеници се надоврзуваат на правото на државата, на чијашто суверена територија дејствуваат. Тие смеат да го носат со нив службеното оружје, освен ако државата потписничка давател на тоа јасно му се спротивставува. Употребата на огнено оружје не е допуштена со исклучок на случаите на самоодбрана. Опсервираните

¹²⁵ Шомбург/Глес, Меѓународна правна помош за кривични предмети, член 40 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, реф. бр.13

¹²⁶ Лискен/Денингер - Мокрос, поглавје 0 реф. бр. 127 ја смета прекуграничната опсервација на контактните лица за недопуштена

¹²⁷ Лискен/Денингер/Мокрос, поглавје 0 реф. бр.131

службеници не се овластени да им пристапат на станите или јавно непристапните имоти. Исто така, тие не смеат да ги задржуваат или апсат лицата кои треба да се набљудуваат.¹²⁸

2.3. Прекугранични казнувања (член 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)

Прекуграничните казнувања претставуваат продолжување на полициското гонење на лица бегалци во суверената територија на друга држава.¹²⁹ Оваа нова форма на полициска активност преку границите на сопствената суверена област е допуштена согласно со член 41 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, кога некое лице е погодено од моментално кривично дело или бега од истражувањето или казнивоста, а службите на државата на чијашто суверена област е следено, не севоевременно информирани и затоа гонењето не може да започне на границите.

Овластувањето гонењето да се продолжи во смисла на прекугранично празнување на суверената област на некоја друга шенген-потписничка зависи согласно со член 41 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор од следниве предуслови:

- Гонење на лице, кое е поврзано со моментално кривично дело при извршувањето или учеството во кривично дело според член 41 IV од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор (опција: кривично дело по каталог или кривично дело за кое може да се изврши екстрадиција) или бега од истражувањето или казнувањето,

- Потреба за брзање (посебна итност на проблемот) - посебно ќе се укажува на исцрпувањето на средствата за комуникација на член 44 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор,

- Започнување на контакт помеѓу следените службеници со надлежни службеници на територијалната област подоцна при преминувањето на границата,

¹²⁸ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание, 2007 год., стр.187-188

¹²⁹ Фон Бубнов, Журнал за правна политика, 2000. 60; Лискен/Денингер/Мокрос, поглавје 0 реф. бр.133

- Придржување кон изјавата, утврдена во една декларација согласно со член 41 IX од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор за конкретните просторни временски и фактички модалитети на следење.

Сојузна Република Германија преку декларации согласно со член 41 IX од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор им го гарантира правото на казнување без просторно и временско ограничување за сите кривични дела, за кои може да се изврши екстрадиција и со признавање на правото за апсење, на службениците на Белгија, Франција, Луксембург, Холандија и Австрија. Наспроти тоа, модалитетите на казнување на Германија се различно регулирани и ја доведуваат во прашање преку своеволно, фактички непотврдено ригидно ограничување, ефективна употреба на казнувањето како инструмент на кривичното гонење.

Во литературата со право се бара хармонизација на модалитетите на казнување со цел да се достигне неограничено право на казнување и апсење во соседната територија.¹³⁰ Високо судски неразјаснето е кои последици се јавуваат за судската искористливост на доказниот материјал, кој е стекнат со потврда на одредбите за опсервација и казнување. Би можело да се земе предвид случајот кога некој осомничен за кривично дело во Луксембург е затворен од германските службеници на место кое лежи единаесет километри во внатрешноста (според декларацијата од Луксембург согласно со член 41 IX од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор важи ограничување на десет километри). Исто така дискутабилно е дали службениците, кои се следени, во такви случаи се наоѓаат под посебна заштита од отпорот против државната власт (според член 42 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).

Еднаквост на службениците (член 42 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор) и обесштетување (член 43 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор)

¹³⁰ Фон Бубнов, Журнал за правна политика, 2000. 60; Шомбург, Меѓународна правна помош за кривични предмети, член 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, реф.бр.6

За време на интервенција согласно со член 40 и 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, службениците кои исполнуваат некоја задача во суверената област на друга држава потписничка се еднакви со службениците на оваа држава потписничка во однос на кривичните дела на кои овие службеници се жртви или ги извршиле (член 42 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор).

Пример: Затвореник X, кој избегнува француска казна, покажува отпор со насилство против неговото апсење од страна на француски службеник, кој го следи надвор од границите кон Германија. Бидејќи францускиот службеник согласно со член 42 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор е еднаков со германските службеници, X мора согласно со 113 од КЗ кривично-правно да одговара. Клаузулата за еднаквост исто така дејствува и притоа кривично-правното апсење на француските службеници да се насочи кон важечките одредби за германските службеници. Целосно неразјаснета е правната состојба кога службениците спроведуваат прекугранична опсервација или казнување со применување на просторната или временската граница и извршуваат кривично-правно релевантни настани. Член 43 I од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор подредува дека државата потписничка за штета, која нејзините службеници ја предизвикале во рамките на преземено службено дејствие според член 40 и 41 од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор на суверената област на друга држава потписничка согласно со нејзиното национално право е одговорна на другата држава потписничка. Според член 43 II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор државата потписничка на чијашто суверена област е предизвикана штетата, спомената во првиот пасус, се обврзува да изврши обесштетување, како што мора тоа да го направи кога нејзините сопствени службеници би ја предизвикале.

Пример: Неуниформиран полицаец на француската полиција го наоѓа X во близина на граничниот премин Стразбур/Келн, кој пребегува од француски притвор. Француските полициски службеници го бркаат X преку мостот на Рајна, додека не стигнат до коловозна лента за застанување, која е на

германска територија. Таму тие го принудуваат да излезе со кренати раце, му ставаат лисици и го претресуваат неговото возило. При акцијата на претрес поради груба невнимателност на еден службеник е оштетено возилото на Х. Според член 43 II од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор, Сојузната Република би требало да изврши обесштетување на материјалната штета каква што би морала да направи, кога тоа би го предизвикал германски службеник. Х може исто така да валидизира барање за обесштетување (од јавната одговорност согласно со 839 од граѓанскиот законик во врска со член 34 од Уставот на СРГ) против СРГ и по потреба да го оптужи германски суд. Согласно со член 43 III од Спогодбата за спроведување на Шенгенскиот договор постои обврска за рефундирање помеѓу погодените држави. Во случај Германија да му изврши обесштета на Х, Франција е обврзана да ѝ изврши рефундирање на Германија.¹³¹

2.4. ФРОНТЕКС

ФРОНТЕКС е агенција на Европската Унија основана во 2004 година за да асистира во соработката помеѓу националните граничари со цел да се изврши обезбедување на европските надворешни граници. Операциите на ФРОНТЕКС имаат цел да се открие и да се спречи илегалната имиграција, трговијата со луѓе, како и терористичките инфилтрации. Агенцијата е со седиште во Варшава, Полска. Заклучно со 2015 година агенцијата брои 344 вработени и располага со буџет од 142,6 милиони евра.¹³²

3. Либерализација на визниот режим на ЕУ кон Република Македонија

Во процесот на интеграција на Република Македонија во Европската Унија, визната либерализација е од клучните придобивки, која има посебно практично значење за сите наши граѓани и за натамошната европеизација на македонското општество. Од стапување на сила на визната либерализација до денес може да се констатира дека таа придонесе за олеснување на контактите меѓу луѓето, подобрување на бизнис можностите, размена на идеи,

¹³¹ Бернд Хекер, „Европско кривично право“ – второ, актуализирано и проширено издание, 2007 год., стр.189-191

¹³² www.frontex.europa.eu преземено на ден 29.02.2016 год.

унапредување на соработката во сите сфери на општественото живеење на македонските граѓани со граѓаните од ЕУ и шенген државите. Оваа придобивка особено позитивно влијае на младите генерации коишто се главните носители на развојот на Република Македонија во идна држава членка на ЕУ.

3.1. Хронологија на постигнувањето на визната либерализација

На 1 јануари 2008 година стапија на сила Спогодбата за олеснување на визниот режим и Спогодбата за реадмисија помеѓу Република Македонија и Европската Унија. За спроведување на овие две спогодби формирани беа тимови на заедничките комитети за визно олеснување (со кој копретседаваше Министерството за надворешни работи) и за реадмисија (со кој копретседаваше Министерството за внатрешни работи) на Република Македонија и Европската комисија.

Спогодбата за визно олеснување имаше за цел визни олеснувања за одреден број категории на граѓани. Визното олеснување претставуваше преодна фаза кон воспоставување на безвизен режим за граѓаните на Македонија. Спогодбата за реадмисија се спроведува беспрекорно.

Дијалогот за либерализација на визниот режим меѓу Република Македонија и Европската комисија официјално беше отворен на 20 февруари 2008 година, за време на посетата на тогашниот потпретседател на Европската комисија, Фратини, на Република Македонија. Дијалогот се водеше врз основа на патоказ (Roadmap) за техничките барања што требаше да се исполнат за укинување на визниот режим на Европската Унија кон Република Македонија. Патоказот беше усвоен од страна на Европската комисија и предаден на Министерството за надворешни работи, на Антонио Милошоски, на церемонија на 8 мај 2008 година во Брисел, по што следеше одржување на повеќе состаноци меѓу преговарачките тимови на Република Македонија и Европската комисија на кои македонската страна реферираше за преземените активности за исполнување на барањата од патоказот.

На 28 ноември 2008 година Европската комисија објави иницијален извештај/оценка за исполнување на барањата од патоказот, при што констатираше дека Македонија постигна значителен напредок во сите 4 блока

и е најнапредната од сите држави опфатени во процесот. За верификација на постигнувањата на Република Македонија во релативните области за визната либерализација во периодот јануари-март 2009 година, Европската комисија спроведе оценски мисии во Република Македонија со кои беа опфатени 4 блока од соучество на експерти од државите членки на Европската Унија. Оценската мисија за блоковите 1 и 3 од патоказот се спроведе во периодот од 19-23 јануари 2009 година, за блокот 2 во периодот од 16-20 февруари 2009 година. На 28-29 јануари 2009 година се одржа регионален семинар за заштитата на личните податоци во рамките на дијалогот за визната либерализација, со учество на претставници/експерти од Европската комисија, државите членки на Европската Унија и сите држави од западен Балкан. На 9 март 2009 година во Брисел се одржа билатерален состанок (Македонија - ЕУ) на експертско ниво за блокот 4. Експертските мисии ги потврдија иницијалните оценки на Европската комисија и не беше идентификуван некој посебен проблем или недостаток во исполнување на критериумите од патоказот. На 18 мај 2009 година, Европската комисија достави ажуриран извештај за исполнување на условите од патоказот за визна либерализација на Република Македонија од државите членки. Во извештајот беше констатирано дека Република Македонија ги исполнува условите од патоказот. На 11 јуни 2009 година, во Брисел во рамките на дијалогот за визна либерализација се одржа завршниот состанок на високо ниво меѓу Европската комисија и Република Македонија на кој беше констатирано дека Република Македонија го исполни патоказот за визна либерализација и успешно го заврши дијалогот за визна либерализација

Советот на Европската Унија на 15 јуни 2009 година даде политичка поддршка за отпочнување на правната процедура за укинување на визниот режим за државите опфатени со процесот. Советот ја опфати Европската комисија да поднесе легислативен предлог за измена на Регулативата 539/2001 во најскоро можно време, со цел да се постигне безвизен режим до крајот на 2009 година со оние држави кои целосно ги исполниле бараните услови.

На 15 јули 2009 година Европската комисија го усвои предлогот за укинување на визите за граѓаните на Република Македонија, Србија и Црна Гора од 1 јануари 2010 година. Усвојувањето на предлогот на прес-конференција во Брисел го соопштија тогашниот заменик-претседател на Европската комисија и комесар за правда, слобода и безбедност, Жак Баро, и комесарот за проширување на Европската Унија, Оли Рен. Баро посочи дека одлука да се препорача за Македонија симнување на шенгенската бариера е резултат на исполнувањата на условите поставени во патоказот во рамки на процесот за визна либерализација којшто беше презентираан во првата половина на 2008 година, а со кој се бараше воведување биометриски пасоши, добро управување со границите и глобалните миграции, резултати во борбата против организираниот криминал, корупцијата и трговијата со луѓе и почитување на човековите права. Нагласено беше дека Македонија согласно со оценките од експертите на Европската комисија постигнала најдобри резултати во исполнување на критериумите.¹³³

Во рамките на правната процедура на 12 ноември 2009 година Европскиот парламент со 550 гласа 'за', 51 'против' и 37 'воздржани' ја усвои резолуцијата за укинување на визите за граѓаните на Македонија, Црна Гора и Србија. Во согласност со резолуцијата (на предлог на дел од словенечките европатеници), предложено беше визната либерализација да стапи на сила порано од предвиденото, односно на 19 декември 2009 година.

На 30 ноември 2009 година, за време на шведското претседателство со Европската Унија, Министерскиот совет за правда и внатрешни работи донесе либерализација на визниот режим на Европската Унија за граѓаните на Република Македонија преку измена на Регулативата 539/2001. Од 19 декември 2009 година безвизните патувања ширум Европа станаа реалност за граѓаните на Република Македонија,

Безвизниот режим не претставува можност за неограничен престој или работа во државите од Европската Унија. Македонските државјани се ослободени од визата од типот 'Ц' која се однесува на краток престој, за

¹³³www.justicia.mk преземено на 23.12.2015 година;

туристички патувања максимално до 90 дена во рок од шест месеци, односно до 180 дена во рок од една година.¹³⁴

Покрај биометриска патна исправа за граѓаните на Република Македонија постојат и други услови за влез што важат и за сите државјани на трети држави што патуваат во шенгенската зона.

Искуството од досегашната имплементација покажува дека визната либерализација добро се спроведува во пракса. Во најголемиот број случаи, на надворешните граници на Европската Унија на македонските граѓани им се побарани само биометриска патна исправа и патничко осигурување. Според евиденција на Министерството за внатрешни работи од 19 декември 2009 до 15 јануари 2010 година околу 200.000 македонски граѓани ги преминале надворешните граници на Европската Унија, при што само на 77 граѓани не им е дозволено влез во Европската Унија, од кои 50% се вратени поради тоа што не поседувале патничко осигурување, а останатите 50% и претходно имале забрана за влез во Европската Унија.

За престој во Шенгенската зона подолг од 90 дена, поради вработување, студирање или поради подолг приватен престој, потребно е државјаните на Република Македонија да аплицираат за долгорочна виза од типот 'Д' или за дозвола за престој во најблиската амбасада или конзуларно претставништво на државата во која патуваат.

Држави членки на Европската Унија и Шенген каде може да се патува без виза имаат услови под кои може да се патува. Државјаните на Република Македонија без виза за краток престој можат да патуваат во:

- 26 држави членки на Европската Унија: Австрија, Белгија, Бугарија, Германија, Грција, Данска, Естонија, Италија, Кипар, Литванија, Летонија, Луксембург, Малта, Полска, Португалија, Романија, Словенија, Словачка, Унгарија, Финска, Франција, Холандија, Чешката Република, Шведска, Шпанија и Хрватска.

¹³⁴ Официјален сајт на Собрание на Република Македонија, преземено на 23.12.2015 година;

- 3 држави што не се членки на Европската Унија, а се дел од Шенгенска зона: Исланд, Норвешка и Швајцарија.

Во однос на Грција, на граничните премини се применува посебна процедура. Грчките гранични службеници не ставаат печати за влез и за излез во пасошите на патниците со македонски пасош, туку на посебен лист што му се издава на патникот на граничните премини. Посебните листови се подигнуваат во канцеларијата за врски на Република Грција во Скопје и во конзулатот во Битола. Носителите на овој документ имаат обврска да го носат, не само при патување во Република Грција, туку и кога патуваат во Шенген зоната и исто така имат обврска да го чуваат една година по неговата последна употреба.

За патување во Обединетото Кралство и Ирска, држави членки на Европската Унија, но кои не се дел од шенгенската зона, за македонските државјани сè уште постои обврската за визи. Информации за условите за влез во овие две држави, граѓаните на Република Македонија може да добијат во конзуларните претставништва на Велика Британија и Ирска и на нивните веб-страници.

Државјаните на Република Македонија што поседуваат патна исправа која не е биометриска може да патуваат во шенгенската зона, но притоа треба да имаат обезбедено валидна шенген виза од конзуларните претставништва на државите од Шенген зоната во Република Македонија.

Покрај биометриска патна исправа, постојат и други услови за влез што важат за сите државјани на трети држави што патуваат во шенгенската зона, а со тоа и за државјаните на Република Македонија. Тие се поврзани со поседување доволно финансиски средства за времетрањето на престојот и за враќањето во Република Македонија, поседување докази и за целта и за условите на планираниот престој, потоа утврдување дека патниците не го надминале максималното времетраење на одобрените престој, дека патниците не се сметаат за закана за јавниот ред, јавното здравство или за внатрешната безбедност и дека не се лица за кои се доставени предупредувања за да се одбие нивниот влез во државата.

На државјаните на Република Македонија, при преминување на надворешните граници на шенгенската зона може да им бидат побарани некои од следниве документи:

- За деловни патувања односно настани поврзани со работа: покана од фирма или од орган за присуство на состаноци, конференции или на настани поврзани со трговија, индустрија или со работа, други документи со кои се утврдува постоење на трговски односи или односи поврзани со работењето, билети за саеми и за конгреси, доколку се посетуваат.

- За патување за потребите за учење или на други видови обука: потврда за запишување во наставна институција заради следење стручни или теоретски курсеви во рамките на основна и стручна обука, студентска легитимација или потврда за следење на курс.

- За патување за туристички или за приватни потреби: доказ/потврда за сместување (покана од домаќин, доколку се престојува кај домаќин или потврда од организација што обезбедува сместување или друг соодветен документ во кое е наведено предвиденото сместување), докази за маршрутата на патување (потврда за резервација на организираното патување или друг соодветен документ во кој се наведени предвидените планови за патувањето), докази за враќање (повратен билет).

- За патување на политички, научни, културни, спортски или за религиозни настани или од други причини: покани, билети, пријави или програми во кои, доколку е можно, е наведено името на организацијата што е домаќин и должината на престојот, или друга потврда во која се наведува целта на посетата.

- Доказ за поседување на доволно финансиски средства: преку готовина, патнички чекови, кредитни картички или изјава за спонзорство согласно со утврдените износи од страна на секоја од државите.

- Потврда за патничко здравствено осигурување за времетраење на патувањето.

Државјаните на Република Македонија може да бидат одбиени при влез во шенгенската зона доколку не ги исполнуваат условите за влез, за што имаат право да добијат образложена одлука во писмена форма, издадена од органот овластен според националното законодавство за одбивање влез. Засегнатиот државјанин на Република Македонија има право на жалба во врска со ваквата одлука, која не го одлага нејзиното извршување.¹³⁵

4. Заклучок

Шенгенскиот договор е договор помеѓу европските држави (изворни потписници: Белгија, Франција, Западна Германија, Луксембург и Холандија), склучен во 1985 година и проширен во 1990 година, кој овозможува напуштање на граничните контроли помеѓу државите потписнички. Шенгенските одредби се однесуваат на најголемиот дел од европските држави, односно на околу 400 милиони жители. Одредбите на договорот имплицираат заедничка политика за влез (инклузивно и политика за издавање на единствена шенген-виза), хармонизација на контролата на надворешните граници, координација преку агенцијата Фронтекс, прекугранична полициска и судска соработка. Договорот го добил своето име по гратчето Шенген во Луксембург. Чувар на договорот е Владата на Големото Војводство Луксембург.

Информацискиот систем на Шенген зоната инкорпорира два оперативни системи - Шенгенскиот информациски систем (SIS, а сега веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa Information System-VIS). Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица кои се државјани на трети држави на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на "непожелни" поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела. Елементарната цел на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската конвенција која, пак, има за цел да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност како и националната безбедност на државите членки. Оттука, целите на Шенгенскиот информативен систем се да им асистира на договорните страни со информации, како и обезбедување на јавна сигурност и ред без исклучок на сигурноста на државите. Тој е составен од

¹³⁵www.Justicia.mk преземено на 23.12.2015 година;

централниот информативен систем во Стразбур (SIS) и националните информативни системи во поединечни држави членки кои се потписнички на Шенгенската спогодба (N-SIS).

Согласно со одлуката на ЕУ за либерализација на визниот режим со Република Македонија, донесена на 19 декември 2009 година, на македонските државјани им се овозможува безвизен влез и престој до 90 дена, во период од 6 месеци во државите потписнички на Шенгенскиот договор.

За престој подолг од 90 дена потребно е државјаните на Република Македонија да аплицираат за долгорочна виза или за дозвола за престој.

Државјаните на Република Македонија добиваат печат за влез и излез од територијата на Грција на посебен лист, кој може да се подигне од: граничните премини со Грција, канцеларијата за врски на Грција во Скопје, конзулатот на Грција во Битола.

Посебниот лист треба да се понесе при патување во Грција и другите држави од Шенген зоната во период од една година по неговата последна употреба.

Глава 6

1. Студии на случај

1.1. Екстрадиција

Особено чувствителен дел на меѓународната соработка во кривичната материја, токму поради своите меѓународно-правни и политички аспекти е секако екстрадицијата односно процесот за екстрадиција. Тој има цел осомничениот сторител на кривични дела да го изведе пред националното судство на државата молител за што, пак, е неопходно негово физичко пренесување од замолената држава. Семантичката спротивност на екстрадицијата во странство е "притворање" од странство. Стандардниот термин е "екстрадиција", но се користат и термини како "предавање" или "трансфер", понекогаш поради означување независна разлика.¹³⁶

2. Општи предуслови за правна помош

2.1. Реципроцитет

Принципот на реципроцитет има важност само тогаш кога нема договорна основа, кога од државата молител се бара гаранција дека на замолената држава при идни замолници ќе ѝ се обезбеди, во најмала рака, еднаква поддршка за каква што и во моментот се моли. Неговата важност денес во голема мера се ограничува на полето на екстрадиција.¹³⁷

Генезата на овој принцип ја пронаоѓаме во концепцијата на екстрадицијата како инструмент подреден на политички цели што се користи доколку се задоволува старото правило на меѓународното право "Do ut des". Во неговата заднина стои идејата на државниот суверенитет и национална гордост и достоинство. Со него се потврдува принципот на еднаквите права и обврски на државите и се отстранува можноста за субординација на малите во однос на големите држави.¹³⁸

¹³⁶ Д-р Томас Хакнер, Волфганг, Шомбург, д-р Ото Лагодни, Норберт Волф „Меѓународна правна помош во кривичната материја“, 2003 година, стр. 38

¹³⁷ Д-р Томас Хакнер, Волфганг, Шомбург, д-р Ото Лагодни, Норберт Волф „Меѓународна правна помош во кривичната материја“, 2003 година, стр. 17

¹³⁸Симич – Јекич, Екстрадиција во југословенското право, Правен живот, 1983/10 стр. 1069

На крајот не се ретки и оние што во реципроцитетот гледаат гаранција за правната сигурност и еднаквост на третманот на одделните случаи на предавање.¹³⁹

2.2. Заемна казнивост и кривично гонење (двојна инкриминација)

Според принципот на двојната инкриминација (реципроцитет на инкриминациите), предавањето на извршителот на казнивото дело претполага делото да е предвидено како такво и во законодавството на замолената држава и во законодавството на државата што поднела барање за екстрадиција. Иако е тесно поврзан со принципот на реципроцитет, овој принцип има своја посебна смисла и значење. Имено, во случаите кога барањето за реципроцитет е ригидно поставено, сосема е разбирливо дека до екстрадиција може да дојде само под услов на двојна инкриминација, зашто тоа барање би било практично неосвојливо. Наспроти тоа, напуштањето на условот на реципроцитет не води кон напуштање на принципот на двојна инкриминација зашто зад последниов не стои некоја државно-политичка основа (суверенитет и сл.), туку првенствено криминално-политички постулати. Така, за замолената држава би претставувало несовладлив проблем поврзувањето на дозволата за екстрадиција на дело што не е казниво во нејзиното законодавство со основните принципи на тоа законодавство.¹⁴⁰

2.3. Принцип на "специјалност"

Принципот на специјалност ја ограничува моќта на располагање на државата молител со кривичното дело што е основа на одобрувањето правна помош. Од систематски аспект станува збор за условност на одобрената правна помош што произлегува или веќе од посебните одредби на меѓународно-правните конвенции или од ограничување на одобрувањето.

Традиционално особено големо е значењето на принципот за "специјалност" при процесот на екстрадиција. Притоа треба да се гарантира дека екстрадираната личност во државата молител кривично ќе се гони единствено поради кривичното дело за коешто е одобрена екстрадиција. Други кривични дела кои се извршени пред предавањето на екстрадираното лице не треба да се предмет на судска постапка на органите за кривично гонење и на

¹³⁹Oehler, les problemes actuels de L, extradition, RIDP 1968/3-4, стр.397

¹⁴⁰Vouyoucas op cit, стр.589

извршните органи на замолената држава. Исто така, при процесот на трансфер, принципот на "специјалност" служи за да го заштити екстрадираното лице од кривично гонење, осудување или извршување поврзано со постари кривични дела кои не се основата на која се потпира замолницата. При преостанатата правна помош условот за специјалност конечно треба да гарантира дека доделената поддршка ќе се користи единствено за замолената и одобрената намера. Условот на специјалност се однесува на кривичното дело за кое е одобрена правната помош.

3. Договори за екстрадиција и Европскиот налог за апсење

Многу држави инсистираат на реципроцитет и бараат меѓународен договор за екстрадиција. Освен бројни билатерални договори, основната мултилатерална спогодба во Европа е Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година и нејзините додатни протоколи, усвоени од Советот на Европа, што претставува традиционална шема. Европската Унија има постапено на ист начин и усвои две конвенции во 1995 и во 1996 година, кои овозможуваа поедноставени постапки и намалени основи за одбивање, но не се нашироко ратификувани.¹⁴¹

Сепак меѓу државите членки на Европската Унија, Европскиот налог за апсење ја има заменето традиционалната шема за екстрадиција и има воведено систем каде што налог во една држава ќе биде признаен и спроведен (апсење и предавање) во сите други држави членки. Градејќи врз принципот на заедничко признавање на судски одлуки, Европскиот налог за апсење ограничува многу традиционални основи за одбивање. Ова предизвика амандмани на домашните закони, или преку посебно законодавство (на пример Шведска) или амандмани на постојаното законодавство за екстрадиција (Обединетото Кралство), но, во врска со држави кои не се во ЕУ, екстрадицијата сè уште важи во согласност со мултилатерални или билатерални договори и домашното законодавство за екстрадиција.

¹⁴¹ Конвенција за поедноставени екстрадициони процедури, од 1995 година (78, 30.3.1995, 12 стр.) и Конвенцијата во однос на екстрадицијата која се одвива помеѓу држави членки на Европската Унија, од 1996 година (313, 13.10.1996, 12 стр.)

3.1. Процедури за екстрадиција

Процедурите за екстрадиција ги следат правото и процедурите на државата од која се бара и применливите договори за екстрадиција. Традиционално, државата барател го бара апсењето и екстрадицијата, или по привременото апсење да следи по одредено време барање за предавање на обвинетото или осуденото лице. Државата од која се бара започнува постапки за да го исполни барањето. Во повеќето држави, и извршната и судската власт играат улога во постапките. Судот ги разгледува формалните барања и самото предавање е извршна одлука. Европскиот налог за апсење, од друга страна, треба да се признае и да се спроведува како таков во другите држави членки со минимални формалности. Оваа шема е, исто така, пример за општ тренд кон првенствено судски процес.

Врамувањето на процедурите зависи од ставот за процесот на екстрадиција како таков. Традиционално се гледа ексклузивно како договор меѓу суверени држави, кои ќе ги проверат формалните барања и ќе ги заштитат фундаменталните права и чесноста. Индивидуата ќе игра незначајна улога само на предмет на постапките. Спротивниот став инспириран од развојот на човекоите права е тоа дека процесот доделува права кои бегалецот може да ги искористи индивидуално. Затоа, постапките можат да бидат помалку или повеќе екстензивни и долги во различни држави. Во држави со општо право, принципот на „Хабеас корпус“ важи и за екстрадиција и понудува додатна основа да се оспори странско барање. Врзано за ова, овие држави, исто така, бараат доказите за гонење на бегалецот да го оправдуваат судењето за кое се бара екстрадиција. Потребни се потпорни докази и се прави *prima facie* тест. Иако Обединетото Кралство има направено исклучоци од овој услов во последните години - *vis a vis* државите членки на ЕУ и одредени други држави, инклузивно и САД, тој сè уште важи во многу други јурисдикции од општото право.

Во многу јурисдикции од општото право, судовите долго време применуваа правило на неиспитување во врска со добрата волја и мотив зад барањата за екстрадиција или стандардите на кривичната правда на државата барател. Таквите разгледување на правдата и меѓународните односи наместо тоа формираат дел од извршната одлука дали да се екстрадира. Последицата

е тоа што бегалецот не мора да донесе докази во врска со дискриминација или со други можни кршења на човековите права и практиката беше критикувана. Но правилото не е без исклучоци и примената значително варира меѓу различни јурисдикции. Во Обединетото Кралство и во Ирска, Европскиот налог за апсење предизвика задолжителни судски разгледувања на прашања за човековите права. Исто така, во јурисдикциите од граѓанско право, претпоставката е дека барањето за екстрадиција се прави врз основа на верба, но судовите често прифаќаат спорења од страна на бегалецот за кршење на човековите права.

3.2. Престапи подложни и неподложни на екстрадиција

Екстрадицијата нормално е ограничена на сериозни престапи, често поврзани со минимално ниво на казна,¹⁴² што би можело да го поедностави, но не да го отстрани условот за двоен криминалитет. Меѓународните и транснационалните кривични дела се редовно подложни на екстрадиција, без разлика дали важи општ услов или *out dedere out judicare*¹⁴³ - принципот на одредена спогодба.

Освен тоа, одредени класи на престапи обично се исклучени од екстрадиција. Повеќето договори, и со тоа домашното законодавство, велат, како главно правило, дека престапите од политичка природа се неподложни на екстрадиција. Државата од која се бара избегнува да се вмеша во странски конфликти и го зачувува правото да додели политички азил. Што би претставувало "политички престап" не е меѓународно дефинирано, што остава простор за значителна дискреција. Во минатото политичко мотивирано насилство беше понекогаш сметано за "политички престап" и со тоа екстрадицијата беше одбиена, но денес бројни договори за тероризам експлицитно наведуваа дека престапите нема да се сметаат за политички престапи со цел екстрадиција. Конвенцијата за геноцид од 1948 година, исто

¹⁴² Наместо тоа, некои држави, како на пример Велика Британија и Соединетите Американски Држави, упатуваат на коректен список на престапи, притоа оставајќи ги на страна амандманите кои содржат побарувања кои постојано се повторуваат.

¹⁴³ "Да се екстрадира или прогонува" се однесува на законска обврска на државите во меѓународното јавно право да ги гони лицата кои извршиле сериозни меѓународни злосторства каде што ниту една држава не бара екстрадиција или пак да изврши екстрадиција на конкретна држава барател. Обврската произлегува без оглед на екстратериторијалната природа на кривичното дело и без оглед на фактот дека сторителот и жртвата може да поседуваат туѓо државјанство.

така има таква клауза и во Европа Додатниот протокол од 1975 година на Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година, разјаснува дека геноцидот и одредени воени злосторства нема да спречат екстрадиција со тоа што се политички престапи. Европскиот налог за апсење важи за престапи со одредена тежина вклучувајќи ги и престапите под статутот на МКС и не вклучува исклучок за политички престап.

Уште една, често исклучена група престапи е воени престапи. Овие се престапи според военото право, но не обичното кривично право, и не треба да ја попречуваат екстрадицијата за меѓународни кривични дела како што се воени злосторства. Фискалните престапи, исто така, се традиционално изземени од екстрадиција.

3.3. Неекстрадирање на државјани

Многу држави, примарно јурисдикции од граѓанското право забрануваат екстрадиција на нивните државјани; принципот е заснован на историска должност на државата за да ги заштити своите граѓани, сувереност и недоверба во странски правни системи и често е заштитен со устав. Како контратежа, многу од овие држави дозволуваат екстензивна кривична јурисдикција врз престапи извршени во странство. Ова, пак, може да ја спречи екстрадицијата ако државјанинот е во трета држава и таа држава, исто така ја зема предвид применетата теорија на јурисдикција кога се одредува условот на двоен криминалитет и зазема рестриктивен став за јурисдикцијата, што е често случајот во држави од општото право. Ова беше клучно прашање во случајот „Пиноче“ во Обединетото Кралство каде што домот на Лордови ја прифати јурисдикцијата на државата барател (Шпанија) само од датумот кога Обединетото Кралство ја имаше имплементирано Конвенцијата за тортура од 1984 година (и со тоа ја прифати територијалната јурисдикција).

Во рамките на ЕУ беа направени напори да се ослободат од државјанството како основа за одбивање. Европскиот налог за апсење е пример, но државата од која се бара сè уште задржува право да одбие барање ако избере самата да користи јурисдикција или може да го бара враќањето на бегалецот за отслужување на каква било наредба или казна за задржување.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Пасус 69 член 4 (6) и 5 (3) од "Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење".

Слично на тоа, Конвенцијата во Палермо од 2000 година го признава условот дека еден екстрадиран државјанин на државата од која се бара треба да се врати за отслужување на каква било наметната казна.

4. Смртна казна, доживотен затвор и други основи од полето на човековите права

Многу држави кои ја забраниле смртната казна домашно исто така забрануваат екстрадиција кога бегалецот може да се соочи со смртната казна, освен ако државата барател реши да не ја наметне казната во тој одреден случај или барем да не ја спроведе. Ова е во чекор со обврските во одредени спогодби за човекови права и *Соеринг* принципот дека една држава е обврзана со нејзините обврски според човековите права во поглед на екстрадицијата. Одредени меѓународни спогодби исто така го одразуваат овој услов за екстрадиција.¹⁴⁵ Но, казната како таква не е забранета под општото меѓународно право и со тоа *Соеринг* случајот му пристапи на прашањето како дел од забраната за мачење или нехуман или деградирачки третман или казнување.¹⁴⁶ Во конвенцијата за мачење од 1984 година исто така стои дека екстрадицијата не е дозволена во држава каде што бегалецот би бил во опасност од мачење. Нехуманиот и деградирачки третман или казнување е понејасен и со тоа потешок концепт. Иако случајот *Соеринг* најде дека "феноменот на осудени на смрт" потпаѓа под забраната, Комисијата за човекови права на Обединетите нации не го дели тој став и наместо тоа ги нападна методите за погубување.¹⁴⁷

Доживотниот затвор, исто така, е проблематичен концепт во одредени држави, и дури противуставен, и постојат регионални примери каде што доживотниот затвор спречува екстрадиција.¹⁴⁸

Едно од решенијата, како што беше предложено од Европскиот налог за апсење, е да им се дозволи на државите да го направат предавањето условно

¹⁴⁵ На пример член 11 од "Европската конвенција за екстрадиција", од 1957 година.

¹⁴⁶ Член 3 од ЕКЧП. Исто така и кај Оцалан против Турција (2005) ЕКЧП 282, пар.162-75 (како и разгледувањата под член 2 од ЕКЧП кои се однесуваат на нефер иследувањата на смртната казна).

¹⁴⁷ Случаите НГ против Канада, 5.11.1993 година и Кундлер против Канада, 11.11.1993 година, како и случаите Тајрер проти Велика Британија 1978 ЕКЧП 2.25.4.1978, Ирска против Велика Британија ЕКЧП 18.01.1978 и Боудела против Босна и Херцеговина. Советот за човекови права за Босна и Херцеговина 11.10.2002.

¹⁴⁸ На пример, член 9 од "Интерамериканската конвенција за екстрадиција" од 1981 година.

за државата која го издава, а условот да биде ревизија на доживотните казни.¹⁴⁹

Една честа клауза во меѓународните договори, инспирирана од принципот на non refoulement, спречува екстрадиција онаму каде што постојат значителни основи за верување дека постои дискриминаторна цел зад гонењето или казната во државата барател.¹⁵⁰

Модел-спогодбата на Обединетите нации од 1990 година ја проширува оваа забрана до случаи каде што бегалецот не ги добива минималните гаранции во кривичните постапки според МСГПП.¹⁵¹ Но без какви било квалификации овој услов би бил тежок за применување и сериозно би ја забавил соработката. Европскиот суд за човекови права, почнувајќи со *Соеринг* одлуката, наместо тоа, бара отсечно одбивање на фер судење. Освен тоа, потенцијалните идни престапи се потешки за утврдување отколку веќе претрпените прекршоци. Иако одбивање екстрадиција врз основа на пресуда in absentia, која не може да биде обжалена, веќе има поддршка во некои договори за екстрадиција¹⁵² и е во согласност со прецедентното право на Европскиот суд за човекови права.¹⁵³ Постоеше неволност да се заклучи ризик за прекршоци. Сепак во последно време сè повеќе национални судови во Европа разгледуваат обвинувања дека екстрадицијата ќе резултира со сериозно кршење на човековите права, барем кога бегалецот може да го поддржи тврдењето. Самиот факт дека државата барател е исто така членка на ЕСЧП, не е доволно само по себе да се исклучат потенцијалните прекршоци.¹⁵⁴ Одбивање екстрадиција веројатно би било во согласност со правото на одбивање соработка врз основа на *ordre public*.

¹⁴⁹ Член 5.2 од "Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење".

¹⁵⁰ На пример Член 11 од "Европската конвенција за екстрадиција", од 1957 година. Член 9 од "Конвенцијата за заложници" од 1979 година. Член 4 (5) од "Интерамериканската конвенција за екстрадиција" од 1981 година и "Нацрт-планот" на Комонвелтот за предавање на одбегнати престапници.

¹⁵¹ Член 3 (f) од Договорниот модел...

¹⁵² На пример член 3 од "Вториот дополнителен протокол", од 1978 година на "Европската конвенција за екстрадиција" од 1957 година, Уставното предавање поместено во, и гарантирано со член 5 (12) од "Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење".

¹⁵³ На пример *Стичков против Бугарија* ЕСЧП 24.06.2005 пар. 5.3-8.

¹⁵⁴ Венеман - "Европскиот налог за апсење", стр. 117-119.

Во практиката, убедувањето од страна на државата барател често ја прави екстрадицијата можна и покрај загриженоста за човековите права - гаранции за неприменување или неспроведување на смртната казна, гаранции против мачење, право на ново судење итн. Затоа мора да се направи темелна процена во секој од случаите за тоа дали тие нудат доволна заштита и условната екстрадиција не е секогаш решение.¹⁵⁵

4.1. Реекстрадиција

За да се набљудуваат сите услови за екстрадиција, и често како дел од правилото за специјалност, државата барател во принцип нема дозвола да го реекстрадира бегалецот од трета држава без согласност од државата од која се бара. Ова стои, на пример, во Европската конвенција за екстрадиција од 1957 година за реекстрадиција за престапи извршени пред предавањето на државата барател. Но, Европскиот налог за апсење дозволува реекстрадиција до друга држава на ЕУ без согласност во одредени случаи и исто така вели дека е можно општо изземање од преостанатите услови за согласност, но реекстрадиција во трета држава секогаш ќе бара согласност.¹⁵⁶ Во практиката ова значи дека третата држава која бара реекстрадиција ќе мора да ги исполни условите во првичната држава барател, како и државата од која се бара. Сепак, постојат примери каде што условите за реекстрадиција биле ефективно заобиколени со тоа што наместо екстрадиција, бегалецот бил депортиран по закон за имиграција.¹⁵⁷

4.2. Грабнување, предавање или истерување

Кога нема договори за екстрадиција, или тие не можат да се применат (на пример исклучок за политички престапи) или се гледаат како неефективни, одредени држави ќе прибегнат кон други мерки за да го приведат бегалецот - грабнување или "нерегуларно предавање". Ова може да се стори во одреден случај, како што беше случајот Ајхман, или дури како државна политика за одредени случаи како што е антитерористичката програма за предавање. Таквите активности можат, но не мораат, да го кршат меѓународното право, во зависност од тоа дали територијалната сувереност на друга држава и

¹⁵⁵ Дугард и Ван Ден Вингерт (Помирување на екстрадицијата) 206-8.

¹⁵⁶ Член 28 од "Рамковната одлука за Европскиот налог за апсење". Исто така и член 12 од "Конвенцијата за екстрадиција на ОН" од 1996 година, кој го отстрани побарувањето на согласност помеѓу државите членки на ЕУ, но никогаш не е стапнато во сила.

¹⁵⁷ Пример случајот Бозано против Франција ЕСЧП 18.12.1986

човековите права на засегнатата индивидуа се почитуваат или не. Додатно на тоа, меѓународното хуманитарно право исто така може да се повика во случај на "вооружен конфликт".

Во согласност со максимата „*Male captus bene detentus*“, националните судови долго време беа подготвени да судат обвинети лица, без разлика на тоа како дошле под јурисдикцијата на судот, дури и ако апсењето и предавањето на лицето било незаконско под националното или меѓународното право. Затоа, во случајот Ајхман, окружниот суд на Ерусалим не виде никаква пречка да го суди обвинетиот, иако тој беше грабнат од Аргентина без согласнота на државата, од страна на израелски агенти. Иако овој принцип сè уште важи во одредени држави, особено во САД, тој се заменува во други држави со таканаречена доктрина на злоупотреба на процес.¹⁵⁸ Првично основана од страна на Домот на Лордови, доктрината беше применува од судови *inter alia*, во Обединетото Кралство, Нов Зеланд, Австралија, Јужна Африка и во Зимбабве. Но, прецедентното право е непостојано и различни фактори имаат влијаено врз одлуката дали да се одбие јурисдикција поради злоупотреба на процесот: инвалидност на службени лица од државата-форум, државјанството на обвинетиот, протести од повредената држава, можноста да се бара екстрадиција, третманот на обвинетиот и сериозноста на кривичните дела. Во продолжение беше аргументиран "Ајхман исклучок" за "универзално осудени престапи".

Државните власти понекогаш избираат да депортираат бегалец под законите за имиграција наместо да се справуваат со работата како екстрадиција. Ова е обично многу побрзо и предавањето е во повеќе случаи безусловно. Но како што има изјавено Уставниот суд на Јужна Африка, депортацијата и екстрадицијата играат различни улоги и првиот метод не смее, како во тој случај, да се користи незаконски и со ефект дека никаков потег не бил направен во врска со ненаметнувањето на смртната казна.¹⁵⁹ А за заштитата на човековите права, Европскиот суд за човекови права пресуди

¹⁵⁸ За преглед на државниот обичен закон, случајот Драган Николиќ, Суд. Сов II на МКТПЈ 9.10.2002 пар.79-93

¹⁵⁹ Мохамед и Далви против претседателот на Јужна Африка и шестмината други 2001 (1) SA 893, Уставен суд.

дека принципот *Соеринг*, исто така важи за депортација и за други форми за истерување.¹⁶⁰

Начинот на кој се апси и се предава бегалецот, исто така, може да го прекрши неговото или нејзиното право на слобода и безбедност под меѓународното право за човекови права. Сепак, важно е да се напомене дека инструментите, како што е ЕСЧП, не ја регулираат екстрадицијата или депортацијата како таква, ниту пак спречуваат соработка во кривични работи, сè додека не попречува какви било специфични права.¹⁶¹ Затоа, нетипичните мерки не се спротивни на овие инструменти - *per se* и законитоста на задржувањето мора да се процени наспроти националното право и целта за релевантната одредба на човекови права.¹⁶²

5. „Case study“

5.1. Полициска акција "Детонатор"

Со затворски казни кои се движат од една година и три месеци до доживотен затвор, Основниот суд Скопје 1 на 24 декември 2013 година ги прогласи за виновни сите петнаесетмина обвинети во овој предмет. Тие се осудени за: злосторничко здружување, обид за убиство, измама, лихварство, недозволено држење на оружје, непријавување и подготвување на кривично дело. Од нив, според обвинителството, шестмина се организатори, а останатите се припадници на злосторничка група којашто правела криминал во источна Македонија, од Кочани до Винаца. Апелациониот суд Скопје делумно ја потврди пресудата на Основниот суд Скопје 1, единствено преиначувајќи ја во делот за казните за обвинетите С.С., Ж.Ж., Г.Б., Д.А. и С.М.М. Со одлуката на Апелациониот суд, всушност на овие обвинети им беа намалени казните за шест месеци. Образложен на помалку од 30 страници, во обвинителниот акт што се води против обвинетите, сопственици на дискотеки, обезбедувачи и бизнисмени од Кочани, Винаца и Крива Паланка, се посочува дека обвинетите се занимавале со лихварство, измама и насилство спрема населението во Кочани и Винаца, за што беа и осудени. Освен овие дела, организаторите на групата беа осудени и под обвинение дека во три наврати се обиделе да го

¹⁶⁰ Пример, случајот Чahal против Велика Британија ЕСЧП 15.11.1996.

¹⁶¹ Случајот Очалан против Турција 12.05.2005 пар.83-90

¹⁶² Роберт Крајер, Хакан Фриман, Дерил Робинсон, Елизабет Вилмсхерст, "Вовед во Меѓународно кривично право и кривична процедура" 2007 год. стр 79-85

убијат Д.С., нивни сограѓанин. Во два наврати според обвинението тие поставиле експлозивни направи во возилото на сопругата на Д.С., а третиот пат првообвинетиот И. Г. со ловна пушка со возило го бркал оштетениот во центарот на Скопје.

Обвинителството потенцира дека тепачките и расправиите кулминирале до обид за убиство. Обвинителството неколкуте обиди за убиство ги објаснува на начин што претходеа расправи и тепачки меѓу оштетениот Д.С. и организираната група. Во обвинението стои дека обвинетите И.Г., С.П., С.С., Г. Б., Ж.Ж., С.М.М., Ј.М. и Т.Л. подолг временски период имале нарушени односи со оштетениот Д.С., кои ескалирале бидејќи според сведочењата на обвинетите Д.С. им ги запалил возилата. Според обвинителството ова било причина тие да се договараат да најдат лице кое за паричен надомест од 30.000 до 50.000 евра ќе го лиши од живот оштетениот. Понатаму во обвинението стои дека обвинетите давале пари на заем на луѓе кои се наоѓаат во тешка финансиска состојба и искористувајќи ја ситуацијата им наплаќале месечна камата од 15%. Оштетените лица поради големата камата секој месец ги плаќале 15% камата од долгот, но не можеле да го исплатат целиот долг кој обично изнесувал од 1000 до 5000 евра. На овој начин според наводите во обвинението, обвинетите секој месец прибавувале паричен надомест. Полициската акција „Детонатор“, што се одвиваше во неколку градови во источниот дел на Македонија, резултираше со 13 разрешени полициски началници и командири, заплени 1000 покер апарати и 14 лица зад решетки.¹⁶³

При спроведување на полициската акција на 03.04.2012 година во Кочани е извршен претрес во објект со деловни простории во кои се сместени апарати за игри на среќа лоциран на улица "Маршал Тито" ТЦ Блок Б, кој го управувал пријавениот С.М.М. Во објектот се пронајдени 38 апарати за игри на среќа - покер апарати, како и еден електронски рулет. Од страна на УЈП направен е записник и објектот е запечатен.¹⁶⁴

¹⁶³<http://www.akademik.mk/sudenje/detonator/> Преземено на ден 06.02.2016 година;

¹⁶⁴<http://tocka.com.mk/1/63808/akcija-detonator-vo-kriva-palanka-i-kocani-otkrieni-nad-200-aparati-za-kockanje> 07.02.2016 година;

С.М.М. успеа да им побегне на властите засолнувајќи се во Република Бугарија, при што подоцна пребегнува во Италија. Во 2013 година е уапсен во Италија од страна на италијанските полициски служби и е ставен во екстрадиционен притвор. Во август истата година Министерството за правда на Република Македонија ги испрати потребните документи за негова екстрадиција во Република Македонија. На 30.07.2014 година италијанската полиција го екстрадираше во Република Македонија 35-годишниот С.М.М.¹⁶⁵

5.2. Полициска акција „Панинска бура“

Л.Ј.Н. е еден од најопасните криминалци и екстремисти на Балканот, осудуван за убиства, терористички напади и киднапирања во Косово, Македонија и Србија.

Л.Ј.Н. е учесник во сите поголеми безбедносни инциденти кои се случија во Република Македонија по вооружениот конфликт во 2001 година, а воедно се верува дека Јакупи учествувал во истиот. Приказната започнува кога по расформирањето на ослободителната војска на Прешево, Бујановац и Медвеѓе, чиј припадник е Л.Ј.Н., побегнува во Македонија. Во 2004 година тој се појавува со групата на А.К., преземајќи ја контролата врз скопското село Кондово и заканувајќи се дека ќе го бомбардираат Скопје во времето на референдумот против новата територијална поделба на земјата. Во 2004 година исто така тој партиципирал во напад на полициска патрола во скопската населба Шуто Оризари, при што двајца полицајци се ранети.¹⁶⁶

Македонската полиција кон крајот на истата година го лоцира Л.Ј.Н. во Тетово, поточно во стан на булеварот „Илинденска“ кај студенти од Косово кои се школувале во еден од тетовските универзитети. При опсадата на станот загинава еден од неговите помагачи - студент од Прешево. Л.Ј.Н. побегнува и тоа ранет од стан во Тетово и покрај фактот што бил опколен од македонските полициски сили. Од 2004 година тој е на таканаречената црна листа на САД, а само една година подоцна и државите членки на Европската Унија го прогласија за персона нон грата.

¹⁶⁵<http://vesti.mk/read/news/2710209/921640/ekstradiran-makedonski-drzhavjanin-osuden-na-dozhivoten-zatvor-vo-sluchajot-detonator> 07.02.2016 година;

¹⁶⁶<http://vecer.mk/makedonija/vo-kosovo-e-uapsen-teroristot-lirim-jakupi-nacist> Преземено на ден 12.02.2016 година;

По бегството Л.Ј.Н. е уапсен и е ставен зад решетки во Косово. На 18 август 2007 година, командант Л.Ј.Н. инклузивно со уште седум затвореници побегнува од затворот Дубрава (каде што отслужувал 40 години затворска казна) откако почнале да пукаат кон стражарите, кои биле преокупирани одговарајќи на нападите од надворешната страна на оградата на тој затвор.¹⁶⁷

Л.Ј.Н. заедно со Р.Ш. пребегнува во Република Македонија. Тие заедно во околината на Тетово организираат паравоена униформирана екстремистичка група наводно блиска со Албанската национална армија и се стационираат во село Бродец. Операцијата „Планинска бура“ е името на големата полициска акција што ја спроведоа специјалните сили на македонското МВР, на 7 ноември 2007 година, во шарпланинското село Бродец над Тетово. Операцијата е спроведена за отстранување и разбивање на албанските терористичко-екстремистички криминални групи дојдени од Косово, кои се закануваа со рушење на мирот и стабилноста на Република Македонија. По неколкумесечни провокации на албанските терористички групи од Косово на подрачјето на тетовскиот регион, македонските специјални полициски сили ја спроведоа акцијата „Планинска бура“. Според полициските извори операцијата започнала со жестоки вооружени пресметки помеѓу македонските специјални сили и албанските екстремисти во селото Бродец во 4 часот изутрина. Жестоките вооружени престрелки траеле 10 часа, сè до 14 часот попладне кога екстремистичката криминална банда била целосно разбиена и уништена. Акцијата македонските сили ја спровеле со логистичка поддршка од три хеликоптери на АРМ и со повеќе оклопни возила. Терористите кои најпрвин се наоѓале над селото, исплашени од жестокиот напад на полицијата, се засолниле во повеќе селски куќи и селската џамија, а потоа еден дел низ шумата пребежал преку државната граница. Во акцијата се убиени 8 албански екстремисти, меѓу кои и соработникот на Л.Ј.Н., Р.Ш. (24 год.). Уапсени се 12 екстремисти и запленето е големо количество на огнено и тешко оружје (модерни противтенковски и противавионски проектили) кое според полициски извори било доволно за вооружување на 150 лица и за водење на повеќе

¹⁶⁷ <http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=53FA9FD84E2CA74589AF4BBB0B605E7E> Преземено на ден 12.02.2016 година;

месечни вооружени герилски борби. Л.Ј.Н. завршува ранет, но сепак успева да пребегне во Косово.¹⁶⁸

Во 2010 година македонската полиција кај Блаце и кај Свиларе пронајде големи количества на оружје и муниција, а во Свиларе во престрелка со полицијата загинава близок соработник на Л.Ј.Н., кој во 2004 година му помогнал да побегне во станот од Тетово. Кон средината на 2009 година истрага против Л.Ј.Н. покренуваат и српските власти, по сериите напади кај Бујановац и во Прешево, наведувајќи дека тој директно учествувал или праќал членови на својата група со минофрлачи да гаѓаат кон полицијата и да фрлаат бомби на станбена зграда во Прешево. Во два одвоени инцидента тогаш биле ранети 4 лица - два припадника на полицијата и една жена и дете од албанска националност.¹⁶⁹

Л.Ј.Н. е повторно уапсен на 05.09.2010 година од страна на косовската полиција во колаборација со Интерпол. По претходно добиени оперативни сознанија, тој е уапсен на улица "Бајрам Бахтари" во Приштина каде се најдени и автоматска пушка - калашников, две гранати и два пиштола, при што е сместен во 48-часовен полициски притвор. Македонските полициски сили и косовските полициски сили се во постојан контакт откако е спроведена полициската акција против Л.Ј.Н. Република Македонија има распишано активна потерница за Л.Ј.Н. уште во 2004 година за обид за убиство на полициски службеници при интервенцијата во Шуто Оризари и обидот за негово апсење во Тетово истата година. Екстрадицијата за озлогласениот криминалец по кого Република Македонија и Србија имаат распишано меѓународна потерница, а исто така треба да одговара и за сторени кривични дела во Косово, е формално невозможна. Од Министерството за правда на Република Македонија се пледира дека според процедурата лицето кое се бара по потерница мора да се лоцира, треба да стаса официјално известување од Интерпол, по што властите упатуваат барање за екстрадиција. Скопје и Приштина немаат потпишано договор за екстрадиција, но сепак постои

¹⁶⁸<http://vecer.mk/makedonija/site-volci-siti-nastrada-samo-shiti> Преземено на ден 12.02.2016 година;

¹⁶⁹<http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=53FA9FD84E2CA74589AF4BBB0B605E7E> Преземено на ден 12.02.2016 година;

можност Л.Ј.Н. да ѝ биде испорачан на Република Македонија врз основа на меѓународната конвенција затоа што помеѓу Република Македонија и Косово постоеле и други случаи за екстрадиција, па активностите се извршувале нормално. Покрај сè, Л.Ј.Н. не е испорачан ниту на Македонија ниту на Србија, туку тој останува во Косово да издржува казна затвор.¹⁷⁰

Во 2014 година Л.Ј.Н. е повторно уапсен во Косово веднаш по издржувањето на шестгодишната затворска казна, на излезот од затворот Дуброва, од страна на инспекторите на Еулекс. Исто така од страна на истражен судија е прифатено барањето на специјалниот обвинител на Еулекс да го задржи зад решетки бегалецот по кого Република Македонија трага 10 години. Судот во Скопје во два наврати му изрече пресуди во траење од по 15 години кои во меѓувреме достигнаа правосилност - едната за напад на полициска патрола во скопска Шутка, а втората за терористички активности во селото Бродец во 2007 година. Тој е уапсен по основа на распишана меѓународна потерница преку Интерпол. За неговото апсење веднаш е известена македонската полиција. Испораката на Л.Ј.Н. во Република Македонија покрај сè останува само теоретска, бидејќи тој се товари за кривични дела и во Косово. Во тој период Л.Ј.Н. се соочува со обвиненија во врска со бегството од затворот Дубрава во 2010 година и за тероризам, за кој е прогласен за виновен и се здобива со долгогодишни затворски казни. Во 2017 година Л.Ј.Н. се наоѓа во домашен притвор во Косово.¹⁷¹

5.3. Случај ПМФ и Македонски пошти

По А.Д. беа распишани неколку меѓународни и поголем број национални потерници за бројни тешки кривични дела извршени во Република Македонија.

Во мај 2010 година е осуден на казна доживотен затвор за напад врз патролата на припадниците на мобилната "Алфа" единица кај Природно-математичкиот факултет во Скопје во ноември 2008 година, во кој беше убиен полицаецот А. А., а двајца негови колеги, кои за влакно ја избегнаа смртта, останаа тешки инвалиди.

¹⁷⁰<http://vecer.mk/ekstradicijata-na-lirim-jakupi-nacist-neizvesna> Преземено на ден 14.02.2016 година;

¹⁷¹<http://vecer.mk/makedonija/vo-kosovo-e-uapsen-teroristot-lirim-jakupi-nacist> Преземено на ден 14.02.2016 година;

На казна затвор во времетраење од 15 години е осуден и за разбојништвото извршено врз комбето на "Македонски пошти" во скопската населба Чаир, кога беа украдени 900 000 евра. Д.А. беше осомничен за уште едно разбојништво во Скопје, во кое беа украдени над 4 милиони денари и за грабеж во тетовска златарница, од каде што беше однесено злато вредно стотина илјади евра.

Со пресуда на Основниот суд Скопје од 13 октомври 2005 година е казнет со затвор од 1 година и 4 месеци и условно за 5 години за сторено кривично дело тешка кражба. Истиот суд со пресуда од 25 септември 2007 година го казни со затвор од 1 година и 6 месеци и условно за 3 години за сторено кривично дело тешка кражба. Една година подоцна на 3 јануари 2008, повторно е казнет со затвор од 1 година за сторено кривично дело тешка кражба. Во октомври 2010 година добива уште една затворска казна од 2 години за сторено кривично дело тешка кражба.¹⁷²

А.Д. е уапсен летото 2012 година во Урошевац на Косово, откако косовската полиција во станот каде што престојувал најде огромен арсенал оружје, односно автоматски пушки, пиштоли, снајпер, панцири, рачни гранати и униформи, разни документи, но и големо количество злато за кое се претпоставува дека потекнува од вооружените грабежи во Скопје и во Тетово.¹⁷³

На 26 јануари 2015 година А.Д. е екстрадиран од Косово по 2 години процедури за екстрадиција, односно од косовскиот затвор Дубрава во Република Македонија. „Тигрите“ (специјална полициска единица) го пречекаа на граничниот премин Блаце, со највисоки безбедносни мерки е спроведен во штипскиот затвор каде ќе ја издржува доживотната казна затвор. Ваква одлука донела Управата за извршување санкции сметајќи дека за бруталниот убиец најбезбедно е да лежи робија во Штип.

Постојат сериозни индикации дека А.Д. бил инволвиран и во други тешки кривични дела извршени на територијата на Република Македонија, за кои не

¹⁷²<http://kajgana.com/drpljanin-vo-shtip-kje-gi-izdrzhuva-zatvorskite-kazni-za-ubistvo-i-krazhbi-video>
Преземено на ден 04.03.2016 година;

¹⁷³<http://tocka.com.mk/1/71487/na-kosovo-uapsen-almir-drpljanin-ubiecot-na-policaecot-kaj-pmf>
Преземено на ден 04.03.2016 година;

му е поднесена кривична пријава. Со оглед на фактот дека голем дел од нив не застаруваат, по неговата екстрадиција А.Д. ќе биде предмет на дополнителна истрага.¹⁷⁴

6. Заклучок

Екстрадицијата претставува форма на меѓународната соработка во сузбивањето на криминалот, што се состои во предавање, под одредени услови и постапки, на сторителот на казниво дело од една на друга држава поради казнено гонење или извршување на казнената санкција што таму му е изречена.

Основните принципи на екстрадицијата, како што се: реципроцитет, специјалитет, двојна инкриминација и др. претставуваат услови и правила што се општоприфатени или имаат доминантно значење во националната и во меѓународната регулатива на екстрадицијата. Степенот на нивната универзалност е различен: некои се прифатени како стриктни правила, други имаат значење на препорачливи општи услови, додека трети се својствени само за одделни национални законодавства. Во современото екстрадиционо право тие имаат, сè уште во голема мера, прагматички карактер.

Република Македонија има етаблирано екстрадициона практика. Но земајќи ја во обзир комплексната природа на меѓународните односи инклузивно со различните национални законодавства не секогаш може да се операционализира екстрадициона постапка. Како пречка може да се појават многу фактори, како на пример непостоењето на договор за екстрадиција, неисполнување на основните принципи или, пак, применувањето на територијалниот принцип (случајот со Л.Ј.Н.), при што Косово, повикувајќи се на истиот, добива првенство кривичниот процес итн. Сепак екстрадицијата претставува моќна алатка во борбата против криминалот оневозможувајќи им на криминалците засолниште во други држави.

¹⁷⁴<http://vesti.mk/read/news/4430325/1671194/almir-drpljanin-po-dve-godini-procedura-za-ekstradicija-konechno-vo-zatvor-vo-makedonija>
Преземено на ден 04.03.2016;

Глава 7

Заклучок и предлози

Инклинацијата на криминалците да ја преминуваат државната граница и да се инволвираат во транснационалниот криминал секако не е нов феномен, тоа е веројатно исто толку старо колку и самите граници. Границите се етаблирани со цел да се разграничат надлежностите од страна на секоја држава. Преминувањето на државните граници често им обезбедува на криминалците да ги ублажат или да ги избегнат последиците од своите илегални дејствија. Криминалците за да се спасат од органите на прогон често пребегнуваат и се засолнуваат во други држави.

Сепак и покрај својата историја, постојат силни докази дека транснационалниот криминал денес е сè повеќе распространет и претставува сериозна закана од кога и да било досега, но и сериозен предизвик за државите во борбата за негово сузбивање. Овде на сцена настапува меѓународната полициската соработка како круцијална алатка на земјите против транснационалниот криминал.

Клучни елементи на меѓувладината соработка се: билатералност, законитост, ефикасност и конзистентност коишто придонесуваат во конкретниот случај за успешна меѓународна полициска соработка.

Сепак неопходно е надминувања на разликите, компромиси, меѓународни стратегии, потиснување на непријателствата и ривалствата помеѓу државите, како и поинтензивен билатерален или мултилатерален пристап и комуникација на политичарите кон градењето на ефективна меѓународна полициска соработка, и да се потенцира важноста и потребата од истата.

Во процесот на истражувањето и анализата, Република Македонија активно соработува со Европол и Интерпол.

Еден од главните приоритети во контекст на процесот на пристапување на Република Македонија во ЕУ, содржан и во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, беше склучување на договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и Европол. Договорот е

потпишан по пат на размена на писма на 20.09.2011 година, и истиот е ратификуван од Собранието на Република Македонија на 05.12.2011 година и објавен е во Службен весник на Република Македонија, број 172/11 од 14.12.2011. Целта на овој договор е зајакнување на оперативната и стратешката соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, преку трансфер на оперативни информации кои сочинуваат лични податоци.

Со овој договор, всушност, се уредува и проширува соработката помеѓу Република Македонија и Европол, со цел поддршка на државите членки на Европската Унија и Република Македонија во борбата против сериозните форми на меѓународен криминал.¹⁷⁵

Соработката што се етаблира со овој договор се однесува на сите области на криминал во рамките на мандатот на ЕВРОПОЛ,¹⁷⁶ инволвирајќи ги и поврзаните кривични дела.¹⁷⁷

Имплементацијата на Договорот од страна на надлежните органи во Република Македонија е во координација на Одделението за ЕВРОПОЛ како назначена контакт точка за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и националните органи.

Имплементацијата опфаќа и обврска за назначување на офицер за врска на Република Македонија во седиштето на Европол во Хаг, Холандија. Потпишувањето на оперативниот договор овозможува поефикасна оперативна соработка и директно учество на Република Македонија во аналитичките

¹⁷⁵ Член 2 од Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, во понатамошниот текст – Договор за соработка помеѓу Европол и Македонија.

¹⁷⁶ Незаконска трговија со дрога, нелегални активности поврзани со перење на пари, криминал поврзан со нуклеарни и радиоактивни супстанции, нелегален шверц на имигранти, трговија со луѓе, криминал поврзан со моторни возила, убиство, тешка телесна повреда, недозволена трговија со човечки органи и ткива, киднапирање, илегално задржување/држење и земање заложници, расизам и ксенофобија, организиран грабеж, недозволена трговија на културни добра, вклучено антиквитети и уметнички дела, измама и фалсификување, рекетирање и изнуда, фалсификување и пиратерија на производи, фалсификување на административни документи и нивна трговија, фалсификување на пари и средства за плаќање, компјутерски криминал, корупција, недозволена трговија со оружје, муниција и експлозиви, недозволена трговија со загрозувани животински видови, недозволена трговија со загрозувани растителни видови и сорти, еколошки криминал, недозволена трговија со хормонски супстанции и други поттикнувачи на раст;

¹⁷⁷ Поврзани кривични дела се кривични дела извршени со цел набавка на средства за извршување на криминалните дејствија, кривични дела извршени со цел олеснување или извршување на такви дејствија и кривични дела заради осигурување неказнивост на такви дејствија – член 3 став 2 од Договор за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Македонија;

работни досиеја на ЕВРОПОЛ. Како што веќе наведовме, тоа се бази на податоци за конкретни криминални области, наменети за пообемно собирање на податоци за криминални дејствија кои се под надлежност на ЕВРОПОЛ со цел за нивна анализа и проверка.

Исто така значајно од аспект на соработката помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ е Меморандумот за разбирање за воспоставување на безбедна комуникациска врска и Билатералниот договор меѓу РМ и ЕВРОПОЛ за поврзување на компјутерски мрежи што зависи од решавање на различните позиции во однос на државното име на нашата држава.

Соработката на безбедносните служби на Република Македонија во периодот од Втората светска војна до денот на осамостојувањето на земјата (08.09.1991 година) се одвивала во рамките на тогашната СФРЈ преку НЦБ Интерпол - Белград. Повеќето источноевропски (во тоа време социјалистички) држави во периодот на Студената војна го прекинале своето членство во Интерпол. Во тоа време од земјите со социјалистичко уредување само Југославија и Романија останале членки на Интерпол. Република Македонија има едногодишен вакуум во соработка со Интерпол, и тоа во периодот од нејзиното осамостојување (од септември 1991 год.) до септември 1992 година, кога на 62 Генерално собрание во Аруба - Аруба станува рамноправна членка на Интерпол. Со приемот на Република Македонија во Интерпол започнува и фазата на организирање национален сервис за соработка со Интерпол. До 1995 година меѓународната размена на информации се реализира преку тогашниот Инспекторат за потраги што спаѓал во склопот на Управата за криминалистичка полиција.

Во 1995 година во рамките на Секторот за општ криминалитет при Службата на криминалистичка полиција се формира Одделение за потраги и соработка со Интерпол. Во рамките на Одделението за прв пат е систематизирано и работно место офицер за врски со Интерпол. Праксата демонстрирала дека сведувањето на делокругот на активностите од областа на меѓународната криминалистичка соработка само во рамките на Секторот за општ криминалитет (доколку се земе во обзир дека со Интерпол се разменуваат информации и за недозволена трговија со дрога, економски

криминалитет и др.) е претесно. Затоа тогашното Одделение за потраги и за соработка со Интерпол, во почетокот на 1999 година, со натамошната реорганизација на МВР прераснало во самостојна Управа за Интерпол, која продолжила да функционира во рамките на службата за криминалистичка полиција при МВР. Со ваквиот реформски потфат се отвориле поволни услови за работа на НЦБ Интерпол - Скопје во вистинска смисла на зборот. Така, тогаш за прв пат во работењето на Интерпол - Скопје е етаблиран линискиот принцип на криминалистичко работење; востановен е административен дел за следење на работењето и за водење на евиденции од делокругот на меѓународната полициска соработка; создавање на централна картотека за работењето на Управата и др. Република Македонија во тој поглед перманентно се труди да се модернизира следејќи ги новите предизвици.

Значителна улога во сузбивањето на транснационалниот криминал зазема и Шенгенскиот информативен систем.

Информацискиот систем на Шенген зоната инкорпорира два оперативни системи - Шенгенскиот информациски систем (SIS, а сега веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa Information System - VIS). Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица кои се државјани на трети држави на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на "непожелни" поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела. Елементарната цел на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската конвенција која, пак, има за цел да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност како и националната безбедност на државите членки. Оттука, целите на Шенгенскиот информативен систем се да им асистира на договорните страни со информации како и обезбедување на јавна сигурност и ред без исклучок на сигурноста на државите. Тој е составен од централниот информативен систем во Стразбур (SIS) и националните информативни системи во поединечни држави членки кои се потписнички на Шенгенската спогодба (N-SIS).

Согласно со одлуката на ЕУ за либерализација на визниот режим со Република Македонија, донесена на 19 декември 2009 година, на македонските

државјани им се овозможува безвизен влез и престој до 90 дена, во период од 6 месеци во државите потписнички на Шенгенскиот договор.

За престој подолг од 90 дена потребно е државјаните на Република Македонија да аплицираат за долгорочна виза или за дозвола за престој.

Државјаните на Република Македонија добиваат печат за влез и излез од територијата на Грција на посебен лист, кој може да се подигне од: граничните премини со Грција, канцеларијата за врски на Грција во Скопје, конзулатот на Грција во Битола.

Екстрадицијата претставува круцијална алатка при меѓународната соработка на државите.

Екстрадицијата е форма на меѓународната соработка во сузбивањето на криминалот што се состои во предавање, под одредени услови и постапки, на сторителот на казниво дело од една на друга држава поради казнено гонење или извршување на казнената санкција што таму му е изречена. Република Македонија има етаблирано екстрадициска практика. Но земајќи ја предвид комплексната природа на меѓународните односи, инклузивно со различните национални законодавства, не секогаш може да се операционализира екстрадициска постапка. Како пречка може да се појават многу фактори, како на пример непостоењето на договор за екстрадиција, неисполнување на основните принципи – пример, применувањето на територијалниот принцип (случајот со Л.Ј.Н.), при што Косово, повикувајќи се на истиот, добива првенство кривичниот процес итн. Сепак екстрадицијата останува моќна алатка во борбата против криминалот, оневозможувајќи им на криминалците засолниште во други држави.

Предлози

При обработката на магистерскиот труд се испостави заклучок дека Република Македонија има етаблирано меѓународна полициска практика, особено со ЕВРОПОЛ и ИНТЕРПОЛ, како и со други држави. Покрај овој заклучок се појавија и констатации во врска со пречките кои влијаат врз меѓународните полициски соработки на Република Македонија. Земајќи ги во обзир податоците од доставените и примените барања за полициска соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, дојдовме до сознание дека соработката помеѓу нив во изминатите години е во опаѓање (поконкретно барањата на МВР кон ЕВРОПОЛ), при што се формираа прашањата: Дали политичката криза која започна кон крајот на 2014 и почетокот на 2015 година (аферата со прислушкувани телефонски разговори) во Република Македонија дала свој придонес кон ослабнување на капацитетите на државата односно капацитетите на полициските структури во поглед кон соработката со ЕВРОПОЛ? и Дали Република Македонија ја губи довербата кон европските институции?

Евидентната меѓусебна нетрпеливост и недоверба помеѓу Грција и Република Македонија (како резултат од спорот за името) значително негативно влијае врз заедничката полициска соработка, но и воопшто на другите полиња. Најголем показател за неуспешната соработка помеѓу РМ и Грција е бегалската криза од 2015 година којашто ги засега и двете држави, земајќи го предвид фактот дека бегалската рута минува низ териториите на истите и носи голема опасност од организиран криминал (шверц на дрога, оружје), тероризам, илегална миграција итн. Како и да е, полициските соработки помеѓу овие држави се наоѓаат на незадоволително ниво.

Земајќи ги во обзир податоците за соработка помеѓу Европол и Македонија, се наметнува логично прашање – На што се должи намалената соработка? Република Македонија и покрај сите нејзини внатрешни превирања мора да пронајде форми и начини со кои своите институции ќе ги направи отпорни и фокусирани кон своите нормативни цели. Недозволиво е за една сериозна држава да не може да одговори на потребите на граѓаните. Токму затоа е потребен силен и професионален полициски кадар за да може да

одговори на сите предизвици. Потребен е меритократски пристап, односно зголемување на критериумите при селекција и регрутирање на полициски кадри и отстранување на партиските стеги од безбедносните структури. Неопходна е конзистентна соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и Република Македонија за успешна борба против транснационалниот криминал. ЕВРОПОЛ како кредибилна и влијателна структура на европското тло, треба да покаже сериозни иницијативи и перманентно да бара заеднички акции со Република Македонија. Во голема полза би било почесто организирање на обуки, симпозиуми, конференции на тема меѓународна полициска соработка од страна на ЕВРОПОЛ, на кои би присуствувале релевантни структури на Република Македонија со цел да се зајакне довербата, да се констатира посветеноста во борбата против транснационалниот криминал, да се разменат искуства и информации.

Проблемот со името кој Република Македонија го има со Грција за жал придонесува кон анимозитет помеѓу двете држави. Неопходно е професионалниот ум да го надвлее емоционалниот ум. Транснационалниот криминал е подеднаква закана за сите. Заедничката борба е неминовна за негово побрзо и поуспешно сузбивање. За да се постигне довербата помеѓу Република Македонија и Грција, треба да се интензивираат комуникациите помеѓу полициските структури, да се создаде посебен центар за комуникации помеѓу двете соседни земји, при што би се зголемил трансферот на релевантни информации и податоци и би се зајакнала соработката. Следен чекор е почесто организирање на заеднички гранични патроли како и заеднички полициски акции. Со цел да се релаксираат односите потребно е ЕВРОПОЛ да се инволвира во процесот за да ја охрабри и олесни професионалната соработка. Значајно е да се расчисти патот до склучување на повеќе билатерални договори за полициска соработка и нивно непречено спроведување. Република Грција, која е членка на Европската Унија, треба да вложи поголеми напори и да преземе поодлучни чекори за интензивирање на полициската соработка со Република Македонија, со што би покажала: добрососедска политика, професионализам во сферата на меѓународната полициска соработка и афирмација на европските вредности.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Bantekas, I., Nash, S., (2003): International criminal law, second edition, Cavendish Publishing Limited
2. Cassese, A., (2008): International Criminal Law, second edition, Oxford University Press
3. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948; <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm>
4. Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, of 26 November 1968, достапна на <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/warcrimes.pdf>
5. Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Decision 2002/584/JHA, Official Journal L 190 od 18.07.2002
6. Convention on the transfer of sentenced persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series - No. 112
7. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Council of Europe, Strasbourg, 20.IV.1959, European Treaty Series - No. 30;
8. European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Strasbourg, 15.05.1972, Council of Europe, European Treaty Series - No. 73; <http://www.coe.int/>
9. European Convention on Human Rights, 4 November 1950, достапна на http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
10. European Convention on the Suppression of Terrorism, Strasbourg, 27.01.1977, достапна на официјалниот сајт на Советот на Европа, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/090>
11. European Arrest Warrant Act, 2003
12. European Convention on Extradition, Paris, 13.XII.1957, Council of Europe
13. Falk, B., Les problemes actuels de l'extradition, RIDP 1968/3-4;
14. Geneva Conventions 1949, достапни на <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> ;
15. Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG) § 8, Ausfertigungsdatum: 23.12.1982

16. Markus-Tallos, Les problemes actuels de l'extradition, RIDP 1968/3-4;
17. M. Cherif Bassiouni, (2014): International Extradition: United States Law and Practice 6th Edition;
18. Przic, B., Izdavanje krivaca u medzunarodnom pravu, Arhiv za pravne i društvene nauke (poseben otisok), Beograd, 1934;
19. Prof.dr. Željko Nikač, prof.dr. Nedžad Korajlić, mr.sc. Maida Bećirović, Evropski nalog za hapsenje i predaju kao supstitut ekstradicije u EU, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu;
20. Protic, Petar. F., Medjunarodna pravna pomoc, Savremena administracija, Beograd, 1967;
21. Rome Statute of the International Criminal Court; Text of the Rome Statute circulated as document A/CONF.183/9 of 17 July 1998 and corrected by process-verbaux of 10 November 1998, 12 July 1999, 30 November 1999, 8 May 2000, 17 January 2001 and 16 January 2002. The Statute entered into force on 1 July 2002;
22. Simic – Jekic, Z., (1983): Ekstradicija u jugoslovenskom pravu, Pravni zivot-casopis za pravnu teoriju i praksu, Beograd, стр.1069;
23. The International Criminal Court (ICC) достапен на https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/Pages/default.aspx
24. The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>
25. Vervaele, J. A. E., the transnational ne ne bis in idem principle in the EU; Wilt, Harmen van der, the European Arrest Warrant and the principle ne bis in idem, in Blekxstoon: Handbook, 2005;
26. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, "Sl. Glasnik RS", br. 20/2009;
27. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl. 9 "Sl. Glasnik BiH", br.53/2009;
28. Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoci u krivicnim stvarima, cl.12, "Sl. Glasnik HR", br. 178/2004
29. Витларов, Т., (2006): Репресија и превенција на корупцијата, 2-ри Август С, Штип;

30. Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за правна помош во граѓански и кривични предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.24/96)
31. Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Албанија за правна помош во граѓански и кривични предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.16/98);
32. Договор за правна соработка во граѓански и кривични предмети меѓу Република Македонија и Република Турција ("Службен весник на Република Македонија" бр.23/97);
33. Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за правна помош во граѓанските и кривични предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.10/06);
34. Европска конвенција за заштита на човековите права, согласно со протоколите број 11 и 14 со протоколите број 1, 4, 6, 7,12 и 13, European Court of Human Rights, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf;
35. Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, Сл. весник на Р. Македонија, бр.57 од 08.05.2012 година;
36. Закон за меѓународна соработка во кривичната материја, Службен весник на РМ, бр. 124 од 20.09.2010 година
37. Законот за ратификација на Европската конвенција за екстрадиција со Додатен протокол и Втор додатен протокол, 20 мај 1999 година
38. Закон за кривична постапка чл. 165, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година;
39. Закон за ратификација на договорот меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за екстрадиција, Сл. Весник на Р. Македонија бр.59/06 од 12.05.2006 година;
40. Закон за ратификација на договорот меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за екстрадиција, Сл. весник на Р. Македонија, бр.178 од 22.12.2011 година;

41. Калајчиев, Г., Лажетиќ-Бужаровска, Г., (2011): Закон за кривична постапка, Конвенција за заштитата на човековите права и основните слободи;
42. Камбовски, В., (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело, Скопје;
43. Камбовски, В. (2005): Организиран криминал, Правен факултет "Јустинијан Први" – Скопје, 2-ри Август С – Штип;
44. Камбовски, В., (2011): Коментар на кривичниот законик на Република Македонија, интегрален текст, Клуб Матица;
45. Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал од 2000 година достапна на http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/sites/default/files/prikachyvanja/konvencija_na_obedinetite_nacii_protiv_transnacionalniot_organiziran_kriminal.mkd.pdf
46. Кривичен законик на Република Македонија, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14 и 199/14;
47. Кралева, Т., Рамичевиќ, Б., Ефремов, З.,(2012): Криминалистички лексикон, РИ-Графика;
48. Марјановиќ, Ѓ., (2003): Македонско кривично право – општ дел, шесто изменето и дополнето издание, Просветно дело АД, Скопје, стр. 75.
49. Малком Н. Шо, (2009): Меѓународно право,
50. М-р Гордана Јанкуловска, "Современи методи во сузбивањето на транснационалниот економско-финансиски криминал" – докторска дисертација – Скопје 2015, стр. 292-293
51. Петровска, Оља: Европски налог за апсење, одбранет магистерски труд на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, март 2009;
52. Протокол број 7 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи чл.4, Стразбур, 22 ноември 1984 година

53. Ратификувани Европски конвенции за меѓународна соработка во кривичната материја, прво издание, Република Македонија, Министерство за правда, Скопје, 2010 година
54. Советот на Европа 800 милиони Европјани (2001), уредено од Одделот за односи со јавноста, Дизајн: Isabelle Caraes, Произведено од депарتمانот за продукција на документи и публикации, Македонска верзија, октомври 2001 година, Репринт, 2005 година
55. Списокот на мултилатерални и билатерални договори на полето на меѓународната соработка, Поддршка за мрежата на обвинители во Југоисточна Европа, Генерална дирекција за човекови права и правни работи, Оддел за економски криминал, Стразбур, август 2009
56. Тупурковски, В., Разликата помеѓу чисто политичките и релативно политичките кривични дела при екстрадиција, Годишник на Правниот факултет, Скопје, 1974 година;
57. Устав на Република Македонија, чл.14, „Службен весник на РМ“ бр. 52 од 22.11.1992 година, дополнет и изменет со Амандмани I – XXXII (последен амандман од 12 април 2011 година)
58. Хакнер, Т., Шомбург, В., Лагодини, О. и Волф, Н., (2009): Меѓународна правна помош во кривичната материја, Табернакул
59. Хекер, Б., (2010): Европско кривично право, Датапонс, Скопје.